

Valašsko.40

historie - příroda - lidé - umění - události

květen 2018 | 1

Symbolika Radhoště

Srpen 1968

Obojživelníci a plazi

K počestění škol

Krosienka

Malíř Josef Hapka

Fotoklub Vsetín

Film Na tělo

Kniha o portáších

120 let MGM

Výstava Tatoo

Doba železná

vlastivědná revue

Galerie Garáž

Když jsem přemýšlel, jak psát tento text, říkal jsem si, že nechci jednoduše popsat výčet uskutečněných „činů“, za kterými Vojta Skácel stojí a které se v Galerii Garáž (GAG) za více než pět let existence odehrály. Je jich téměř k padesáti. Taký jsem nechtěl psát kunsthistorický text o významu a prezentaci současného umění v jeho pojetí, koneckonců stačí se podívat na webové stránky galerie. Spíše jsem chtěl čtenáře upozornit na to, že díky osobě zakladatele a kurátora v místě samotném se odehrává něco, co překračuje „standardizovaný“ umělecký provoz, se kterým se poučený člověk může setkat v prostředí našich kamenných galerií. A že každý „čin“ vyvolává libý pocit, protože Vojtěch dělá své programy opravdově, čistého zájmu pro věc. Nicméně děje se to, co by se dít mělo (je to obtížně popsatelné, spíše intuitivní) – tedy, že by umění mělo vést k setkávání lidí a vyvolávat otázky. Tedy aspoň doufám, že když se to děje mě, je tento proces otázek a přemýšlení nad nimi iniciován i u ostatních. Pak je celkem jedno, jestli je východiskem performance, instalace, čtení textů, vizuální podnětné umění, hudba, projekce etc., nebo jen hořící oheň či zapadající slunce. Stačí být v čase činu na místě činu. Pokud odcházíte a hlavou se vám honí myšlenky a otázky jako „Co to bylo?“, „Je to umění?“, „Co tím chce umělec vůbec říci?“, pak vězte, že jste byli na správném místě a že čin, který jste prožili a který jste i vaší přítomností pomohli stvořit, je jistě součástí velkého slova „Umění“. A vy jste také jeho součástí.

Přál bych si, aby se čtenáři této rubriky minimálně zamysleli nad současnými formami prezentace umění, a ještě lépe, aby si našli čas, chuť a energii objevovat její další alternativy. Je prostě dobré mít GAG v hledáčku a občas si dopřát některý z „činů“.

Martin Beníček

Galerie GAG, Zlín-Burešov, 4. patro bez výtahu,
www.galeriegaraz.cz, vojtechskacel@email.cz

Galerie Garáž Vojtěcha Skácela ve Zlíně na Burešově
(Foto Libor Stavjaník, červen 2017)

Galerie Garáž Vojtěcha Skácela ve Zlíně na Burešově
(Foto Libor Stavjaník, červen 2017)

Vojtěch Skácel představuje svůj projekt „Zdá se, že jižní strana se chce zachovat červená“, 1. 6. 2017

Letos už po čtyřicáté

vychází tato regionální vlastivědná revue, která od chvíle svého vzniku v prosinci 1998 nabízí kulturní čtenářské obci bohatou obsahovou náplň s významným společenským posláním, které dostala do vínku od svých tvůrců: seznamovat s Valašskem, informovat o Valašsku, oslavovat Valašsko – zkrátka nést hrdě pojem Valašsko ve svém dědičném erbu. Těžko vyčíslit, kolik kvalifikovaných autorů do dnešních dnů obohatilo její pestrý obsah svými příspěvky, kolik redaktorů a externích spolupracovníků se postupně podílelo na její odborné úrovni, grafické přitažlivosti, bohaté obrazové dokumentaci i tiskové kvalitě! Mnozí z těch, kteří časopisu vdechli život, povzbudili redakci nadějným slovem, podepřeli jeho vydávání přínosnou myšlenkou či skutkem, nebo alespoň silou své osobnosti pomáhali udržet jeho charakteristickou podobu na důstojné úrovni, už dnes, bohužel, nejsou mezi námi. A tak bych jim alespoň prostřednictvím tiché osobní vzpomínky ráda poděkovala za nás za všechny, které revue Valašsko provází životem už dvacátý rok. Současné redakci přeji zároveň hodně kvalitních příspěvků, dobrých nápadů, dostatek pevné vůle a neutuchající zájem čtenářů o Valašsko jako takové.

Hana Jabůrková,
výkonná redaktorka v letech 1998–2011

Valašsko. 40

VALAŠSKO – vlastivědná revue (historie-příroda-lidé-umění-události)

Vydává Muzeum regionu Valašsko, příspěvková organizace; IČ 00098574

Adresa redakce: Muzeum regionu Valašsko, Horní nám. 2, 755 01 Vsetín, tel.: 571 411 690, mehesova@muzeumvalassko.cz

Odpovědný a výkonný redaktor: Mgr. Olga Mehešová

Technický redaktor (jazyková korektura): Mgr. Ivana Spitzer Ostránská

Výtvarný redaktor: Břetislav Vašek

Fotograf: Milan Ošťádal

Redakční rada: PhDr. Tomáš Baletka, Ph.D., Mgr. Radek Bryol, doc. PhDr. Daniel Drápala, Ph.D., PhDr. Zdeněk Fišer, Mgr. Jaroslav Kneisl, PhDr. Dalibor Malina, Mgr. Václav Michalička, Ph.D., PhDr. Tomáš Mikulaščík, Mgr. Petr Odehnal, Ph.D., RNDr. Lukáš Spitzer, Ph.D., Eva Urbachová

Grafická příprava pro tisk: Břetislav Vašek, Karlova 1727, 756 61 Rožnov p. R.

Tisk: Grafia Nova, s.r.o., Zašová

40. číslo (květen 2018/1) vychází 25. května 2018 v nákladu 650 výtisků

Vychází 2x ročně

Distribuce: zámek Vsetín, zámek Kinských ve Valašském Meziříčí a zámek v Lešné u Valašského Meziříčí, knihkupectví Kalouš ve Vsetíně, knihkupectví Bureš ve Valašských Kloboukách, Informační centra ve Velkých Karlovicích, na Soláni (Zvonice) a ve Vsetíně

ISSN 1212-3382, MK ČR E 13226

Za věcný obsah dodaných příspěvků odpovídají autoři, kteří si nečiní nároky na autorský honorář. Redakce si vyhrazuje právo v případě potřeby příspěvky kráti. Bez svolení redakce není možno dále veřejně šířit zde publikované materiály ani jejich části.

obsah

Úvodník (Hana Jabůrková)

Poezie **** Zdeněk Ruda – Svatojánské kvítí (Dalibor Malina)

Čím je pro mne Valašsko? (Libor Podešva, Lukáš Perutka)

■ historie

Kořeny, historie a současnost radhoštěské symboliky (Adam Muras)

150 let od položení základního kamene z Radhoště ke stavbě Národního divadla (Josef Kramář)

Znovuzaložení jednoty Československé obce legionářské ve Valašských Kloboukách (Miroslav Maňas)

Zachyceno objektivem **** Srpen 1968 (Pavel Mašláň)

■ příroda

Oboživelníci a plazi valašských pastvin a luk (Karel Pavelka)

Zoolog Jiří Janda – 80 let od úmrtí (Karel Pavelka)

■ lidé a společnost

K počestění škol ve Valašských Kloboukách – „Prosíme, aby naše děti na základě jazyka svého mateřského vychovávány a vyučovány byly“ (Petr Odehnal)

Ve stínu mrakodrapů – Eduard Kavan a jeho cesta do Spojených států (Lukáš Perutka)

Osud člověka – O Karlu Dolejším (Eva Žárská)

■ lidová kultura a folklor

Krosienka a vsetínské muzeum (Milada Fohlerová)

Pohádka o Pilné tkadleně – rozhovor s Petrou Pilnou (Ivana Spitzer Ostránská)

Muzejní zpěvníček **** Nové písně (Jaroslav Kneisl)

Folklorní momentky **** Škola mladých odzemkářů (Pavel Tomeček)

Pozvánky **** Zapojte se do amatérské fotosoutěže (Pavel Mašláň)

Na besedě **** Pověsti z Valašských Klobouk (Hana Goláňová)

■ umění a průmysl

Zapomenutí absolventi dřevařské školy II. (Jan Matyáš)

Dílo malíře Josefa Hapky z pozůstalosti po hudebním skladateli Petru Hapkovi (Kamila Valoušková)

Osmdesátiny Josefa Ruszeláka (Tomáš Mikulaščík)

Jubilující Fotoklub Vsetín (Olga Mehešová)

■ události

Na tělo – film o Jindřichu Štreitovi (Dan Žárský)

Ohlédnutí **** Ke spolupráci muzea a Fotoklubu Vsetín (Olga Mehešová – Milan Ošťádal)

Výstava Tatoo (Pavel Mašláň)

Kraslice a dřevorezba manželů Pařenicových (Milada Fohlerová)

Z publikací **** Jak jde kraj, tak se stroj (Daniel Drápala)

Portáši – Historie a tradice (Václav Michalička)

Kopřiva – Plevel, který šatil (Daniel Drápala)

Literární portrét muziganta (Martin Lukáš)

Krásno jako pohádka (Tomáš Mikulaščík)

Městečko mých vzpomínek osiřelo (Ivana Spitzer Ostránská)

Dílo a jeho předobraz (Tomáš Mikulaščík)

Muzeum a škola **** Archeologie Valaška V. – Doba železná (Samuel Španihel)

ZŠ Integra Vsetín – integrace a inkluze (Libor Podešva)

Příroda s prožitkem **** Tatarka, gengel, křibice aneb Jedli Valaši šváby? (Bohdana Šimčíková)

Poděkování za finanční dar (Tomáš Vitásek)

Obálka

Navštivte **** Galerii Garáž ve Zlíně (Martin Beníček)

V ateliéru **** Ilustrátorka Magda Veverková (Kamila Valoušková)

Za tajemstvím depozitářů **** Gobelín Dopoledne Velkého pátku (Kamila Valoušková)

Foto na titulní straně obálky

Josef Hapka: Petr Hapka na hodině klavíru (Foto K. Valoušková)

Semena „vojákových fazolí“ (Foto M. Kvapil)

Z 3. Vsetínského FOTOmaratonu 2012, výřez (Foto J. Knápek)

Ještěrka obecná (Foto K. Pavelka)

Z výstavy Krosienka (Foto M. Ošťádal)

Svatojánské kvítí

*Hraběncin krok a to gesto –
lehkost, již jste špachtlí zved!
Hvězdné oko na sen touhy,
v zástěrce ten vzácný květ.*

*V černé hoře prý jen roste,
kouzelnou má, divnou moc:
lásku budí v srdci, trhán,
svatého-li Jána noc.*

*Na slunečnick zvedlé hrábě,
hle, jak spěchá, jaký chvat!
„Pomůže mi dozajista!“
Za ní hory, němý hrad...*

*Svatojánské, bájně kvítí!
Rok – a měsíc do kolib,
k černé hoře na pouť srdcí:
Pro váš jasný, hvězdný slib!*

Zdeněk Ruda v knihovně
(Z archivu MVK Vsetín)

Znamení poezie nenesou pouze velké, mimořádné události, slavnostní chvíle s příležitostmi k extatickému vytržení. Patří také k naší každodennosti, k všedním prožitkům života, k setkáním s pozoruhodnými lidmi, s obrazy jejich bohatého duchovního světa. Právě na takových místech a v těchto relacích poezii hledal a nacházel autor, jehož tvorbu a vztah k uměleckému zprostředkovávání světa připomínáme.

Zdeněk Ruda (1913–1982) se narodil v Leskovci, kde byl jeho otec řídícím učitelem. Vystudoval valašskomeziříčské gymnázium a poté absolvoval státní knihovnický kurz. Hned po 2. světové válce, v roce 1945, byl jmenován ředitelem Masarykovy veřejné knihovny ve Vsetíně, v roce 1951 přejmenované na Okresní lidovou knihovnu. „Byl to „pan knihovník“,“ říká o něm pamětnice Danuše Honová, která do jím vedené instituce koncem 60. let minulého století nastoupila. „Měl mimořádný přehled o knížkách i autorech a o umění vůbec. Kromě toho se intenzivně zajímal o výtvarné umění, zvláště pak o valašské malíře. Moc ráda na něj vzpomínám. Hodně nás svými znalostmi a svým zaujetím pro umění ovlivnil.“

Valašsko bylo velkým tématem Zdeňka Rudy. Miloval jeho přírodu, jeho historii, k nimž se neustále vracel. Valašská krajina, lidové zvyky a tradice, setkávání s obyvateli venkova a valašských samot byly trvalou inspirací jeho poezie. Psal příležitostné i rozsáhlejší lyricko-epické básně, které publikoval v okresních novinách a tematicky zaměřených sbornících.

Často vedly jeho cesty na Solán, nad Karlovské jezero, kde měli svůj domov malíř a spisovatelka Podešvovi. K 75. narozeninám akademického malíře Františka Podešvy (1968) připravil portfolio s verši – ohlasy na obrazy solánského umělce. K nim patří i publikovaná ukázka z Rudovy poezie, báseň *Svatojánské kvítí*, k níž se stal podnětem Podešvův portrét děvčete ze Soláně s náručí horských, čarovných lučních květů.

Po vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa, v počátcích tzv. normalizace, Zdeněk Ruda zbaven funkce ředitele dožíval svá aktivní profesní léta v knihovně spíše osamocen, vzdálen zájmu a bližších kontaktů se čtenářskou veřejností.

Dalibor Malina

čím je pro mne Valašsko?

Ing. Libor PODEŠVA, Ph.D.
ředitel Základní školy Integra Vsetín

Čím je pro mne Valašsko?

Je pro mne životním prostorem. Narodil jsem se na Vsetíně před 58 lety v místní nemocnici a od té doby tady žiji a pracuji s několika přestávkami, kdy jsem si odskočil na studia do Brna a na prezenční vojenskou službu v armádě Československé socialistické republiky, kterou jsme tehdy měli bránit proti neustále hrozícímu imperialismu. Kolo dějin se otočilo a je to pryč a já se vracím k Valašsku, které je tady pořád. Mám ty stopy všechny v sobě – dětství, přírodu, klukovské party na ulici a spory o území. V době, které říkají historikové Pražské jaro, jsem se stal skautem a poznával další části valašských údolí a hor. Když tehdejší mocipáni skauting zakázali, byl jsem sokolem a turistou, trochu trampem, ale pořád v té krásné, členité valašské krajině strání, lesů, potoků – a očima dětství – velké řeky Bečvy, která, když se na jaře naplnila táním nebo přívalem deště, byla majestátní, hrozná, a když velká voda odešla, tak jsme se koupali pod splavem.

Někdo řekl, že živoucí stojí ve svém životě na ramenou svých předků. Předci jsou jako kořeny, ze kterých vyrůstáme. Jedna větev z otcovy strany sahá do Velkých Karlovic, matčina větev sahá k Bystřici pod Hostýnem. Mí předci byli pracovití lidé, někteří svérázní, ale houževnatí, což dokazuje poslední žijící z mých předků, má matka, která nedávno oslavila 84 let a svým aktivním životem dosvědčuje, že stáří není pro zbabělce.

Jak jsem řekl, Valašsko je pro mě domovem.

Vždy mi vytane na mysli fragment valašské básně, jejíž název i autora jsem zapomněl: „...ruka po klobúku sahá, pýchou se dme hrud', Valašsko moje, zdrávo bud'.”

Amen.

Ve Vsetíně 1. března 2018

Mgr. Lukáš PERUTKA, Ph.D.

výzkumný pracovník
a vysokoškolský pedagog
na Univerzitě Karlově

Valašsko pro mě navždy bude spojeno s domovem, neboť jsem se tu narodil, prožil značnou část svého života a vždy se sem rád vracím, byť v posledních letech to z důvodu pracovní vytíženosti není tak často, jak bych si přál. Obvykle se sloupky o Valašsku zaobírají především zdejší krajinou, pro mě ale byl a je tento region spjat obzvláště s lidmi, kteří ještě donedávna žili v těžkých podmínkách. I přesto si nicméně uchovali veselou a přátelskou povahu a také dobrodružného ducha, který mnoho z nich, podobně jako mne, zavedl přes Atlantský oceán na americký kontinent.

Jsou to právě tito Valaši, kteří se stali nejen zájmem mého studia, ale byli pro mne i cennou inspirací. Lidé jako Jiří Hostinský z Valašských Klobouk, který v roce 1686 vyrazil jako jezuita do Mexika, aby obracel na víru původní obyvatele Rarámuri. František Mocek z Rožnova se tamtéž podíval o téměř dvě stě let později jako dobrovolník habsburského císaře Maximiliána. Za zmínku stojí i Jan Metoděj Halamiček, který v Texasu založil osadu Rožnov, nebo Ferdinand Hýža, rodák z Valašského Meziříčí, jenž navštívil většinu prezidentů a států Jižní Ameriky v letech 1927 a 1928. Zapomenout bychom také neměli na členy katolické církve, jako byli Lev Pospíšil nebo Eduard Kavan. Ti se sice nenarodili v tomto regionu, ale přijali jej za svůj a zejména v meziválečném období se rozhodujícím způsobem podíleli na budování vztahů s krajany v zámoří, čehož v té době nebylo schopno například ani československé ministerstvo zahraničí.

Podobně jako tito dobrodruhové i já si беру na cesty vždy kousek Valaška s sebou. Ať již v symbolické rovině, když se lidem na americkém kontinentu snažím přiblížit specifika našeho kraje. Případně se v rámci možností místních surovin pokouším uvařit tradiční pokrmy jako kontrabáš, halušky nebo koláče. Samozřejmostí je pak ochutnávka slivovice, kterou prezentuji jako symbol valašského ducha, neboť je pro většinu národů silná a drsná na první napití, ale poté hřejivá a povzbuzující. Je mi pak velkým zadostiučiněním, že z českých realit znají ve světě kromě Prahy i Valašsko a s čím se pojí.

V Rožnově pod Radhoštěm 20. ledna 2018

Kořeny, historie a současnost radhošťské symboliky

Adam Muras

Ač je dnes Radhošť považován za jednu z nejvýznamnějších moravských hor, nebylo tomu tak vždy. Ještě před čtyřmi stoletími se jednalo o jeden z mnoha vrcholů na pomezí rožnovského a hukvaldského panství. Vůbec první písemné zmínky o této hoře je možno vysledovat až na přelomu 16. a 17. století, a to pouze v souvislosti s jejím hospodářským využíváním – při vymezování působnosti frenštátského hajného.¹ Z dříve prakticky neznámého vrcholu se však během následujících čtyř set let stala jedna z nejznámějších a nejčastěji navštěvovaných moravských hor, která postupně nabývala na důležitosti nejen v původní hospodářské, ale později především duchovní a symbolické rovině.

Proč právě Radhošť získal takovýto věhlas je otázkou, na kterou není možno předložit jednoduchou odpověď. Za nejzásadnější okolnost lze však považovat jeho umístění na samém západním okraji Moravskoslezských Beskyd, a tedy v bezprostřední blízkosti měst a vesnic beskydského podhůří. Díky lidskému osídlení na jeho úpatích jak na severu, tak na jihu (což se významněji projevovalo v hospodářském využívání místních lesů či v provozování salašnictví), docházelo ke každodennímu kontaktu obyvatel se samou horou. Tento faktor sám o sobě se ovšem významněji promítá v jeho vnímání spíše z pohledu těch, kteří žili v bezprostřední blízkosti, navíc podobně hospodářsky využívaných hor je v okolí celá řada (Ondřejník, Noříč hora aj.). V případě Radhoště je však tento význam ještě více umocněn jeho optickým dojmem. Jelikož se jedná o nejzápadnější výspu pohoří, tak je vrchol viditelný ze širokého okolí a v beskydském panoramatu především při pohledech z oblastí na jihu a západě vůči okolním horám dominuje. Stavby, které v posledních třech stech letech na jeho vrcholu postupně vznikaly (ať už se jednalo o dřevěný či kamenný kříž, kapli sv. Cyrila a Metoděje či nejnověji televizní a rozhlasový vysílač), pak tuto optickou dominanci ještě více umocnily.

Radhošťská symbolika a její historický vývoj

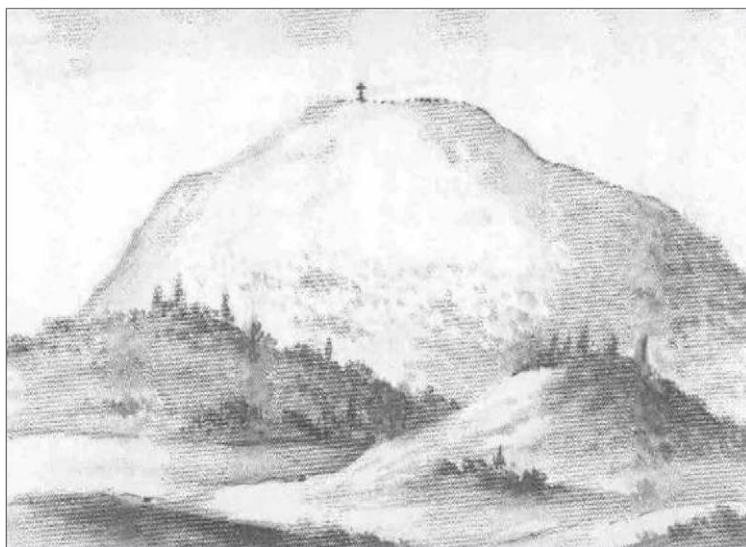
Byly to patrně právě tyto okolnosti, které způsobily, že je Radhošť často zmiňován jako významný symbol ve vztahu k náboženství, moravskému patriotismu či později slovansky profilovanému vlastenectví. Stal se inspirací umělecké tvorby jak v profesionálním, tak lidovém umění, jeho okolí patřilo k prvním cílům organizovaného turismu na Moravě a v posledním století také k ideálním místům sportovního vyžití. Pro zjednodušení je možno mluvit o třech stěžejních radhošťských symbolikách – náboženské, vlastenecké a turistické. Tyto významy vznikaly postupně a nový zpravidla obsáhl a doplnil ten dřívější. Dnešní význam je pak jakýmsi spojením všech

Vrchol Radhoště a symboly s ním spojené (Foto Adam Muras)

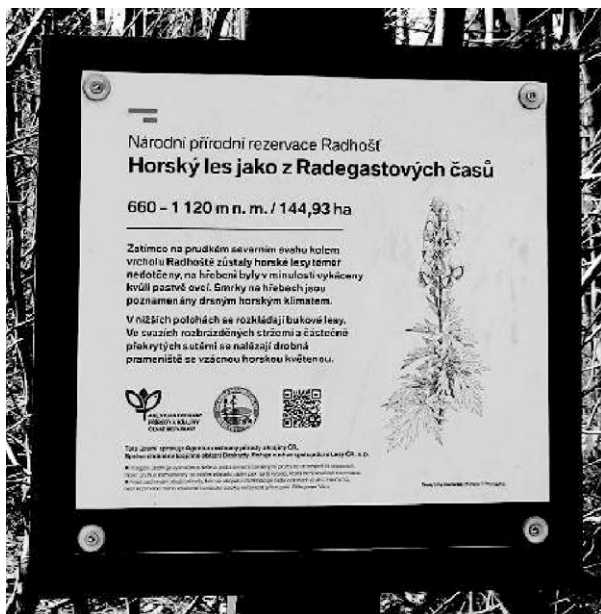
předchozích, které jsou využívány především k marketingové prezentaci hory a jejího okolí, tuto současnou symboliku je tak možno označit jako marketingovou.

Ze tří „původních“ symbolik je nejstarší ta náboženská. První zaznamenané projevy spojitosti Radhoště a náboženství je možno sledovat na počátku 18. století, kdy farář Jan Jiří Středovský ve spise *Sacra Moraviae historia sive Vita S. Cyrilli et Methodii* zmiňuje, jak věrozvěstové Cyril s Metodějem na Radhošti vyvrátili „Radgostův“ kult, skáceli jeho modlu a mezi místními obyvateli rozšířili křesťanství.² Sama cyrilometodějská tradice však nabývá na významu až ve druhé polovině 19. století, kdy její spojitost s Radhoštěm dostává v souvislosti s programovým rozvíjením slovanské vzájemnosti větší dynamiku a stává se jedním z nosných symbolů slovanství, podporujících myšlenku panslavismu. Ještě dříve zde ovšem vzniká dnes již méně známá tradice spojená s křížem jako symbolem křesťanství, a to především prostřednictvím dvou sakrálních objektů – dřevěného kříže, který byl na vrcholu Radhoště vztyčen roku 1735,³ a o něco později také první radhošťské kaple.⁴ Mimochodem právě výrazná silueta kříže na (tehdy bezlesém) vrcholu Radhoště, viditelném ze širokého okolí, napomáhala jeho optické dominanci mezi okolními vrchy. Díky takovýmto zvýrazněním dochází již od 18. století k umocňování jeho symbolického významu a dalšímu vydělování z řady blízkých beskydských hor, což

Historické vyobrazení Radhoště s dřevěným křížem na jeho vrcholu

(Zdroj: GALLAŠ, Josef Heřman Agapit. *Valaši v kraji Přerovském, praví Arkádové moravští, jejich posvátné hory, obyčejové a národní písně. Frenštát pod Radhoštěm: 2005.*)

Informační cedule o NPR Radhošť, která se v textu vrací k Radegastovi jako místnímu symbolu. (Foto Adam Muras)

se projevuje např. reflexí siluety Radhoště s křížem na jeho vrcholu na pečeti městečka Rožnova z roku 1753 či ve vyobrazení Panny Marie Zašovské z roku 1768.⁵

Pro současné vnímání Radhoště jako symbolu je však nejdůležitější právě cyrilometodějská tradice a její souvislost s pohan-ským bohem Radegastem. Jak již bylo řečeno výše, k jejímu formování dochází zhruba od druhé poloviny 19. století, kdy se sv. Cyril a Metoděj stávají symbolem slovanské vzájemnosti. Na původní náboženský význam tak navazuje postupně se rozvíjející význam vlastenecký. Toto propojení se nejvíce projevilo v případě Moravské národní slavnosti, konané 13. srpna 1862. Oficiálně se jednalo o připomínku působení věrozvěstů u příležitosti blížícího se tisícího výročí jejich příchodu, obsah pronesených příspěvků byl ale spíše vlasteneckého rázu. Vhodnou ilustrací je část zde přednesené básně Rudolfa Kaluse o Radhošti jako ochránci národa: „*Hle jak národ ze všech končin / dnes se k národu zas hlásí, / jak náš Radhošť nenadále / vzpomíná své slavné časy! / jako král on nad Beskydy / hledí k nebi, vznášá těmě / jako strážce věčný hledí / do moravsko-české země.*“⁶

V 60. letech 19. století dochází také k prvním snahám o masovější propagaci Radhoště nejen na Moravě, ale také v dalších českých zemích, a k jeho následné akceptaci jako symbolu nadregionálního významu. V tomto ohledu je za přední dobovou událost možno považovat slavnostní předání základního kamene, který pro stavbu Národního divadla věnovali obyvatelé Rožnova. Mohutný pískovcový blok vyzvednutý z úbočí Radhoště byl vůbec prvním z řady základních kamenů, které byly z významných moravských a českých lokalit (z dalších např. Říp, Hostýn či Blaník) do Prahy v roce 1868 postupně přivezeny. Také proto se jeho předání stalo společenskou událostí, které se zúčastnilo přibližně 3000 osob a řada významných osobností. Radhošťský základní kámen byl tehdy považován za dar, který symbolizoval spojitost a bratrství Moravanů a Čechů. Nejlépe to vystihuje projev Ferdinanda Urbánka, předsedy sboru pro výstavbu Národního divadla, který prohlásil, že přijímá „*dar ten co základní kámen pro Národní divadlo jakožto důkaz úplného souhlasu mezi oběma zeměmi, jako důkaz nerozlučitého svazku zemí posvátné koruny sv. Václavské.*“⁷

S vlasteneckým významem pak opět souvisí třetí stěžejní symbolika – turistická. Jedním z hlavních cílů Pohorské jednoty Radhošť, nejstaršího moravského turistického spolku, byla totiž snaha o ochranu oblasti Moravských Beskyd před německým vlivem.⁸ Pohorská jednota Radhošť svou činnost spojovala především s oblastí Pustevny a Radhoště, která se tak díky nově značeným trasám, výstavbě několika turistických útulen a celkově vylepšené infrastruktuře v této lokalitě stávala atraktivnější pro nově se rozvíjející turismus.⁹ V průběhu 20. století zde docházelo k dalšímu rozvoji – především díky stavbě sedačkové lanovky či vzniku řady lyžařských sjezdovek a běžeckých tratí významně vzrostl turistický a sportovní potenciál celé oblasti.

Současný význam Radhoště

V souvislosti se značným rozvojem turismu dochází v posledních desetiletích (a to nejen v případě Radhoště) k zásadní změně funkcí původních symbolů. Ty ztrácí svůj dřívější obsah, který ustupuje do pozadí, a stává se spíše zajímavostí sloužící k marketingové prezentaci dané lokality vůči potenciálním návštěvníkům. Následkem toho se oblast Radhoště a Pustevny proměňuje v turistický cíl, který je dnes navštěvován více než kdy dříve, avšak ze zcela jiných pohnutek, než tomu bylo v 18. či 19. století. Dřívější významy se tak spojují v dnešní symboliku marketingovou, která je charakteristická tím, že z nich sice čerpá a vědomě na ně odkazuje, avšak obsahem se vůči nim zcela liší. Tyto původní významy ale nemusí nutně zcela vymizet, do značné míry jen ustupují do pozadí. V současnosti tak vznikají až paradoxní situace, kdy Radhošť na jednu stranu zastává např. pozici jakéhosi symbolického ochránce a bašty odporu proti těžbě uhlí v jeho podhůří,¹⁰ ale zároveň byl všeobecně známý motiv Radegasta využit v prezentaci Moravskoslezského kraje na výstavě EXPO 2015, kde smyšlený filmový příběh o něm ilustruje tento kraj jako „*významnou lokalitu těžby uhlí a ocelové srdce České republiky.*“¹¹

V obecné rovině je pro dnešní dobu typická odlišná forma utváření a proměn symbolů či jejich významů prostřednictvím online světa, a to především sociálních sítí či hromadných sdělovacích prostředků obecně. Význam symbolů a událostí dříve spíše lokálního dosahu zásluhou dimenze online prezentace dosahuje větších vzdáleností a ztrácí se případná místní omezenost symboliky. To pak způsobuje nejen možnost rozšířit informovanost o oblasti mezi potenciálními návštěvníky ze vzdálenějších míst, ale také může pomáhat v dlouhodobějším udržování vztahu vystěhovalých obyvatel i poté, co svou původní domovskou oblast opustí. Vhodnou ilustrací fenoménu periodické prezentace ve veřejném prostoru je případ požáru jídelny Libušín a následného mediálního obrazu jak samotného požáru, tak dalších kroků – od hledání viníka přes veřejnou sbírku na její obnovu až po informace o postupu rekonstrukce. Za příklad je možno uvést výpis a analýzu článků internetových zpravodajských serverů. Pro potřeby tohoto příspěvku byla provedena analýza zpráv na zpravodajském serveru www.idnes.cz. Hlavním předmětem analýzy byly články, které

Jedna z pravidelných akcí pořádaných na Pustevnách – Dřevěné Pustevny (Foto Adam Muras)

Radegast jako ústřední motiv reklamních a informačních materiálů spojených s Pustevnami (Adam Muras: koláž fotografií)

byly vydány v posledních dvou letech a které se bezprostředně týkaly vyhořelé jídelny. Ačkoliv od samotného požáru uplynuly již čtyři roky, tak mezi březnem 2016 až 2018 nalezneme na serveru téměř desítku článků, které se přímo věnují Libušinu. Jedná se především o zprávy informující o aktuálním stavu rekonstrukce jídelny (např. články o výběru firmy pro její obnovu; o lokalitě kácení stromů na nové trámy; informaci o pracovním postupu při opracování trámů a probíhající rekonstrukci atp.), které jsou doplněné o informace týkající se veřejné sbírky na její obnovu či soudních líčení spojených s požárem. Právě periodicky opakující se informační články napomáhají udržovat Libušin v obecném povědomí a připomínat jeho kulturní a historický význam.

Zároveň se zamyšlením nad přínosy a výhodami veřejné prezentace v online světě je ovšem třeba zmínit druhou stranu, kterou je jeho pomíjivost a určitá povrchnost. Právě kvůli velkému množství informací a důrazu na aktuální zprávy i zážitky je nutné udržovat zájem potenciálních návštěvníků prostřednictvím neustálé informovanosti a častým pořádáním různých akcí, sportovních i jiných společenských událostí. Dochází tak k umocňování fenoménu, který bych připodobnil k jevu známému v evoluční biologii jako „efekt červené královny“. ¹² Ten je v tomto případě charakteristický tím, že již nestačí sama existence daného symbolu (v případě Radhoště se jedná především o sochu Radegasta či kapli sv. Cyrila a Metoděje), ale je nezbytná jeho aktivní a neustálá veřejná prezentace, bez které by se v množství dalších informací vytrácel z veřejného prostoru. Tento faktor je ještě významnější v případě Pustevn, pro které je komerční činnost spojená s turismem stěžejnější než u Radhoště. Jurkovičovy stavby zde slouží jen jako jakýsi „základní kámen“ a prvotní motivace pro návštěvu, která je následně podporována pravidelnými společenskými a sportovními událostmi. Především v posledním desetiletí vzniklo hned několik různorodých exhibic či jiných veřejných aktivit. Aktuálně nejnavštěvovanější z nich – Ledové sochy na Pustevnách – se spolu s doprovodnými akcemi dle odhadu organizátorů každoročně zúčastňuje mezi 60 až 80 tisíci návštěvníků. ¹³ I to je patrně jedním z důvodů, díky nimž v posledních letech přibyla také „letní varianta“ této akce – Dřevěné sochy na Pustevnách.

V rámci výzkumu současného vnímání Radhoště, realizovaného v roce 2016, proběhla řada rozhovorů, ve kterých respondenti hledali první asociaci, která se jim vybaví pod pojmem „Radhošť“. ¹⁴ Mezi asociacemi obyvatel bližšího okolí hory a jiných oblastí republiky bylo možno vysledovat zásadní rozdíl v jejím vnímání. Zatímco lidé pocházející z oblasti kolem Radhoště nejvíce zmiňovali „osobní zážitky s horou“ či kapli sv. Cyrila a Metoděje, mezi cizími byly nejčastější různé formy asociace spojené s bohem Radegastem a jeho znázorněním v podobě sochy na Radhošti. Tato spojitost se vybavila 12 respondentům ze 14 cizích, mezi místními se však prakticky nevyskyto-

vala. Vysvětlení pro tento jev je možno hledat v rozdílném chápání hory. Zatímco pro obyvatele z jejího okolí představuje každodenní součást panoramatu (která se od okolních hor navíc výrazně odlišuje kaplí a vysílačem na jejím vrcholu) či je častým cílem turistických návštěv, tak znalost obyvatel vzdálenějších částí republiky je definovaná nejvýznamnějšími symboly, kterými se oblast prezentuje.

V případě Radhoště je tímto symbolem bezesporu právě pohanský bůh Radegast, který je (např. na rozdíl od soch věrozvěstů Cyrila a Metoděje) místním specifikem a ústředním motivem marketingové prezentace celé oblasti. ¹⁵ Pokud v současnosti považujeme horu Radhošť a středisko Pustevny za jeden významový celek (ačkoliv jsou od sebe vrchol Radhoště s Jurkovičovými pustevenskými stavbami ve skutečnosti vzdáleny téměř čtyři kilometry), tak je tomu do značné míry právě díky jejich vztahu k příběhu o bohu Radegastovi, ze kterého obě lokality svým způsobem čerpají. ¹⁶ Pseudohistorické pojetí dávné historie Radhoště čerpá především z pověsti o věrozvěstech, kteří na této hoře vyvrátili Radegastův kult a skáceli jeho sochu, turisticky atraktivní oblast Pustevn zase tuto pověst a postavu samotného boha využívá jako stěžejní prvek své prezentace ve veřejném prostoru. Právě díky tomu můžeme symboliku Radegasta určit jako nejdůležitější pojítko obou lokalit do jednoho významového celku. Navíc umístění Poláškovy sochy pohanského boha na frekventované turistické trase spojující Pustevny s Radhoštěm je pak skutečným zhmotněním daného spojení. Všechny zmíněné dílčí prvky jsou zároveň nejen nositeli svého vlastního významu, ale především součástí mnohavrstevné symboliky, ve které není pojem Radhošť jen označením geografické kóty na vrcholu hory, ale ústředním jednotícím prvkem, ke kterému se významově pojí všechny více či méně propojené lokality a symboly v jeho blízkém okolí.

Právě Radegast je v moderní veřejné prezentaci této oblasti využíván jako ústřední motiv do značné míry zásluhou významové provázanosti se stejnojmenným nošovickým pivovarem. Sledujeme zde tak zajímavý jev, kdy představa pohanského boha jako určitého místního specifika dala vzniknout pojmenování nově vznikajícího pivovaru, ¹⁷ který naopak v dalších desetiletích především díky marketingovému využívání Poláškovy zpodobení Radegasta ¹⁸ pomáhal rozšiřovat význam této symboliky v obecném povědomí. Vzájemnou provázanost je možno vysledovat i v případě dotační činnosti pivovaru Radegast při opravách významných radhoštských symbolů. Pivovar se tak v posledních desetiletích finančně podílel jak na opravě kaple sv. Cyrila a Metoděje, tak na restauraci sochy Radegasta či rekonstrukci vyhořelé jídelny Libušin. Jedná se zde tedy o jakýsi paralelní vývoj dvou odlišných významů jednoho symbolu, které jsou do značné míry propojeny a vzájemně se ovlivňují.

Závěrem je tedy možno položit otázku, zda ona první asociace „Radegast“, která v souvislosti s Radhoštěm při výzkumu jeho symboliky (zmíněném výše) přišla na mysl jako první u drtivé většiny „cizích“ respondentů, se pojí s radhoštským bohem a s jeho uměleckým Poláškovým zpracováním na Radhošti, nebo se spíše váže k nošovickému pivovaru, který jej ve své marketingové prezentaci aktivně využívá.

1 SAHEB, Jan Al. *Urbář hukvaldského panství z roku 1581 (komentovaná edice)*. Frýdek-Místek: 2008, s. 154.

2 HOREČKA, František. Jiří Středovský o Radagostovi. In: *Kniha o památném Radhošti*, Horečka František (Ed.). Frenštát pod Radhoštěm: 1931, s. 13.

3 V roce 1805 byl nahrazen kamenným křížem, který na vrcholu hory stojí dodnes, jen byl po stavbě kaple sv. Cyrila a Metoděje přemístěn před její vchod.

4 O osudu první kaple na Radhošti mimo zevrubné informace z korespondence novojičínského děkana Vavřínce Josefa Novosada, který ji na konci 70. let 18. století zmiňuje v dopisech biskupské konsistoři, neexistuje mnoho záznamů. Viz také: TICHÁ, Jana. *Historie a ikonografie slovanského božstva – Radegast na Radhošti. Národopisná revue 15*, 2005, č. 1, s. 47.

5 DRÁPALA, Daniel – SOBOTKA, Richard – HAMBÁLEK, Milan – BAJER, Vojtěch. *Až na vrchol Radhoště*. Rožnov pod Radhoštěm: 2010, s. 44–45.

6 Kolektiv autorů. Proslov. *Opavský besedník* 2, 1862, č. 17, s. 129.

7 TÁBORSKÝ, František. *Jarní slavnost probuzeného národa*. Praha: 1938.

8 Projevoval se obzvláště působením německých spolků na sousedním Těšínském panství a slezské části pohoří. Pohorská jednota Radhošť se pak snažila zabránit v proniknutí do oblasti Moravských Beskyd především německému spolku Beskidenverein.

9 PARMA, Edvard. *Tricet let práce pohorské jednoty „Radhošť“ ve Frenštátě p. R.* Kroměříž: 1915.

10 Do základů kaple byl v roce 2007 slavnostně uložen „Dekret o uzamčení země valašské na sto roků“, tedy listina, která symbolicky vyjadřuje odpor proti těžbě na Frenštátsku. Více na-příklad: URUBA, Stanislav. Uzamčení země valašské na sto roků. *Obecní noviny z Trojanovic*, 2007, č. 6, s. 2.

11 *Legenda 12 – Radegast* [film]. Dostupné z WWW: <https://youtube/3CjYXwT4MiQ>. [cit. 2018-02-20].

12 Evoluční biologové na základě postavy z knih Lewise Carrola charakterizují např. nutnost neustálého vývoje jedinců na obranu před predátory, ale naopak také vývoje predátorů pro jejich přežití díky lovení kořisti. Zjednodušeně je možno charakterizovat její větou „Kdo stojí na místě, ten vlastně couvá“.

13 Konkrétní hodnota se pak liší především v závislosti na počasí a délce akce: např. v roce 2017 se jednalo o cca 82 000, v roce 2017 pak o cca 68 000 návštěvníků.

14 Jednalo se o výzkum mezi 35 respondenty, kteří byli rozděleni do dvou skupin – 21 bylo „místních“, tedy z obcí a měst bezprostředně sousedících s Radhoštěm, 14 „cizích“ (obyvatelé okolí Brna, Olomouce a z Čech), kteří tuto oblast nikdy nenavštívili a nemají k Radhošti bližší vztah nebo tu zavítali jen v rámci turistického výletu.

15 Pustevny užívají motivu Poláškovy ztvárnění Radegasta jako stěžejního prvku své propagace. Můžeme se s ním také setkat v logu Pusteven, na ukazatelích či v různých propagačních materiálech. Odkaz na tuto sochu jako na „nejvýznamnější symbol celého Moravskoslezského kraje“ nalezneme například v úvodu oficiálních webových stránek Pusteven. Dostupné z WWW: <http://www.pustevny.cz/o-pustevnach/>. [cit. 2018-02-20].

16 V případě Pusteven je zajímavé, že „efektní“ představa pohanského boha jako místní dominanty je ve veřejném prostoru akcentována více než pověsti o historii lokality a jejího vzniku spojeného s činností místních poustevníků.

17 Inspirací pro pojmenování nového pivovaru byla anketa mezi místními obyvateli, kteří v několika případech právě název „Radegast“ navrhovali. Více viz: *Historie Radegastu*. Dostupné z WWW: <https://www.radegast.cz/historie/>. [cit. 2018-02-20].

18 Pivovar využívá siluetu sochy na různých reklamních předmětech a v dalších souvislostech, především je však ústředním motivem loga na pivních lahvích.

150 let od položení základního kamene z Radhoště ke stavbě Národního divadla

Na den 16. května 2018 připadá 150. výročí národní slavnosti, při které byly položeny základní kameny pro stavbu Národního divadla v Praze. Obecně se ví o tom, že základní kameny pro stavbu byly přivezeny z památných míst naší vlasti a pro Valašsko je důležité, že jeden z těchto kamenů pochází i z Radhoště. O dalším osudu kamene se však již nevědělo a tak například i ve školách při hodinách dějepisu se informace o této záležitosti smršknula do tohoto jednovětého konstatování. Šťastným antikvárním nálezem jsem objevil publikaci vydanou v červnu 1918 k padesátiletému výročí národní slavnosti. Jednalo se ale jen o nové vydání původní knihy doktora Serváce Hellera z roku 1868 *Národní slavnost položení základního kamene k národnímu divadlu dne 16. května 1868*.

Díky ní máme dnes po jednom století k dispozici popis všech tehdejších událostí takřka v přímém přenosu. Mimo samotnou slavnost autor popisuje i privá-

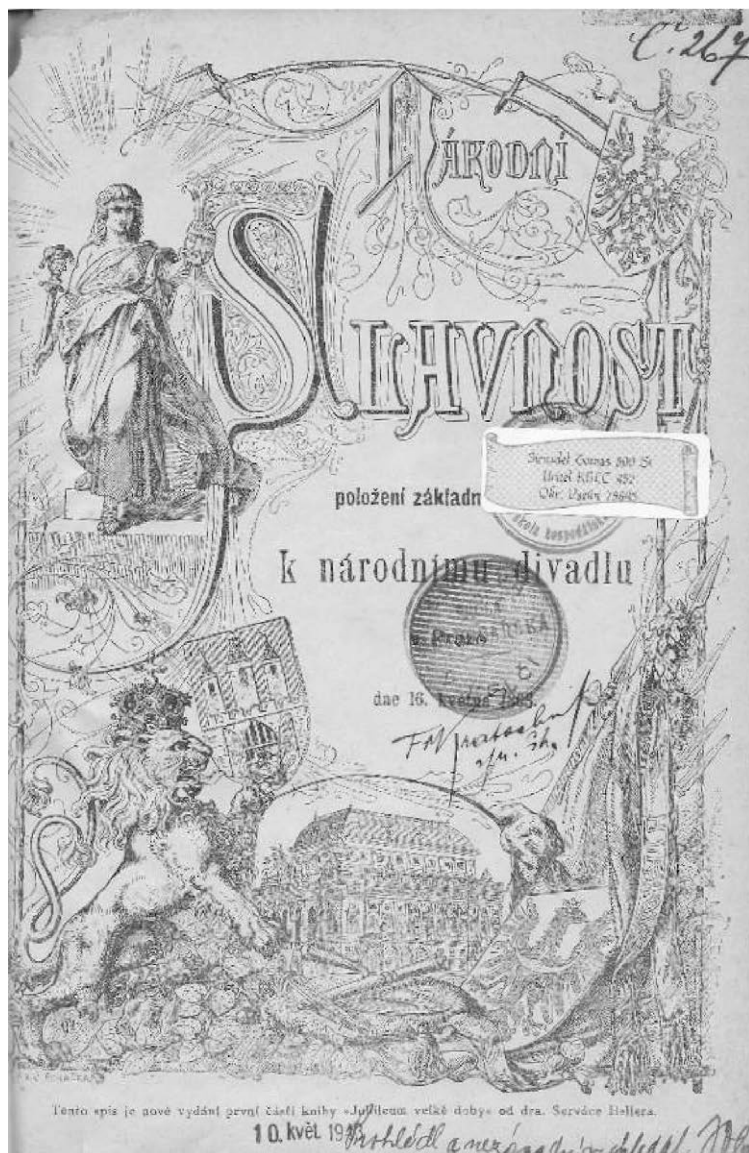
Marie Vořechová Vejvodová: Odvoz základního kamene pro Národní divadlo z Rožnova pod Radhoštěm, tempera (Ze sbírek Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, inv. č. 50888)

žení jednotlivých základních kamenů z památných míst naší vlasti k zamýšlené stavbě. Nás může těšit, že základní kámen z Radhoště byl na stavbu přivezen jako první. O událostech s tím spojených již nechme vypravovat dr. Serváce Hellera (na s. 11–12):

„Kámen tento odvezen dne 5. května z pražského státního nádraží na staveniště národního divadla způsobem důstojným a slavným, ač nižádné se k tomu neděly přípravy. K deváté hodině ranní shromáždili se moravští studující na nádraží, kde kámen posud ležel, záhy pak po nich dostavilo se mnoho set českých studentů a četný zástup občanstva pražského. Balvan radhošťský, do čtverhranu přisekaný pískovec, naložen pak s velkým úsilím na vůz, do něhož čtvero koní bylo zapřaženo. Vůz i kámen byly ověnceny hustými pletenci z chvoje a bujné zeleni; na nádraží pražském pak studující Moravané přiložili na kámen desku s nápisem: „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!“ a obložili ji obrovským věncem s bílou hedvábnou stuhou, darem to rodáků rožnovských, na niž vyšita byla slova: „Ačkoliv Radhošť vzdálený, přec je s Vámi spojený“. K desáté hodině hnul se povoz z nádraží. V tu chvíli obecenstvo provolavši hlučnou slávu národnímu

divadlu a bratřím Moravanům, seřadilo se za vozem. Kolem vozu brala se četa Sokolů pražských v malebném kroji slavnostním, přímo za vozem kráčeli Moravané zde žijící, pak valný počet studentstva českého, zástupcové „Sokola“, „Hlaholu“, zpěváckého spolku pražských typografů, „Besedy umělecké i měšťanské“, pak u velikém zástupu občanstvo pražské. Sotva že vyšel průvod z nádraží, zazněly z řad jeho zvuky písní vlasteneckých, které čím dále tím mocněji se rozléhaly, jelikož zástupy lidu co krok vzrůstaly. Pěly se sborem písně „Přicházím přímo z Moravy“, „Hej Slované“, „Moravo“, „Kde domov můj“, „Bývali Čechové“ atd. Milého přerušení doznala „Přicházím k vám přímo z Moravy“, kterou hlučným sborem zapěli studující moravští. Když totiž zazněla slova: „Milá mi jest i vážená bratrská česká země“, všechen zástup propukl v hřímavé volání „Sláva“ na vděk bratřím Moravanům. Neméně zajímavá epizoda udála se na Václavském náměstí. Z ulice Ovocné přijížděl tryskem královský povoz a v něm staříčkový král český Ferdinand V. Sotva zástup zahlédl J. M. královskou, propukl v bouřlivé volání: „Sláva korunovanému králi českému!“ a volání to trvalo bez přestání, až celý dlouhý průvod přešel zastavený povoz královský, v němž J. M. král seděl s obnaženou hlavou ustavičně děkuje vítajícímu jej zástupu. Rozumí se, že v ulicích, kudy se průvod bral, všechna okna byla naplněna diváky a že se všech stran hrnulo se lidstvo ke staveništi, kamž dorazil průvod teprv k hodině jedenácté. Zde čekal již uprostřed pracujícího dělnictva slavnostní výbor, jakož i dr. Fr. Palacký, aby po přání rožnovských, jakožto Moravan jménem Moravanů odevzdal památný kámen z Radhoště slavnostnímu výboru.

Když průvod dorazil na staveniště Národního divadla, studující moravští předstoupili před dra. Palackého a jeden z nich oslovil jej opětuje prosbu Moravanů. Palacký obrátiv se k výboru divadelnímu oslovil jej takto: „Panové! Z posvátného někdy Radhoště na Moravě, který s vysokosti své panuje nad krajinou rozsáhlou a který chová v sobě kolébku i hroby praotců našich, odevzdávám Vám z útroh mohutné jeho hory vytesaný, základní kámen jako příspěvek k památné svatyni, budované pro zvelebení umění vlasteneckého a ušlechtnění srdce i života našeho národního. Odevzdávám jej na důkaz, že krajané moji, zvláště rožnovští, dobře vědouce a znajíce šlechtitý cíl, jehož dosaženo býti má budovou touto, nechtějí býti posledními, kteří by přispěli na toto vlastenecké dílo ušlechtilé. U příležitosti té budiž mi dovoleno, abych vyjádřil spolu své potěšení a radost nejserdečnější, že v krajině té, kde za mého mládí panovala čirá noc a hluboká dřímota, taková nyní již probudila se uvědomělost vlastenecká, a oživil se již takový cit národní, jakž o tom důkaz podává balvan tento, který nemalou obětovností a úsilím vlastencův moravských, zvláště rožnovských, tuto vám odevzdávám. Přijměte jej spolu na nový důkaz utěšené té pravdy, že Morava a Čechy jak od živa byly tak i na dále a věčně budou zeměmi spojenými; necht' rodáci jejich bydlí na březích Moravy a Bečvy aneb necht' obývají pobřeží

Titulní list v knize z roku 1918 – reprodukce původního titulního listu z roku 1868.

Autorem dřevorytu je malíř František Chalupa a štoček byl zhotoven v Řeháčkově xylografickém ústavě. Za pozornost stojí ručně psaná poznámka na spodní okraji, podle níž kniha úspěšně prošla v době okupace německou cenzurou.

Vltavy a Labe, že Moravané a Čechové povždy zůstanou národem jedním, jedním tělem a jednou duší! (Hřímavé a dlouhotrvající „Sláva“). Přijměte kámen ten na další důkaz, že takovým to šlechtitým osvědčením a vlasteneckým úsilím kyne národu našemu budoucnost, ovšem nyní neznalá, ale bohdá utěšenější, než nedávná jeho minulost! – Na ta slova veškerý dav propukl v hřímavé, dlouhotrvající provolávání: „Sláva Moravanům a Palackému!“ – Na to odpověděl předseda sboru pro zbudování divadla národního Ferdinand Urbánek: „Pokládám si za čest, že jako předseda divadelního sboru pro zbudování divadla národního, spolu Moravan, přijímám dar tento co základní kámen pro divadlo národní, jako důkaz úplného souhlasu mezi oběma zeměmi, co důkaz nerozlučitého svazku zemí posvátné koruny svatováclavské, (Hřímavé „Sláva koruně svatováclavské“). Přijímaje dar ten, vzdávám jménem výboru divadelního nejvřelejší díky statečným bratřím z Moravy a provolávám srdečné „Sláva“ a, Na zdar!“ všem Moravanům, zejména obětavým rodákům rožnovským!“ A opět se stejným zápalem provolána „Sláva!“ Moravanům, Palackému a divadelnímu výboru, načež poznenáhla rozcházely se davy, mezi tím, co kámen s povozu na staveniště byl skládán.“ (Text přepsán v původním znění.)

Josef Kramář

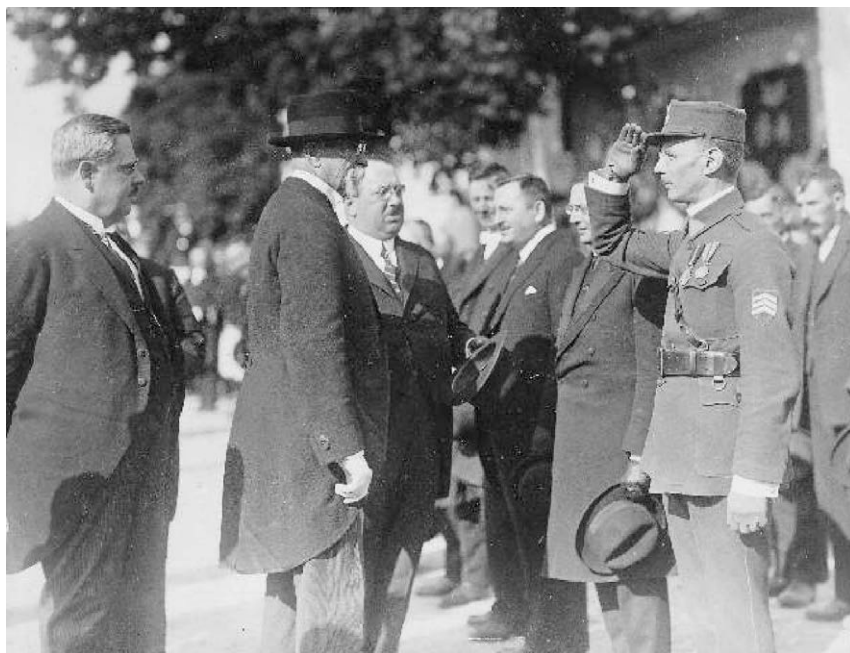
Znovuzaložení Jednoty Československé obce legionářské ve Valašských Kloboukách

Miroslav Maňas

Světové bojiště Velké války dalo příležitost vzniknout vojsku, které nemělo vlastního státu, ale jeho vojáci bojovali za svou vlast. Z českých a slovenských dobrovolníků se formovaly ozbrojené družiny bojující proti ústředním mocnostem již v roce 1914.¹ Brzy se z legionářů stala síla, která po boku spojenců bojovala na všech frontách. Největšího věhlasu dosáhly ruské legie. Legionáři se stali bratry bojujícími za svobodu a ideu vlastního státu. Díky aktivnímu zapojení československých dobrovolníků do boje proti ústředním mocnostem se tak politickým představitelům otevřela snadnější cesta k vyjednávání o samostatnosti. Československo bylo následně vnímáno jako vítězný stát. Po vzniku republiky v roce 1918 byli právě tito muži významnou silou nového státu, která si musela vojensky zajistit svá území. Vedle známého sporu o Těšínsko to bylo především Slovensko, jehož území bylo nutné získat se zbraní v ruce.²

Po válce a mnohých těžkostech mladé republiky se legionáři stali jakýmsi ideálem nové doby. Svě vzory hledali např. v husitství. Úloha legionářů proto válkou neskončila, právě naopak. Na jejich příkladu bylo možné vybudovat ideál a základy republikánského pojetí samostatného státu. Často bylo hlášáno, že kdyby nebylo Sokola, nebylo by legií, kdyby nebylo legií, nebylo by republiky.

Legionáři se po válce začali organizovat i na spolkové bázi. V minulosti to byly např. důstojnické či veteránské spolky. Nejprve vznikl v roce 1919 levicově orientovaný Svaz čsl. legionářů a vedle toho pravicově zaměřená Družina čsl. legionářů. Oba spolky se začaly ve svém tisku veřejně napadat. Na konci roku 1920 vznikla Jednota čsl. legionářů, která chtěla všechna hnutí sjednotit. Situace se na chvíli uklidnila po uspořádání karlínského „všelegionářského“ sjezdu v lednu 1921, kde se delegáti dohodli o vzniku jednotné a zcela nestranné legionářské organizace. Teprve v květnu 1921 byla na ustavujícím sjezdu založena Československá obec legionářská (dále

Salutující Emil Křepelka před TGM při návštěvě Valašských Klobouk v roce 1924
(Osobní archiv Věry Fojtíkové)

ČsOL), která sdružila všechny tři organizace.³ Tato organizace měla celorepublikovou působnost. Vedle ČsOL sice působily další legionářské spolky, ale žádné nedosáhly podobného rozmachu a velikosti.⁴ V červenci 1921 uznala ČsOL 693 místních odboček Svazu, Jednoty a dalších legionářských uskupení.⁵

Legionářské organizace vznikaly v prvních letech republiky individuálně. Velkou roli hrál i pozdější příjezd ruských legií, které se pozvolna vracely především v letech 1919–1920.⁶ Ve Valašských Kloboukách vznikla organizace legionářů pro legionáře nejen z města, ale i širokého okolí. První členové jednoty se přihlásili již v roce 1920.⁷ Ucelené zmínky o chodu valašskokloboucké jednoty z prvních let chybí. Ze seznamu členů můžeme vyčíst, že v roce 1920 vstoupilo do místní organizace 24 legionářů. V průběhu čtyř let přistoupilo k jednotě dalších osm. Největší počet členů byl z Valašských Klobouk, ale své zastoupení měly i okolní obce. Sdružení legionářů byli např. z Vlachovic, Valašské Senice, Tichova, Drnovic, Horní Lidče či Střelné.⁸ Dá se říci, že rádius přijímaných členů byl totožný se soudním okresem Valašské Klobouky. Legionáři se v první polovině 20. let účastnili veřejného života města. Zprávy o jejich účasti na akcích máme jen ze záznamů dalších spolků či obce. Tu a tam se útržkovitě objeví zmínka o účasti legionářů na nějaké slavnosti či veřejném cvičení, což bylo naprosto běžné. Legionáři často působili i v jiných spolcích, jako např. Sokol, Orel apod. Po návratu legionářů do vlasti se dá hovořit i o jakési změně politického postoje u jednotlivců. Valašsko bylo velmi katolicky zaměřeným regionem a ideově zaměření Československé obce legionářské, v níž se legionáři převážně organizovali, bylo pro katolickou církev příliš liberální. Její nevoli způsoboval především výrazný příklon k husitské tradici a pokrokovým myšlenkám. Přece jen, legionáři se rekrutovali z velké části ze sokolů, tudíž přejímali i jejich ideje. Do obcí dříve politicky jednotných se nyní navrátili občané, kteří měli různé politické smýšlení. Vliv na veřejný život tak závisel na jejich počtu.⁹

Legionáři nesměli chybět na oslavách nových svátků a významných dnů, které zavedl československý stát. Takovou oslavou byl například státní svátek 28. října, výročí zborovské bitvy, svátky Mistra Jana Husa, Cyrila a Metoděje a především narozeniny prezidenta T. G. Masaryka.¹⁰ Na státoprávních oslavách se aktivně podílela nejen obec, ale i spolky. Některé oslavy si spolky organizovaly samy. Např. v roce 1924 se konala oslava výročí vzniku Československé republiky v široké spolupráci spolků a města. Na první poradní schůzi, která byla svolána z důvodů organizace oslavy, byly pozvány pouze „pokrokové“ spolky, tj. Sokol, Beseda Dobrovský, pěvecký spolek Tovačovský, legionáři a hasiči. Na druhou organizační schůzi byly přizvány i spolky „lidové“ (Orel a Cyrilo-Methodějská jednota) společně se zástupcem obce. Město vzalo nad celou akcí patronát. Oslava státního svátku byla pořádána po dva dny (27.–28. října). Účast legionářů dokládá přehled z příprav a průběhu slavnosti: „Tryzna se pěkně zdařila.

■ Legionáři z valašskokloboucké jednoty (Městské muzeum Valašské Klobouky, Fotoarchiv, inv. č. 7049 A, B)

Súčastnily se všechny spolky v kroji legionářů, Sokoli, Hasiči a Orli, pouze Tovačovský se nedostavil a nezpíval. Obecenstvo dostavilo se velmi hojně. František Fojtík měl pěkný delší proslov. Zakončeno národními hymnami, jež zpívalo všechno obecenstvo.¹¹ Podobné oslavy byly naprosto běžným jevem v kulturním životě každé obce. Velkou, netradiční událostí byla v již zmíněném roce 1924 návštěva prezidenta Masaryka ve městě. Tou dobou se počet členů jednoty mírně zvýšil. Prezidenta Masaryka přivítal za jednotu František Fojtík, francouzský legionář. Jeho kolegové stáli čestnou stráž podél tribuny se vzácným hostem.¹²

Někdy v letech 1926–1927 jednotu legionářů ve Valašských Kloboukách zanikla. O této skutečnosti se dozvídáme prostřednictvím novin při znovuzaložení jednoty: „V roce 1929 byla znovu uvedena v život naše jednotka, po dvouletém odpočinku, následkem zvýšení počtu členů, kteří vrátili se z různých částí republiky, kde dleli za výdělkem a existencí.“¹³ Řada funkcionářů, kteří ve městě zůstali, fungovali v Sokole, v lyžařském klubu a stáli u zrodu Klubu československých turistů. Na konci roku 1928 se objevila snaha oživit ve městě jednotu legionářů. V hostinci bratří Fojtíků došlo 16. prosince 1928 k poradní schůzi, kam byli přizváni legionáři z města i okolních obcí. Následně byla kontaktována župa ČSOL v Uherském Hradišti a dohodnut termín ustavující schůze.¹⁴ Pozvánky na ustavující schůzi, plánovanou na 20. ledna 1929, byly rozeslány. Zápis ze schůze se nedochoval, nicméně dle pozdějších záznamů víme, že proběhla. Pět dní nato přišly jednotě oběžníky a přihlášky. Jednotka fungovala, vyřizovala svou agendu, účastnila se veřejného života, ale de iure ustanovena nebyla. Lednová schůze nebyla platná, k registraci jednoty nedošlo, a tak musela být, po vyřízení byrokratických formalit, svolána nová ustavující schůze. K řádnému ustavení došlo 2. září 1929 v hostinci bratří Fojtíků. Jan Fojtů, na schůzi zvolený jednatel, naznačil protahování ustavení kloboucké jednoty: „Na to br. předseda Šulc a po něm br. jednatel Fojtů referují o překážkách a práci, které nám bylo překonati, než úřady povolily naši organizaci.“ O těžkostech při ustavení jednoty líčí dopisovatel do legionářského periodika, který si posteskli: „Jednotka teprve před několika týdny překonala poslední organizační pře-

kážky a vešla v život. [...] Byl nejvyšší čas, že Jednotka se utvořila, ježto přehmaty a nevůle vůči bratrům jak od úřadů tak od různých dobrodinců přesahovaly meze.“¹⁵ Na ustavující valné hromadě bylo přítomno 23 členů. Předsedou byl zvolen Rudolf Šulc, soukeník z Valašských Klobouk, místopředsedou František Fojtík, majitel hostince ve Valašských Kloboukách, pokladníkem Josef Barták, soudní zřízenec, a jednatelem Jan Fojtů, četnický strážmistr ve Valašských Kloboukách. Volby výboru byly provedeny akla-mačně a kromě výše zmíněných funkcionářů byli dále jednohlasně zvoleni František Havelka, soudní zřízenec, František Baklík, stolař, Josef Adámek, rolník z Poteče, František Elšík, domkář z Drnovic a jako náhradníci Josef Ondřejík, textilní dělník ve Valašských Kloboukách a Leopold Kolař, četnický strážmistr z Horní Lidče. Po volbě výboru přečetl jednatel Fojtů došlé dopisy, nejčastěji o záležitosti povolení jednoty od ústředí a ze župy, dále pak nejrůznější nabídky legionářských knih, brožur, ale i legionářských stejno-krojů. Mezi došlými dopisy byla i pozvánka na legionářský sjezd do Bratislavy, kam byl za jednotu nominován Alois Mana.¹⁶

Při projednávání členských příspěvků daroval František Chladnuch z Mirošova jednotě 20 Kč pod podmínkou, aby byl obnos použit v případě, že některý sociálně slabší člen nebude moci zaplatit za sebe příspěvek. Předseda Šulc poděkoval Františku Chladnuchovi a vyslovil přání, aby „skutečně bratrský čin br. Chladnucha našel v řadách bratří, lépe situovaných, hojně následovníků.“¹⁷ Z organizačních věcí bylo dohodnuto, že členské schůze se budou konat každou první neděli v měsíci. Dosud bylo do jednoty přihlášeno 28 členů z města a okolí. Zbývající legionáři měli dle zápisu ustavující schůze být vyzváni k dodatečnému přihlášení. I když jednotka ve Valašských Kloboukách pár let nefungovala, byli někteří legionáři členy jiných jednot. Takovým byl např. Alois Mana, který byl členem jednoty v Brně a žádal o přestup do místní jednoty.

Ještě dříve, než byla jednotka v září ustavena, fungovali legionáři organizovaně. Důkazem jsou zápisy v knize došlé pošty, ale také novinové zprávy. Jedna taková zpráva popisuje, že legionáře ve Valašských Kloboukách potkala smutná událost. Dne 12. května 1929 zemřel ve vsetínské

nemocnici ruský legionář Josef Brhel, rodák z Lačnova, ve věku 31 let. Tento tragický případ byl čteně medializován. Noviny popisují nejen příčinu smrti, ale především zajímavý životní příběh Josefa Brhla. Kdo to vlastně byl? Byl příslušníkem 1. střeleckého pluku ruských legií a účastnil se dokonce bitvy u Zborova. V civilu vystřídal několik profesí, jako tesař, zemědělský dělník či nádeník. Dvakrát se hlásil do četnictva a ani jednou nebyl přijat, ať už bylo důvodem poprvé jeho manželství a podruhé mu chybělo několik cm předepsané míry. Od podzimu 1928 po otevření Masarykovy dráhy byl přijat na udržování dráhy na smluvní úvazek s výhledem na plný úvazek. „Tragédie vyvrcholuje tím, že v den pohřbu v úředním Věstníku byl jmenován stálým zaměstnancem dráhy.“¹⁸ Josef Brhel byl zraněn při posouvání vozů na trati. Týden po zranění v nemocnici zemřel a zanechal po sobě ženu s dítětem. Při zahájení ustavující schůze bylo na Josefa Brhla vzpomenuito čestným povstáním a také byly projednávány náklady pohřbu, neboť jednota zařídila svému členu pohřeb. „Pohřeb vypravila mu místní Jednota ČsOL ve Val. Kloboucích dne 14. května a jeho průběh a velikost v měřítku v místě dosud nedosaženém, svědčil nejlépe o oblibě, jaké se v městě i v okolí tento bratr těšil. Nezvykle velký počet obyvatelstva, Sokol, hasiči, Beseda Dobrovský, železničáři, legionáři, hudba a čestná rota ppl. č. 17 z Trenčína, deputace ppl. č. 3 z Kroměříže, jejíž význam byl tím větší, že oba delegáti, bratr škpt. F. Kynych a šrtm. B. Roller, jsou účastníky bitvy u Zborova, doprovodil zemřelého na poslední cestě z Besedy Dobrovský, kde zemřelý odpočíval na katafalku, u kterého stála čestnou stráž skupina vojinů. U hrobu se se zemřelým rozloučil kněz hluboce procítěnou vzpomínkou velkých dnů Zborova, dále škpt. Kynych a za místní jednotu F. Fojtík, místopředseda. Nato spuštěna rakev za zvuku hymen do hrobu.“¹⁹ Jednota se snažila Brhlově ženě a dítěti pomoci. Inzerovala v novinách při této tragédii i možnost finanční pomoci pro vdovu. Odpovědnou osobou byl František Fojtík, na jehož adresu mohli dárči posílat příspěvky. Takové dary byly potom uveřejňovány v dalších číslech.

Solidarita mezi „bratry legionáři“ byla značná. Jednoty ČsOL organizovaly péči o děti ze sociálně slabých legionářských rodin, pořádaly kulturní a společenské akce, jejichž výtěžky patřily dobročinným účelům. Významná pomoc a solidarita se ukázaly právě v péči o vdovy a děti po legionářích. Velmi oblíbené byly letní osady v přírodě, tedy letní tábory pro děti. Někdy se mezi lidmi v obci projevovaly negativní vztahy k legionářům, a to zejména z důvodu postoje k církvi. Některé vrstvy obyvatelstva neschvalovaly výhody, které byly legionářům přiznávány.²⁰ Je nutno říci, že ne každý legionář měl v nové republice protekci či výhody. Nejen vdova po Brhlovi, ale i další legionáři potřebovali sociální pomoc. Valašsko bylo chudým regionem a k tomu přicházela hospodářská krize. Tyto faktory ovlivňovaly životní úroveň. Řada legionářů neměla stálou práci, proto se snažili dostat do státních služeb. Za první republiky byli legionáři poměrně protežovanou skupinou a obsazovali dobré posty ve státních službách. Celá řada legionářů našla své uplatnění v armádě, případně u četnictva. Ne však všichni.

Několik legionářů z kloboucké jednoty se snažilo najít uplatnění u státních drah, ale ne každý mohl místo dostat. Nezaměstnanost převyšovala možnosti státních služeb. Na jakousi křivdu proti legionářům si stěžoval pisatel do legionářského tisku: „Vystavěna a před rokem do provozu dána byla dráha prezidenta Masaryka ze Vsetína do Bylnice. Ježto tato dráha byla stavěna s velkými obtížemi pro těžký pohyblivý terén, bylo i po jejím dokončení zapotřebí velkého počtu dělníků pro její udržování. Těšili jsme se, že se nám podaří více bratrů umístiti aspoň tímto způsobem jako dělníky traťových povrchových prací. Několik jich traťmistr přijal, ovšem ve velkém nepoměru: na 15 legionářů 1 legionáře. Ostatní marně se domáhají aspoň takové místo si zajistiti. Pan traťmistr odmítá, že nepotřebuje, avšak podle určitých znaků rozhoduje i zde klika politická a to zmírající strany, která nevolila ve své zaslepenosti ani p. prezidenta.“²¹

Na členských schůzích 6. října 1929 navrhl František Fojtík uspořádat u příležitosti oslav 28. října veřejnou přednášku a výstavu zahraničního odboje. Návrh byl přijat a plněním pověřen výbor.²² Byl to jakýsi první oficiální počín pořádaný nově založenou jednotou. Za tři týdny byla výstava otevřena v budově měšťanské školy. Legionáři nashromáždili velké množství materiálu, dokumentů a především fotografií ze světové války. Nasbíraný materiál byl ze všech světových bojišť, kterých se

František Fojtík, fr. legionář, spoluzakladatel místní jednoty a místopředseda (Osobní archiv Věry Fojtíkové)

František Havelka, spoluzakladatel jednoty (Městské muzeum Valašské Klobouky, Fotoarchiv, inv. č. 1410)

místní členové jednoty účastnili. Dle dobových periodik se na výstavu chodilo dívat obyvatelstvo z celého okolí. O podobě výstavy informuje František Fojtík v týdeníku Lubina: „Kreslírna měšťanské školy vzala na sebe nezvyklý ráz. Místnost, velká, malebně vybavená, s řadou velkých oken, která dávají dostatek světla, zvyklá doposud na drobné žactvo sedící při kreslení za účelnými stoly, propůjčila se

poprvé pro účel výstavy takového druhu a měřítka. Každý kdo vkročí do místnosti překvapen a v obdivu zastaví se, aby přijal silný dojem ze všech stran tak působící. Místním bratrům legionářům podařilo se soustřediti velmi bohatý a cenný materiál, který náš kraj poprvé zří. Je tolik látky k prohlédnutí zde soustředěno, že nestačí na to den, by ten, kdo opravdu chce podrobněji seznámit se s činností, boji a životem našich bratrů ve světové válce na všech frontách, utvořil si potřebný přehled. Množství dokumentů a listin dob prvního soustředování našich vojáků zahraničních, rozkazů, snímků, pohlednic, památek i zbraní, výstroje a výzbroje zahraničního z dob bojů i návratu, vše přehledně umístěno a to tak, že v celku tvoří vše ladný, velký, nezapomenutelný obraz.“²³ Díky výstavě mohly Valašské Klobouky hostit i významného hosta. Jednalo se o generála Sergeje Vojcechovského, zemského vojenského velitele, který na výstavu zavítal v sobotu 2. listopadu 1929. Jednalo se o mimořádnou událost, neboť sám generál Vojcechovský přebíral nad výstavou patronát. Generálův doprovod tvořil vedle pobočníka také jeho syn. Vzácná návštěva přijela krátce po dvanácté hodině. Před budovou měšťanské školy se shromáždili představitelé města, spolků a korporací, legionáři a hasičské sbory z Val. Klobouk, Lačnova a Poteče. Při příjezdu generála zahrála místní hudba hymnu a uvítacím proslavem přivítal hosty František Fojtík. Na počest návštěvy byl uspořádán slavnostní oběd v hostinci bratří Fojtíků. Během oběda si generál vyslechl příspěvek předsedy jednoty Šulce, který hovořil o poměrech místních legionářů. Po příspěvku generál přislíbil, že jednotu v roce 1930 znovu navštíví.²⁴ Po obědě se návštěva za doprovodu legionářů odebrala do školní budovy na prohlídku výstavy zahraničního odboje. Dle zpráv se výstava generálovi velmi líbila, především její uspořádání. Velkou pozornost také věnoval expozici legionářské literatury, kterou připravilo knihkupectví Františka Bruny.²⁵ Prohlídka výstavy byla ukončena ve 4 hodiny odpoledne, čímž byla završena i návštěva generála Vojcechovského. Výstava trvala více než týden, od 28. října do 4. listopadu. Autoři expozice se snažili zapůsobit i na mladou generaci, především děti, které vyprávění o válce znaly především od rodičů. „Výstava tato má pro kraj a jeho sblížení s legionáři velký význam a po pochopení jejich snah a činů upevní se toto ještě více. Školy rovněž pochopily význam výstavy a všechny se svými učiteli a žactvem hodlají výstavu navštívit, jistě jen prospěch kyne malému dorostu z poznání, jak vykoupěna byla naše svoboda.“²⁶ Vyúčtování akce bylo hotové až na začátku následujícího roku. Vstupné na výstavu bylo dobrovolné, ale i tak jednotu utrhla obnos ve výši 946 Kč a 70 hal. Po odečtení nákladů spojených s příjezdem generála Vojcechovského a zajištění materiálu na výstavu, neboť se muselo něco vypůjčit ijinde, zůstal jednotě zisk ve výši 212 Kč a 90 hal.²⁷

I když výstava nebyla uspořádána za účelem finančního zisku, peněz bylo třeba. Většina spolků pořádala akce nejen pro svou prezentaci a osvětu, ale také ze sociálních důvodů. S blížícími se svátky byl na členské schůzi navržen mikulášský večírek. Ten se konal až 7. prosince v hotelu U Slunce pod názvem „Přátelský mikulášský večer“. Stejně tak i na večírek bylo vstupné dobrovolné a vybralo se celkem 1 173 Kč a 40 hal. Po zaplacení výloh byl čistý zisk 294 Kč.²⁸ Na další schůzi 1. prosince místopředseda František Fojtík navrhl, aby jednotu uspořádala vánoční nadílku pro děti „nemajetnějších bratrů“. Byla to jakási sociální pomoc, pospolitost a soucit s rodinami chudých legionářů. Návrh byl přijat a ještě na schůzi byl vytvořen základ sbírky pro vánoční nadílku. Sám iniciátor nápadu nadílky daroval finanční obnos ve výši 1 000 Kč. Menšími částkami dále přispěli „bratři“ Šulc, Fojtů, Barták, Havelka, Baklík, Ondřejík, Opravil, Mana, Fojtík a Matuš. Celkový základ tvořil částku 1 245 Kč. Částka se od svého základu moc nezměnila. Bylo vybráno 1 270 Kč. Na Štědrý den byly několika rodinám zchudlých legionářů rozdány poukázky na zboží a hotové peníze v celkové částce 680 Kč.²⁹

Legionářská organizace fungovala až do okupace, kdy byla rozpuštěna, a po skončení války došlo znovu k jejímu ustavení. Ve 30. letech její činnost

ovšem narůstala. Legionáři spolupracovali především se Sokolem, ale i s armádou. V době ohrožení republiky se začaly pořádat branné dny, které měly zásadní vliv na posílení morálky obyvatelstva. Takové akce zároveň prezentovaly armádu a sblížovaly ji s lidmi. Legionáři tak byli po celou dobu fungování Československé republiky jakýmsi jejím symbolem, synonymem hrdinství a odporu, což v čase druhé poloviny 30. let bylo stále více zapotřebí.

1 PICHlíK, Karel – KLÍPA, Bohumír – ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři (1914–1920)*. Praha: MF, 1996, s. 21–23.

2 TOMÁŠEK, Dušan. *Nevyhlášená válka: boje o Slovensko 1918–1920*. Praha: Epocha, 2005, 260 s.

3 Viz pozn. 1, s. 263.

4 V následujících letech se legionáři opět třídili. Vznikly nové organizace, které ale nezískaly takové dominantní postavení jako ČsOL. Nejznámější byla Nezávislá jednota čsl. legionářů (1925), která našla vůdčí osobnost v generálu Rudolfovi Medkovi. Na Slovensku vzniklo Združenie slovenských legionárov v rámci ČsOL a separatistická Jednota slovenských ľudových legionárov.

5 Dostupný z WWW: <http://csol.cz/domains/csol.cz/index.php/clanky-a-reporty/z-cinnosti-csol/archiv/2011/451-k-90-vyroci-vzniku-ceskoslovenske-obce-legionarske> [cit. 2017-04-20].

6 Z Vladivostoku vyplulo 42 transportních lodí, které převezly více než 72 000 osob. Viz pozn. 1, s. 251.

7 Není známo, do které organizace se místní legionáři v roce 1920 přihlásili. Pojem „jednota“ je nižší článek organizace ČsOL, ale v roce 1920 ještě tato organizace nefungovala. Domnívám se tedy, že sloučením třech legionářských spolků v roce 1921 se přebrala dřívější agenda odbočky (jakékoliv organizace) a kontinuálně se pokračovalo dále.

8 Městské muzeum Valašské Klobouky (dále MMVK), fond Československá obec legionářská, K/13, Seznam členů.

9 BALETKA, Ladislav – POMKLA, Zdeněk. *Českoslovenští legionáři 1914–1920. Rodáci a občané okresu Vsetín*. Vsetín: Okresní úřad, Státní okresní archiv, 2001, s. 12.

10 POKORNÝ, Jiří – RAK, Jiří. Patroni, svátky a výročí: slavnosti českého národa. *Dějiny a současnost, Kulturně historická revue* 30, č. 8 (2008), s. 32.

11 Státní okresní archiv Zlín (SOKA Zlín), fond Tělovýchovná jednota Sokol Valašské Klobouky, Korespondence 1923–1929, přehled.

12 SOKA Zlín, fond Národní škola Valašské Klobouky, školní kronika 1896–1939, inv. č. 422, str. 311–314.

13 Valašské Klobouky. *Legionářský týden*, 1930, roč. 7, č. 23, s. 2.

14 MMVK, fond Československá obec legionářská, K90/1, Zápis schůzí a došlá pošta.

15 Valašské Klobouky. *Národní osvobození*, 1929, roč. 6, č. 306, s. 3.

16 MMVK, fond Československá obec legionářská, K90/2, Protokol o schůzích 1929–1948, zápis z ustavující valné hromady ze dne 2. září 1929.

17 Tamtéž.

18 Valašské Klobouky. *Legionářský týden*, 1929, roč. 6, č. 48, s. 1.

19 Tragédie legionářova. *Lubina*, 1929, roč. 17, č. 21, s. 2.

20 Viz pozn. 9.

21 Viz pozn. 15, s. 1.

22 Viz pozn. 16, zápis z členské schůze ze 6. října 1929.

23 FOJTÍK, František. Výstava odboje na Valašsku. *Lubina*, 1929, roč. 17, č. 44, s. 1.

24 Viz pozn. 16, zápis z členské schůze z 10. listopadu 1929.

25 Jednota čsl. obce legionářské ve Valašských Kloboukách. *Ilustrovaný zpravodaj vsetínsko-kloboucký*, 1929, roč. 2, č. 2, s. 4.

26 Viz pozn. 23.

27 Viz pozn. 16, zápis z členské schůze z 2. března 1930.

28 Tamtéž.

29 Tamtéž.

Srpen 1968

Invaze vojsk Varšavské smlouvy 21. srpna 1968 ukončila reformní proces „pražského jara“ a tím i naděje na svobodnější společnost v Československu. Stejně jako po celé zemi také obyvatelé našeho regionu byli zaskočeni touto situací a v rámci možnosti se s ní snažili vyrovnat.

Mezi prvními se s okupanty setkali občané ve Valašském Meziříčí, kam sovětské jednotky dorazily ráno 21. srpna. Obrněná vozidla zamířila na náměstí, kde se postavila před budovy Městského národního výboru, pošty a spořitelny. Vojáci následně obsadili i nádraží. Na náměstí se záhy začali shromažďovat občané a zpočátku se vojákům snažili vysvětlit, že u nás neprobíhá žádná kontrarevoluce, což byla oficiální záminka k invazi. Vzhledem k tomu, že debaty nikam nevedly a lidé se postupně dozvídali o mrtvých v jiných městech, začaly se během dne po městě objevovat nápisy proti okupantům. Znepokojení obyvatelé vykupovali obchody s potravinami, jelikož nevěděli, jak se bude situace dále vyvíjet. Sovětské vojáky obsadili Národní výbor a jejich velitel požadoval po představitelích města spolupráci, kterou ovšem odmítli. Nakonec po dlouhých jednáních byly obsazené budovy uvolněny. V následujících dnech se situace ve městě pozvolna uklidnila.

Ve Vsetíně se ráno 21. srpna shromažďovali první občané, kteří se z rozhlasu či od známých dozvěděli o vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Lidé chtěli vyjádřit svůj odpor proti okupantům, jejichž příjezd už očekávali. Armáda do města ale nakonec nedorazila, až později tudy projížděly pouze vojenské cisterny. Na náměstí vznikla podpisová střediska, kde občané podepisovali petice na protest proti okupaci. Lidé také demonstrativně odevzdávali členské legitimace Svazu československo-sovětského přátelství. Hlavně mladší ročníky pro dezorientaci okupantů přemísťovaly silniční ukazatele a po městě malovaly nápisy vyjadřující podporu Dubčekově vládě a odpor proti okupačním silám.

Jako v celé republice i na Valašsku se po vypjatém 21. srpnu život pomalu vracel do starých kolejí. Ostatně proti hlavním samopalů a tanků byli lidé bezmocní. Snaha o reformu komunistické strany a tím i o větší svobodu ve společnosti byla invazí potlačena a nastoupila doba normalizace pod taktovkou Sovětského svazu.

(Srpnové dny roku 1968 zachycují fotografie uložené ve fotoarchivu Muzea regionu Valašsko.)

Pavel Mašláň

Sovětské vojáky vchází do budovy Městského národního výboru ve Valašském Meziříčí

Hesla proti okupantům na obrněném vozidle

Zamalovaná informační cedule na Vsetínsku

Obrněný automobil ve Valašském Meziříčí popsán hesly proti okupantům ⁴
 Meziříčští občané rozmlouvají s vojáky na náměstí ⁵
 Sovětští vojáci v obklíčení rozhořčených občanů ⁶

Nápisy ve výloze u Rodingerů na vsetínském ⁷ ⁸
 Dolním náměstí

9
Silnice u Dezy popsaná místními studenty
10
Vsetínské Horní náměstí „vyzdobené“ vzkazy občanů
11
Zamazané směrové ukazatele ve Vsetíně

12
Nápis na výloze Čedoku u vsetínského nádraží
13
Zatímco na konci války vítali lidé sovětské vojáky jako osvoboditele a stavěli jim sochy, v srpnu k nim zaujali odmítavý postoj.

Obojživelníci a plazi valašských pastvin a luk

Karel Pavelka

Trvalé travní porosty na Valašsku osídľují také živočichové s proměnlivou tělesnou teplotou. Výskyt těchto druhů je na loukách a pastvinách vázán na přítomnost keřů a stromů, remízků, případně i padlých rozkládajících se kmenů stromů a také kamenů a v neposlední řadě i vody. Jak tekoucí, tak stojaté.

Stojatá voda je základním předpokladem pro rozmnožování obojživelníků v tomto prostředí. Souvisí s ní výskyt třeba **kuňky žlutobřiché**, která se nejčastěji vyskytuje v zaplavených kolejích cest v době svého rozmnožování, případně na drobných mokřadech a v okolí tůní. Původně jde o živočicha stepí, takže louky a pastviny jsou pro něj nejpodobnější v původním areálu jeho výskytu. Vzhledem k tomu, že jsme v oblasti, kde dochází k výskytu kříženců s kuňkou obecnou, vyskytují se na Valašsku především v nižších polohách i kříženci, zatímco výskyt čisté kuňky obecné již není na Valašsku znám.

Dalším druhem bezocasého obojživelníka vyskytujícího se na loukách a pastvinách je **skokan hnědý**. Na jaře jej můžeme spatřit rovněž v zaplavených vyjetých kolejích a také v drobných tůních nebo mokřadech i na prameništích. Často se tak děje na pastvině nebo louce v blízkosti lesa, pokud tam tento skokan nenachází vhodná místa se stojatou vodou.

V nižších a středních polohách se zase v tomto prostředí může vyskytnout **ropucha zelená**. Stepní druh obojživelníka upoutá nejen svým pestrým zbarvením, ale také krásným trylkovitým hlasem samců v době rozmnožování v květnu. Ropucha zelená se často objevuje při stavbách dálnic a silnic, kdy dojde ke změně prostředí více se podobajícímu stepi, aby následně po několika letech z daného místa zmizela.

Z ocasatých obojživelníků se v tůních a prameništích mohou vyskytnout čolci. **Čolek obecný** především v nižších a středních polohách, zatímco **čolek horský** ve středních a vyšších polohách. V případě devastace prameništ a tůní skotem při velké koncentraci může docházet nejen k destrukci prostředí výskytu a rozmnožování pro tyto druhy živočichů, ale také k jejich přímé likvidaci kopyty těchto zvířat. Oba druhy využívají na loukách a pastvinách především místa stojatých vod, kde je nějaký zástin vytvořený keři či stromy. Samci čolků jsou v době rozmnožování výrazně vybarvení, mnohdy s většími kožními lemy, což platí především pro čolka

Ještěrka obecná (*Lacerta agilis*) – vybarvený samec (Foto Karel Pavelka)

obecného. Samec je typický až bizarně vyvinutým lemováním hřbetu a ocasu, že vypadá jako nějaký dráček.

Vzácně se můžeme setkat na loukách s tůněmi ve vyšších nebo chladných inverzních polohách s **čolkem karpatským**. Je podobný čolku obecnému, ovšem samec není v době rozmnožování tak odlišný proti stadiu suchozemského života. Jak již název druhu napovídá, jde o karpatský druh, který v České republice zasahuje západním směrem ještě do Jeseníků.

Druhá skupina plazů je zastoupena na loukách a pastvinách také několika druhy.

Snad nejdiskutovanější je náš jediný jedovatý had, **zmije obecná**. Na rozdíl od obecného mínění laiků není tento had vázán příliš na suchá místa. Ke svému výskytu vyžaduje vodu a vlhkost. Vždyť se vyskytuje až za polárním kruhem. Setkáme se s ním spíše na vlhkých lukách s prameništi, nebo i stojatými a tekoucími vodami. Taková setkání jsou ovšem velkou vzácností, jelikož zmije naši přítomnost zjistí mnohem dříve než my její a skryje se. Ve vrcholném létě nevylézá ven ze svých úkrytů během nejteplejších fází dne – objevuje se ráno a dopoledne a pak až v pozdním odpoledni a navečer, pokud maximální teploty překročí 25 °C. V chladnějších dnech je ovšem možné se s ní setkat i v této periodě.

Naopak vzdáleně zmiji podobná **užovka hladká** vyhledává suchá místa s keři a stromy. Užovka hladká je poměrně častá na loukách a pastvinách Valaška a mnohé „nálezy zmije“ na okrajích měst a v zahradách patří tomuto hadovi. Přispívá k tomu i chování tohoto hada, který při překvapení útočí a kouše. Také dovede šplhat na keře a stromy asi do jednoho metru nad zemí. Její zbarvení je značně proměnlivé – na základním zbarvení hřbetu v různých odstínech do šedé, hnědé se žlutou barvou, se nacházejí tmavší skvrny, které mohou být spojeny do pruhů. Její zbarvení může připomínat vzdáleně zbarvení zmije obecné, a proto ji pořád lidé zaměňují s tímto hadem. Zorníčka jejího oka je však kulatá. Užovka hladká je vejcoživorodá, je to had s denní aktivitou. V létě s vyššími teplotami však toto neplatí – ve vedrech se její aktivita mění na večerní až noční.

Velmi zajímavým plazem je **slepýš východní**, náležející již k ještěrkám. Dříve se u nás vyskytoval pouze jediný druh slepýše, slepýš křehký, dělený na dva poddruhy. Na základě genetických výzkumů, na nichž se podíleli také čeští vědci, se zjistilo, že jde o celkem šest druhů, přičemž na našem území se vyskytují dva druhy. Slepýš východní je karpatský druh. Hranice jejich výskytu prochází od Oderských vrchů přes

Hornomoravský a Dolnomoravský úval až k Chřibům. Zde se oba druhy také kříží, ovšem v karpatských pohořích by se měl již vyskytovat pouze slepýš východní. Slepýš se vyskytuje především na extenzivních loukách a pastvinách, zahradách i lesních loučkách. Lidé jej často mají na svém pozemku a ani o tom nevědí. Druh rodí živá mláďata. Živí se různými bezobratlými živočichy. I když slepýš východní jako „nový“ druh není zatím uveden v kategorii silně ohrožených v seznamu zvláště chráněných živočichů, tuto kategorii přebírá po původním druhu, z něhož byl oddělen.

Poměrně častým druhem extenzivních pastvin a luk je **ještěrka obecná**. Samec je v době rozmnožování krásně zelenohnědě zbarvený, zatímco samice je hnědavá. Ze všech našich ještěrek je její zbarvení nejvíce proměnlivé, proto se u ní vyskytuje mnoho přechodných forem a barevných variet. Tato ještěrka se vyskytuje od nejnižších poloh Valaška až do středních poloh. Jde o denní slunomilný druh, původně stepní. Je aktivní od rána až do podvečera. Optimální pro ni jsou suché louky s kameny a keřovou vegetací. Častá je i na mezích, nebo zatravněných okrajích málo frekventovaných cest, na travnatých březích rybníků nebo přehrad. Pokud letní denní teploty přesáhnou 25 °C, změni ještěrka své chování – z úkrytů vylézá dříve a vrací se do nich mezi 10. až 11. hodinou. Jde o silně teritoriální druh, samci o svá území tvrdě bojují. Vzhledem ke změnám naší krajiny v průběhu posledních 60 let je její rozšíření značně ostrůvkovité. Při početnějším výskytu vytváří i kolonie. Nory ještěrek jsou i několik decimetrů dlouhé. Ještěrky se od nich vzdalují maximálně na vzdálenost 40 cm.

Dalším druhem ještěrky je **ještěrka živorodá**. Na rozdíl od předešlého druhu jde o vlhkomilný a chladnomilný druh, i když se dají najít místa, kde se oba druhy vyskytují společně. Jak již název napovídá, mláďata se ne líhnou z vajec mimo tělo matky, ale z těla vycházejí živá. Tento název je ovšem nepřesný, protože mláďata se z vajec líhnou v matčině těle. Ještěrka je tedy vejcoživorodá, což je adaptace umožňující druhu obsazovat rychleji nová stanoviště, protože vejčka mají mnohem větší šanci přežít v těle samice než ve venkovním prostředí, jak je tomu u předešlého druhu. Tato ještěrka má velké výškové rozmezí rozšíření – vyskytuje se jak na vhodných místech v nivách větších řek, tak až na hřebenech a vrcholech valašských hor. Hojná je na lesních loučkách a mýtinách, na rubiskách i přímo v řídkých horských lesích na hřebenech. Pastviny a louky v těchto místech osidluje plošně, zatímco v nižších polohách jen na vlhkých nebo podmáčených místech. Vyhřívá se však na suchých místech. Jde o druh s denní aktivitou, upřednostňující mírný zástín. Při zvýšení maximálních denních teplot nad 20 °C je ještěrka aktivní pouze za soumraku a v první fázi noci. Podle některých zpráv se zdá, že je schopná pohybovat se i ve vodě.

Tím výčet plazů valašských luk a pastvin téměř končí, ale možná se v území okresu Vsetín bude nastálo vyskytovat

Kuňka žlutobřichá (*Bombina variegata*) (Foto Tomáš Kašpar)

Užovka hladká (*Coronella austriaca*) (Foto Tomáš Kašpar)

další druh. Je jím **užovka stromová**, náš největší had, která byla nalezena v roce 2016 přejetá na silnici na okraji okresu v katastru Horní Bečvy. Nejblíže stálý výskyt druhu je na jižním Valašku u Valašských Klobouk, v oblasti Sidonie a Svatého Štěpána. Pátrání specialistů na tento druh v místě nálezu na Horní Bečvě zatím nepřineslo poznatky o výskytu dalších jedinců. Tato užovka se vyskytuje na pasekách v lesích, na teplých stráních s křovinami, často v blízkosti vodních toků.

Literatura

BARUŠ, Vlastimil – OLIVA, Ota a kol. *Fauna ČSFR – Obojživelníci – Amphibia*. Praha: 1992.

BARUŠ, Vlastimil – OLIVA, Ota a kol. *Fauna ČSFR – Plazi – Reptilia*. Praha: 1992.

JUSCZYK, W. *Plazy i gady krajowe*. Warszawa: 1974.

MAČÁT, Zdeněk. *Anguis colchica – slepýš východní*. Dostupný z WWW: <http://www.naturabohemica.cz/anguis-colchica/>.

ZWACH, Ivan. *Obojživelníci a plazi České republiky*. Praha: Grada Publishing, 2009, 496 s.

Jiří Janda (Fotoarchiv ZOO Praha)

Zoolog Jiří Janda 80 let od úmrtí

V srpnu tohoto roku uplyne již osm desetiletí od úmrtí významného českého zoologa a ornitologa, který malou část svého života prožil také na Valašsku.

Jiří Janda se narodil v Praze roku 1865. Již od raného mládí měl vřelý vztah k přírodě a zvláště k ptákům. V Praze také v roce 1884 maturoval na gymnáziu, posléze studoval v letech 1884–1889 na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy přírodní vědy – zoologii u významného zoologa a ornitologa, profesora Antonína Friče. Ten přispěl velkou měrou k jeho pozdějšímu zaměření na ptactvo. Rovněž navštěvoval v letech 1887–1888 univerzitu ve Štýrském Hradci. Po absolutoriu byl do roku 1893 asistentem profesora Františka Vejvodského. Posléze vyučoval na moravských gymnáziích v Uherském Hradišti, Kroměříži, Valašském Meziříčí a Brně. V místech svého působení prováděl pozorování ptactva, výsledky výzkumu publikoval a zároveň se v letech 1893–1904 věnoval studiu ornitologie. Vydal také řadu ornitologických i popularizujících, drobnějších i rozsáhlejších knižních publikací. Byl popularizátorem ptáků a především jejich ochrany a moderní ochrany přírody vůbec. Z mnoha knih uvádím např. *Užitečné ptactvo našeho domova* (1898) a zvláště pak *Atlas ptactva středoevropského* (1902), který se dočkal 2. vydání v roce 1929 a patří dodnes k pokladům naší ornitologie. Na Jandův osobitý písemný projev „přírodopisce-básníka“ měl nepochybně vliv jeho otec – spisovatel Jan Bohumil (Janda) Cidlinský.

Na gymnáziu ve Valašském Meziříčí vyučoval v letech 1895–1899, tedy čtyři školní roky. Učil přírodopis a matematiku, později také fyziku. Byl správcem přírodovědných školních sbírek, ale byl také členem Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí a jejím kustodem pro přírodovědné sbírky. V rámci pobytu na Valašsku také sledoval výskyt ptactva především v okolí Valašského Meziříčí a získával poznatky o jeho výskytu i od jiných badatelů. Nabyté znalosti pak uplatnil při sestavení dvou článků, které patří k základní historické literatuře popisující avifaunu Valaška a středního Pobečví.

V roce 1904 se Jiří Janda vrátil do Prahy, kde až do odchodu do penze v roce 1926 učil na tamějších gymnáziích.

Roku 1919 byl jmenován státním konzervátorem přírodních památek. V této funkci jednal mimo jiné o zřízení československo-polského tatranského přírodního parku. Mimo to navrhl několik ptačích rezervací v Čechách, na jižní Moravě, na Dunaji i v Tatrách a vypracoval návrh na všeobecnou ochranu ptáků.

Kromě členství v jiných odborných společnostech u nás i v zahraničí byl předsedou *International Committee for Bird Protection* (Mezinárodní společnost pro ochranu ptáků, nyní BirdLife International), což je nejstarší ochranná organizace na světě. V roce 1928 založil *Československou společnost ornitologickou* a byl také jejím prvním předsedou. Byl rovněž v roce 1930 spoluzakladatelem *Klubu pěstitelů exotického ptactva*.

Své profesní zkušenosti rozvíjel prof. Janda během častých studijních cest do zahraničí.

Jednou z Jandových nejvýznamnějších zásluh bylo založení pražské zoologické zahrady. Byl to jeho sen už od útlého mládí a za jeho uskutečnění bojoval prakticky po celý svůj život. V roce 1926 se mu podařilo založit družstvo pro výstavbu ZOO pod jeho předsednictvím a roku 1931 byla zahrada otevřena pro veřejnost. Jejím prvním ředitelem se stal Jiří Janda a byl jím až do své smrti v roce 1938.

Karel Pavelka

Literatura

JANDA, Jiří. Poznámky ornitologické z okolí Val. Meziříčí v letech 1885–1888. In: *XVIII. zpráva c. k. vyš. st. gymnasia ve Valašském Meziříčí r. 1897–1898*, s. 3–43.

JANDA, Jiří. Kalendář jarního tahu ptačího v okolí Val. Meziříčí 1899. In: *XIX. zpráva c. k. vyš. st. gymnasia ve Valašském Meziříčí r. 1898–1899*, s. 3–30.

K počestění škol ve Valašských Kloboukách

„Prosíme, aby naše děti
na základě jazyka svého mateřského
vychovávány a vyučovány byly“

Petr Odehnal

I.

Poměrně podrobnou zprávu o počestění klobouckých škol přinesl ve svých pamětech František Šerý, někdejší starosta Valašských Klobouk. Pohříchu jde o zprávu ne zcela přesnou, v určitých momentech zavádějící a nepravdivou, a to zejména v následnosti událostí. Šerý počestění škol prezentoval jako výsledek převratu ve městě a z velké míry jako svou aktivitu: „Uspořádali jsme tedy ihned slavnost nastolení českého starosty a otevření Národního domu, postaveného záložnou. Postaral jsem se o ozdobu sálu a ujal se proslovu.

Potom jsme hned začali v městě s opravami. Podali jsme žádost obce za přeměnění německé měšťanské školy na českou. Chodil jsem s doktorem Stejskalem dům od domu, aby rodiče podepsali tu žádost. Učinili tak skoro všichni. První komise uznala věc za důležitou. Mezitím ale Němci zálučně pracovali v Brně u zemské školní rady. Byla ohlášena nová komise, která měla věc vyšetřit předvoláním rodičů k osobnímu prohlášení. Přijela a zahájila svou činnost ve škole. Já jsem na síni rodiče propouštěl a dr. Stejskal byl v místnosti. Komise kladla každému otázku: „Jakou školu sobě přejete a chcete-li, aby se učilo i německy, což je podmínkou přeměny školy?“ Rodičové nemajíce tušení, o čem se jedná, prohlašovali, že chtějí školu českou a aby se vyučovalo německy. Komise psala: „Přejí si školu českou s vyučováním německým.“ Tu naši upozorovali úskok. Vyvolali jsme ihned rodiče ven na poradu a k veliké nelibosti komise jsme jim vysvětlili, že se jedná o obligátní němčinu a ne o vyučování německé, čímž bychom přeměnu školy pochovali. Hned dostal každý do ruky lístek, aby četl odpověď: „Přejí sobě pro své děti českou školu s obligátní němčinou.“ Tak jsme to vyhráli a komise odjela.

Za nějaký čas přišlo vyřízení: Městu se povoluje zřízení české měšťanky, ale jelikož se přihlásilo osm neb deset dětí do německé školy, musí město i tuto vydržovat, pokud počet neklesne na čtyři. Mezi přihlášenými byly čtyři děti berního správce Holíka, Čecha ve státní službě. Šel jsem za ním, aby odvolal původní přání a přihlásil svoje děti do školy české. Po delším váhání tak učinil, když dostal pro svoji rodinu byt v záloženském domě.

Tak byla škola přeměněna v českou. Ředitelem ustanoven Frant. Krist. Německá škola se měla postupně zrušovat za ředitelování Wachtlova. Škola přišla tedy do pořádku.¹

Šerým zkreslená následnost událostí překvapuje o to více, že již František Václav Peřinka popsal v roce 1905 věc poměrně přesně. Místní školní rada se v listopadu (!) 1896 usnesla na zrušení německé měšťanské školy a utrakvistické obecné školy, respektive jejich přeměnění na české; proti byl při hlasování jen ředitel valaškokloboucké (utrakvistické) obecné a chlapecké měšťanské školy.

Valašské Klobouky, obecná a měšťanské školy, kolem roku 1910
(Městské muzeum Valašské Klobouky, Fotoarchiv, inv. č. 10505)

„Věc ta se poněkud zdržela u ministerstva.“ Výnosem ze 17. května 1898 měla být obecná škola ihned počestvena a měšťanka se měla postupně zavírat; pokud by se ale při zápisu „nepřihlásil pro ni dostatečný počet žactva, že se má zavřít hned“²

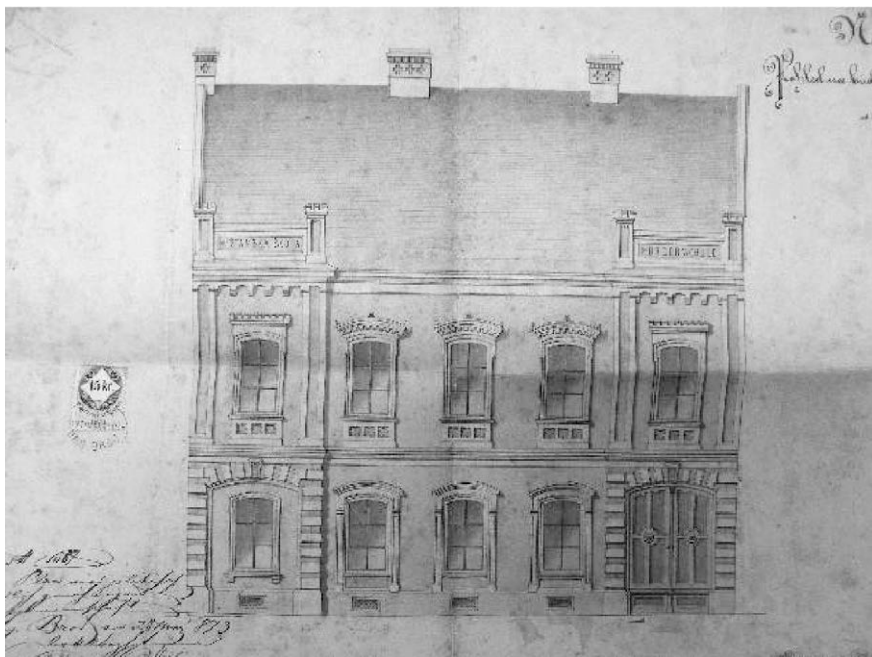
II.

Podívejme se na tuto problematiku podrobněji a především prostřednictvím pramenů. 19. prosince 1896 byl jako čtvrtý bod programu zasedání valaškoklobouckého obecního zastupitelstva projednáván návrh místní školní rady³ z 15. prosince 1896, aby kloboucké školy byly přeměněny na české, „avšak s němčinou jako závazným předmětem vyučovacím“. K protokolu místní školní rady bylo přiloženo i „věcné dobrozdání“ ředitele škol Viléma Wachtla. Výbor se usnesl – „po delším rokování všemi hlasy proti třem“, že má vedení obce v této věci „bez průtahů zavést všechny potřebné kroky“. Zápis podepsali starosta Bratmann, zastupitelé František Josef Eger a Jan Pechanec a zapisovatel, obecní tajemník Jan Talský. Později se už tato věc v zápisech zastupitelstva vůbec neobjevuje: ani snaha žádost podpořit a její vyřízení urychlit, ani rozhodnutí z května 1898. Od podzimu 1899 se však opakovaně řešila stavba nové školní budovy a usnesením z 22. října 1899 schválili zastupitelé rezoluci „v příčině zrušení jazykového nařízení“⁴. Doplňme, že v čele města stál (až do října roku 1897) František Bratmann, nový starosta – Antonín Šuchma – převzal úřad 30. října 1897.⁵ V prosinci 1898 se novým starostou města stal František Šerý.⁶

V roce 1899 (!) založená nová školní kronika ve svém úvodním zápise připisuje hlavní zásluhu o české školy v Kloboukách Antonínu

Šuchmovi, radnímu a členu místní školní rady, a Antonínu Zimovi, radnímu a předsedovi místní školní rady. Tito totiž měli – po roztržce se starostou Bratmanem vzniklé po požáru města z července 1896 – navrhnout na jednání osmičlenné místní školní rady počestění škol. František Krist, na základě dekretu z 24. srpna 1898 zatímní ředitel škol (dosud učil na německé uherskobrodské měšťance, k 26. září 1898 pak byl v Kloboukách jmenován „skutečným ředitelem“), v kronice zapsal, že zemská školní rada žádost vrátila s nařízením, aby byli vyslechnuti rodiče dětí, jestli si české školy přejí: „*Sebrány tedy podpisy skoro všech rodičův.*“ Nově podaná žádost již byla úspěšná, první třída obecné utrakvistické a první třída německé měšťanské školy byly zrušeny,⁷ o charakteru ostatních tříd měl rozhodnout zápis. K zápisu byli ustaveni Vilém Wachtl, ředitel školy, a Ignác Hloušek, učitel české obecné školy. Do české obecné školy se přihlásilo 123 chlapců a 244 dívek, „*do školy utraquistické pouze 4 žáci, z nichž 3 dodatečně přihlášení ku návštěvě školy české.*“ Na základě výsledku zápisu nařídila zemská školní rada organizovat školu od školního roku 1898/1899 jako českou šestitřídní školu obecnou (v prvních pěti třídách chlapci a dívky jednoho školního roku společně, v šesté třídě pak dívky šestého až osmého školního roku, od následujícího školního roku pak byla šestá dívčí třída rozdělena na dvě paralelní oddělení) a dále bylo povoleno zřízení české chlapecké měšťanky, která zároveň otevřela první třídu; obě školy byly postaveny pod společnou správou, na obou školách byla (samozřejmě) povinná výuka němčiny. Zasluky za výsledek zápisu kronikář připisuje místnímu duchovenstvu, vlasteneckým učitelům, Františku Šerému (v době zápisu do kroniky již starostovi města), Janu Pechancovi, dr. Janu Stejskalovi, Františku Josefu Ždichyncovi a Hypolitě Heřmánkovi, zásluhu pak mají také „*jiní probudili měšťané, kteří se přičinili slovem i skutkem, aby význam české školy občanstvu objasnili.*“⁸

Vilém Wachtl, ředitel školy, zapsal (zápis o uplynulém školním roce je datován 1. září 1897), že se v listopadu 1896 (sic!, odtud Peřinkova nepřesnost v dataci) místní školní rada na podnět obecního radního Antonína Šuchmy usnesla pěti hlasy proti hlasu jeho, tedy Wachtla, požádat o přeměnu klobouckých škol na školy s vyučovací řečí českou. Pan ředitel se zjevnou trpkostí uvádí, že se tohoto sezení po dvanácti letech poprvé zúčastnil i farář Přemyslovský. A vyjmenovává, že kromě navrhovatele a faráře hlasovali proti němu ještě Ignác Hloušek, František Ludikovský a Jan Rosenbusch; podle tohoto výčtu se tedy jednání nezúčastnili dva členové místní školní rady – její předseda Antonín Zima a dále Heřman Malcher. Návrh byl následně „*mit großer Majorität*“ přijat na zasedání obecního výboru. Wachtl v kronice zmiňuje také úřední šetření ohledně výuky v českém jazyce, konalo se 16. až 18. července 1897.⁹

Michal Urbánek st.: Průčelí valašskokloboucké měšťanské školy čp. 108, 1873
(Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Zlín)

III.

Utrakvistická obecná a německá měšťanská škola již byly ve druhé polovině 90. let 19. století v prostředí Valašských Klobouk a Valašskokloboucka – i vzhledem k celospolečenskému vývoji – do jisté míry přežitkem. „*My, podepsaní rodičové a zástupci školou povinných dětí, připojujeme se k usnesení obecního zastupitelstva ze dne 19. prosince 1896 a prosíme, aby naše děti na základě jazyka svého mateřského vychovávány a vyučovány byly, aby tedy školy obecná a měšťanská v české změněny byly a němčině jako závaznému předmětu vyučováno bylo. Žádáme tedy slavné městské zastupitelstvo, aby o tuto změnu všemi zákonnými prostředky se zasadilo,*“ čteme v opisu listu, který byl přiložen k podpisovým archům; počet podpisů ani jiné bližší údaje bohužel nejsou k dispozici. V archivním fondu je ovšem uložen opis žádosti k zemské školní radě, zaslané 29. listopadu 1896 z – Kyjova. Klobučané jen v adrese škrtili jména Gustav Sonevend, František Kosta, Karel Šafařík, „*a soudruzi*“ a napsali: „*Ant. Šuchma a soudruzi*“. A ještě zkrátili a zjednodušili závěrečnou větu: „*[...] aby vysoká c. k. zemská školní rada pravdivé důvody uvedené dobrotivě uznati a zřízení školy české v Kyjově s vyučováním němčiny jako předmětu toliko pro děti schopnější, jichž rodiče sobě toho přejí, milostivě naříditi ráčila.*“ Škrtnutá pasáž byla nahrazena textem „*předmětu závaznému*“. Lze tedy předpokládat, že žádost, která odešla z Klobouk, byla takřka totožná (viz přílohu).¹⁰ Radní a člen místní školní rady Antonín Šuchma se jeví jako hlavní iniciátor akce. (František Šerý nebyl toho času ještě ani zastupitelem, ani členem místní školní rady.)

Obyvatelé Kyjova (a také přískolených Něčic, dnes Nětčic) se v žádosti odvolávali na slavný paragraf 19 tzv. prosincové ústavy a obsáhle (a z dnešního pohledu jistě i půvabně) vysvětlují, proč chtějí školy české; poukazují také na nepoměr školou povinných dětí německé a české národnosti, přičemž německá škola (pro cca 120 žáků) v Kyjově je, ale česká nikoliv (cca 600 dětí). Kyjov prodělal na úrovni komunální politiky výraznou proměnu, v roce 1896 vyvrcholila nacionalizace politického dění ve městě. V listopadu 1895 se konaly komunální volby: nestandardní postup volební komise vyústil ve volbu losem, který se přiklonil ke kandidátce německé; věc šla před správní soud, v obsazení politických úřadů došlo k několika změnám. Na srpen 1896 byly vyhlášeny nové volby; nové zastupitelstvo bylo ustaveno 7. září 1896.¹¹

Ale vraťme se do Klobouk. Rozhodnutí v dané věci zaslala do Klobouk 16. června 1898 okresní školní rada: „*Dle vynesení velesl.[avně] c. k. zemské školní rady ze dne 3. června 1898 č. 5500 schválilo vysoké c. k. ministerstvo osvěty a vyučování výnosem ze dne 17. května 1898 č. 12001 ku změnám hledíce ve příčině organizace školství ve Val. Kloboucích obmyšleným velesl.[avnou] c. k. zem.[skou] školní radou, aby tamní šestitřídní utraquistická škola obecná a německá chlapecká škola měšťanská postupně byly zrušeny a popřípadě, kdyby se při zápisu pro příští školní rok i do vyšších tříd utraquistické školy obecné žádání žáci nepřihlásili, schválilo i zrušení této školy počátkem školního roku 1898/9. [...] Aby mohl býti ustanoven počet tříd školy utraquistické ve Val. Kloboucích, budiž ředitelství školy hned po ukončení školního roku 1897/8*

vykonán zápis do nezrušených dosud tříd školy utrakvistické dne 16., 17. a 18. července 1898. "O výsledku zápisu měla být podána zpráva nejpozději do 20. července 1898. Zároveň povolila zemská školní rada zřízení české obecní školy a české chlapecké měšťanky, a to od školního roku 1898/1899. Zápis do české obecní školy měl být vykonán učitelem Ignácem Hlouškem souběžně se zápisem do školy utrakvistické a také o tomto zápisu měla být podána zpráva do 20. července, „přiloženy budte výkazy zapsaných žáků oddělené dle stupňů věku a pohlaví žákův".¹²

Pozornosti hodné je, že si Šerý ve svých pamětech stěžuje na „základné" lobbování (řečeno dnešním slovníkem) „Němců" u zemské školní rady, přitom o něco dál čteme, že za přihlášení dětí do české školy získal berní úředník byt v domě občanské záložny: to byl velmi slušný úplatek! Zajímavý je nesporně také Šerého popis jednání komise, zkoumající zájem rodičů. Osobní práce se všemi rodiči a jejich přesné instruování, jak odpovídat na dotaz komise, stejně jako kontrola zápisu či nátlak na rodiče, aby změnili své rozhodnutí a dali děti do české školy, jistě nebyly v té době nijak výjimečné. Toshiaki Kyogoku popsal tyto praktiky v Brně počátku 20. století, kde například radnice posílala své úředníky do českých škol, aby kontrolovali zápis dětí (1903). Na druhou stranu měli Češi podle matrik vyhotoven podrobný soupis dětí, umožňující efektivnější agitaci pro vstup do české školy, pod heslem „České dítě do české školy" pak agitátoři chodili dům od domu (kolem roku 1900). A místní tisk dokonce již v polovině 90. let zveřejňoval jména rodičů, kteří dali své děti do německé školy, a nazýval je zrádci. Obě strany nabízely finanční podporu, pořádaly zábavní akce a vytvořily vysoce centralizovanou organizaci pro národně agitační práci.¹³ V důsledku tyto postupy radikalizovaly obě strany. A můžeme říci, že také v Kloboukách školní otázka akcelerovala a vyostřila nacionalizaci komunálního dění, která s sebou nesla i řadu negativních momentů. Jedním z projevů tohoto procesu¹⁴ byla i snaha degradovat před čtvrtstoletím tak odvážný a progresivní krok, jakým bylo zřízení měšťanské školy (1872). A zásluhy o počestění klobouckých škol? Má je ten, kdo se k nim přihlásil?

IV.

Počestění valašskokloboucké měšťanky je moment, který je potřebné vnímat v širším sociokulturním, ale i ekonomickém a politickém kontextu. Situace na Moravě byla poněkud odlišná od situace v Čechách, a to zejména v šedesátých a sedmdesátých letech, nacionální pnutí bylo na Moravě nižší. Němčina měla na Moravě a v jejích středoškolských ústavech daleko pevnější pozici než v Čechách, až do roku 1867 se v moravských středních školách vyučovalo pouze německy. Ještě ve školním roce 1881/1882 navštěvovalo 39 % veškerého českého středoškolského studentstva německé školy. Zastoupení studentů německé menšiny bylo na moravských školách výrazně nadproporční: v roce 1860 tvořili 49 % studentstva, v roce 1870 56 %, v roce 1882 48 %, roku 1890 53 % a v roce 1900 42 %; ve srovnání s Moravou odpovídal v Čechách podíl studentů z německého prostředí přibližně zastoupení německého obyvatelstva v populaci. Jako i řada jiných momentů tak také tento jev odráží rozdílný proces emancipace české společnosti v Čechách a na Moravě.¹⁵

V 90. letech 19. století registrujeme velkou vlnu zakládání středních škol, zasloužila se o to především změna státní vzdělávací politiky po konci Taaffeovy vlády a obnovený hospodářský růst. Rozvoj průmyslu a nárůst byrokracie ve veřejném i soukromém sektoru zvyšovaly poptávku po minimálně středoškolsky vzdělaných lidech. Rozvoj středních škol byl navíc v závěru 19. a počátkem 20. století pohaněn ještě silným impulzem nacionálního soupeření. Školství obecně bylo vnímáno velmi nacionálně, přičemž mělo významně sloužit jako záruka budoucího rozvoje příslušné národní společnosti; projevilo se to zejména ve zvýšeném úsilí a obětavosti při vzniku a provozování finančně velmi nákladných středoškolských ústavů. Po roce 1894 se síť moravských středních škol začala intenzivně zahušťovat: v porovnání

školních let 1889/1890 a 1913/1914 narostl počet gymnázií z 21 na 36 a počet reálků z 15 na 29, přitom pouze šest z 29 nových ústavů mělo vyučovací řeč německou.¹⁶ Podobně lze pozorovat zahušťování sítě českých měšťanek.

Z těchto úhlů musíme nahlížet i na počestění kloboucké měšťanské školy. Zároveň také nezbývá než konstatovat, že nepozorujeme žádné snahy, například v zápisech ze zasedání obecního zastupitelstva, o zřízení nějaké školy střední, která by nesporně posilovala – a potvrzovala – prestiž a význam (funkci) města a jeho pozici na mapě regionálního školství, významně by obohacovala vybavenost města institucemi. Střední škola neznamenal jen produkci vzdělaných osob pro potřeby regionu (ekonomika, administrativa atd.), byla také významným kulturním činitelem v životě města, stejně tak střední škola přinášela díky „přespolním" studentům příjmy místní ekonomice (zvláště řemeslníkům, obchodníkům a za ubytovací a další služby). V roce 1901 byla nicméně v Kloboukách zřízena průmyslová škola pokračovací: na jednu stranu můžeme tuto skutečnost vnímat jako reflexi reálných potřeb regionu a reálných možností pracovního uplatnění takto vzdělaných osob, na druhou stranu zřízení této školy nemohlo vyvážit absenci středoškolského ústavu ve valašskoklobouckém soudním okrese.¹⁷

Příloha

Žádost města Kyjov a přiškolené vsi Něčice k zemské školní radě markrabství moravského o zřízení české obecní školy

Kyjov, 29. 11. 1896

Vysoká c. k. zemská školní rada markrabství moravského!

My, v hluboké účtě podepsaní rodičové národnosti české v městě Kyjově a přiškolené obci Něčicích, odvolávající se ku článku 19. státního zákona základního ze dne 21. prosince 1867, říšsk.[ého] zák.[ona] č. 142., dovolujeme sobě zdvořile poukázat k tomu, že postrádáme posud pro děti naše takových škol obecních, ve kterých by děti naše na základě rozumného a přirozeného vyučování, totiž v řeči mateřské, osvojily sobě nezbytných vědomostí v míře takové, jak zákonem školským vyměřeny jsou.

Vědomosti dětí našich daleko zůstávají za cílem školským zákonem vytknutým, an ve školách v Kyjově dosud stávajících, totiž pouze dvoujazyčných, více přihlíží se k tomu, by děti naše sobě osvojily jazyk německý, než aby přihlíženo bylo k tomu, by po vystoupení ze školy obecné dovedly ve svém jazyku mateřském, totiž v českém, správně a jasně myšlenky své pronášeti a tyto též správně a bezchybně napsati.

Vyučování na našich školách dvoujazyčných běže se směrem tím, že děti naše v sedmém roce věku svého, kde sotva jsou s to předměty okolí svého správně v řeči mateřské jen pojmenovati, učiti se musí již jazyku německému, a to ve mluvě i v písmě, což ubohou naši mládež, která sotva naučila se čísti písmu českému, mate; učení se jí takto ztěžuje a konečně znechutí, takže často značné domluvy, ano i tresty ze strany rodičů používány býti musejí, aby do školy jim nepřijemné dopraviti se daly.

Kolik slz, nářku i strachu přehlížeti musíme na dětech svých, když sobě nevědí rady s učením neb úkolem, kterému neporozuměly, a my jim pomoci nemůžeme, poněvadž řeči německé znalí nejsme.

V nejvyšších třídách zdejších škol dvoujazyčných, kde mládež naše nejvíce chápatí dovede a kde učení jakéhosi zaokrouhleného celku nabytí má, kde nikoliv papouškování, nýbrž jasný úsudek o zákonech přírodních, země- a dějepisných, jakož i soudné řešení příkladů početních, mluvnických a slohových ku zakončení vědomostí pro občanský život nezbytných nastoupiti má, – ustanoven jazyk německý za jazyk vyučovací na úkor jazyku mládeži naší srozumitelnému a posvátnému, kterému se zde jen jako nezbytnému přívěsku vyučuje.

Nejsme nikterak odpůrci jazyka německého, aniž zneuznáváme prospěšnost znalosti druhého jazyka na Moravě užívaného, doznáváme však, že způsobem takovým, jakým na školách obecných v Kyjově posud se vyučuje, děti naše ani mateřskému ani německému jazyku dostatečně se naučiti nemohou, jelikož vyučování toto neděje se na přirozeném a zdravém podkladu, totiž na základě dokonalé znalosti jazyka, kterým my s dětmi našimi v kruhu rodinném mluvíme.

Jazyk náš i dětem našim srozumitelný jest jazyk český, a tohoto jazyka aby děti naše po přednosti byly znaly, tímto dožadovati se osmělujeme.

Poukázati sobě dovolujeme ještě na naše spoluobčany národnosti německé, pro které u nás ode dávných let stává německá škola čtyřtřídní s asi 120 žáky, kdežto pro děti naše v Kyjově a v přiškolené obci Něžicích bydlících a bezmála 600 čítajících doposud ani jedinou třídou českou postaráno není.

Pročež dovolují sobě v hluboké účtě podepsaní rodičové národnosti české v obvodu školní obce král.[ovského] města Kyjova a v přiškolené obci Něžicích bydlící, mající dítky do národní školy povinné, s pokornou prosbou předstoupiti, aby vysoká c. k. zemská školní rada pravdivé důvody uvedené dobrovitě uznati a zřízení školy české v Kyjově s vyučováním němčiny jako předmětu toliko pro děti schopnější, jichž rodiče sobě toho přejí, milostivě naříditi ráčila.

V Kyjově dne 29. listopadu r. 1896.

1 ŠERÝ, František. Z mých pamětí klobouckých VII. *Naše Valašsko* 4, 1938, s. 204–205.

2 PEŘINKA, František Václav. *Val. - Kloboucký okres*. Brno: 1905, s. 77.

3 Bohužel, archivní fond Místní školní rada Valašské Klobouky, uložený v Moravském zemském archivu v Brně, Státním okresním archivu Zlín (dále jen SOKA Zlín), stejně jako tamtéž uložené fondy Střední škola chlapecká Valašské Klobouky a Učitelská jednota Komenských neobsahují k danému tématu žádný materiál. Protokoly z jednání okresní školní rady se dochovaly až od roku 1912, spisy pro Valašské Klobouky jsou pouze z let 1903 až 1910 a týkají se především v tomto období realizované stavby nové školní budovy. Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond Okresní školní výbor Uherský Brod, inv. č. 210, ev. č. 191.

4 SOKA Zlín, fond Archiv města Valašské Klobouky (dále jen AMVK), inv. č. 23. – Vládní kabinet Manfreda Clary-Aldringena, úřadující od 2. října 1899, zrušil již 14. října 1899 s okamžitou platností Gautschova jazyková nařízení (z 24. února 1898) a obnovil stav, který byl před dubnem 1897, tedy před Badeného jazykovými nařízeními. Tento krok ukončil obstrukci německých poslanců, přechod k obstrukci ovšem naopak ohlásili mladočeši; rozhodnutí navíc vyvolalo protiněmecké demonstrace.

5 ODEHNAL, Petr. Galerie představitelů Valašských Klobouk. František Bratmann. In: *Valašskokloboucký zpravodaj, srpen 2014*, s. 7–8; týž: Galerie představitelů Valašských Klobouk. Antonín Suchma. In: *Valašskokloboucký zpravodaj, září 2014*, s. 5.

6 ODEHNAL, Petr. Galerie představitelů Valašských Klobouk. František Šerý. In: *Valašskokloboucký zpravodaj, říjen 2014*, s. 13–14. Dne 7. ledna 1899, hned na první schůzi, kterou Šerý jako starosta vedl, byl (mimo jiné) zrušen školní plat.

7 Ve školním roce 1899/1900 tedy zbyla na německé měšťance již jen třetí třída, provizorně vedená Janem Wykipilem; tento byl následně přeložen na dívčí měšťanku do Hustopečí (*Auspitz*) u Brna. Ve svém posledním zápise v kronice neskrývá lítost nad koncem ústavu. Žáci, kteří opustili se závěrem školního roku školu, byli poslední, kterým se dostalo „*der Segen eines intensiven deutschen Unterrichts*“ a kteří se znalostí dvou jazyků mohli v obtížném boji o existenci snáze uspět. Přitom poměry v Kloboukách jsou každým dnem těžší... SOKA Zlín, fond Národní škola Valašské Klobouky (dále jen NŠKVK), inv. č. 421 (školní kronika (1869) 1873–1900), inv. č. 421.

8 NŠKVK, inv. č. 422. – Když byl slavnostně posvěcen základní kámen pro stavbu nové budovy klobouckých škol, byly do pamětní listiny shrnuty dějiny klobouckých škol.

V případě počestění škol byl použit jako zdroj právě zápis ze školní kroniky, a to jen s drobnými rozdíly (například do utrakvistické školy se přihlásili čtyři žáci, „*a i ti přihlásili se dodatečně do české školy*“). Opis listiny in Městské muzeum Valašské Klobouky, Archiv, K 49/32. – František Růžička, od počátku 90. let 19. století učitel na kloboucké obecné škole, uvádí, že při hlasování o přeměně školy v červenci 1897 „*asi 20 hlasů bylo pro zřízení jednotřídní německé školy*“; její zřízení ale zemská školní rada nepovolila. RŮŽIČKA, František. Školství ve Valašských Kloboukách ve druhé polovině 19. století a začátkem 20. věku (Ze starých zápisů a ze vzpomínek školského pracovníka). *Vlastivědné kapitoly z Valašskokloboucka*, 1961/1, s. 16–19.

9 NŠKVK, inv. č. 421.

10 AMVK, inv. č. 358. – Gustav Sonevend byl stavitel, člen Sokola a čtenářského spolku a 18 let byl členem kyjovského zastupitelstva; František Kosta byl obchodník a 14 let kyjovský zastupitel; Karel Šafařík byl obchodník, člen Sokola a čtenářského spolku a 18 let kyjovský zastupitel. Srovnej BALAJKA, Vladimír. *Představitelé obecních samospráv a jejich účast na spolkovém životě v Kyjově 1850–1914*. Magisterská diplomová práce na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno: 2006.

11 *Kronika města Kyjova 1894–1970*. Dostupné online, citováno 4. 1. 2017. http://www.mestokyjov.cz/html/files/historie/kronika_pt1/svazek01/index1.html Zajímavé je, že zakladatelem kroniky a prvním kyjovským kronikářem (jmenováním usnesením tamního zastupitelstva z 23. listopadu 1922) byl Antonín Hromádka. Hromádka se narodil roku 1864 ve Slavičíně; roku 1884 absolvoval učitelský ústav v Příboře, pak učil – podle svých slov – půl roku ve Štítně nad Vláří, dva roky ve Slavičíně a do 1. března 1894 na obecné a měšťanské škole ve Valašských Kloboukách (v Kloboukách učil od školního roku 1886/1887: NŠKVK, inv. č. 421, s. 54); k 1. březnu 1894 nastoupil na čtyřtřídní utrakvistickou školu v Kyjově, od 1. října 1898 byl ředitelem kyjovské obecné a měšťanské dívčí školy, v této funkci působil i v době svého jmenování kyjovským kronikářem. Právě Hromádka bude jistě onou vazbou mezi Kyjovem a Kloboukami. A můžeme se ptát, jestli nebyl právě Hromádka – člen čtenářského spolku a posléze (po osm let) také kyjovský zastupitel – tím, kdo formuloval a stylizoval kyjovskou žádost z listopadu 1896.

12 AMVK, inv. č. 358. Viz také pasáž *Wichtige Erlässe* ve školním roce 1897/1898 in NŠKVK, inv. č. 421.

13 KYOGOKU, Toshiaki. Národní agitace a obecní školství na Moravě na přelomu 19. a 20. století. Boj o české dítě. In: BINDER, Harald – KŘIVOHLAVÁ, Barbora – VELEK, Luboš (eds.). *Práce z dějin vědy 11 – Místo národních jazyků ve výchově, školství a vědě v habsburské monarchii 1867–1918*. Praha: 2003, s. 563–577.

14 Dne 2. února 1898 ukončil – „*wegen geringerer Mitgliederzahl*“ – svou činnost **Schulkreuzerverein**, spolek, který finančně podporoval chudé žáky. Ve školní kronice je zapsán tabulkový přehled za léta 1880 až 1897: počet členů (pohyboval se od 73 v roce 1880 do 45 v roce 1897; členská základna se postupně snižovala, od roku 1890, kdy bylo členů 55, se tento údaj dostal přes 50 jen ve třech letech), příjmy, výdaje (2956,005 zl.); následuje přehled činovníků spolku. V čele spolku byli: Josef Krämmer (1880 až říjen 1885), Bohumír Heblein a Antonín Šicha (leden 1886 až září 1890, opraveno na 1891) a Vilém Wachtl (únor 1891 až únor 1898); ve funkci tajemníka a pokladníka se vystřídal Heinrich Wagner (od 1. ledna 1880 do prosince 1880), Ernst Urbaschek (prosinec 1880 až září 1887), Vilém Wachtl (září 1887 až únor 1891), Franz Litschka (únor 1891 až září 1893), Rudolf Verba (září 1893 až únor 1894) a Jan Wykipil (únor 1894 až únor 1898). S výjimkou Hebleina, c. k. výběrčího daní na penzi, šlo ve všech případech o učitele. NŠKVK, inv. č. 421. – Ještě v roce 1898 byl v Kloboukách založen školní podpůrný spolek s příznačným názvem: **Palacký** (připomeňme, že 14. června 1898 bylo sté výročí narození Františka Palackého). Stanovy spolku byly sepsány 14. září 1898, místopředsedstvím byly schváleny 15. listopadu 1898. První valná hromada se konala 31. října 1898, za členy se přihlásilo 58 osob, předsedou spolku byl zvolen František Krist. „*Přední zásluhy o zaražení tohoto lidumilného spolku přísluší měšťkému lékaři dr. Janu Stejskalovi; bylo spolku potřebí také z té příčiny, že ve městě našem trval za doby škol německých tak zvaný „Schulkreuzerverein“, jenž ihned ve své činnosti ustal, jakmile české školy se zřídily.*“ NŠKVK, inv. č. 422.

15 KADLEC, Petr. *Střední školy a jejich studenti. K formování inteligence na severní Moravě a ve Slezsku ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století*. Ostrava: 2013, s. 180–182 a 185.

16 Tamtéž, s. 72 a 103–104.

17 V onom Kyjově došlo k počestění obecné školy (od školního roku 1897/1898) a takřka zároveň ke zrušení německého gymnázia (nižší gymnázium zde bylo založeno piaristy už v roce 1762, zrušeno bylo v roce 1777; v roce 1862 bylo Kyjovu povoleno zřídit nižší gymnázium, uzavřeno bylo po školním roce 1896/1897) a zřízení českého gymnázia (od školního roku 1898/1899) a dívčí měšťanky.

Ve stínu mrakodrapů

Eduard Kavan a jeho cesta do Spojených států

Lukáš Perutka

Valašskomeziříčský kněz a senátor Eduard Kavan ■
(Noviny z pod Radhoště, 12. 6. 1924, s. 1)

Článek se zabývá cestou valašskomeziříčského senátora a kněze Eduarda Kavana do Spojených států amerických od června do srpna roku 1926. Je založený zejména na jeho dopisech domů, do redakce Novin z pod Radhoště, kde působil. Kavan se osvědčil jako výborný pozorovatel a čtenářům na Valašsku jedinečným způsobem představil americký velkoměstský životní styl tak zvaných „burácejících dvacátých let“. Mimo to dokázal zmapovat i krajaňský život v Americe a přehledně popsat 28. Mezinárodní eucharistický kongres v Chicagu, jenž byl také hlavním cílem jeho cesty.

Eduard Kavan je bezpochyby významnou postavou historie Valašského Meziříčí, neboť zde aktivně působil jako politik, duchovní, novinář a člen nebo vedoucí několika spolků po dobu 35 let na počátku 20. století. Zcela jistě by si zasloužil také vlastní biografii, ale zde bude jeho život pouze načrtnut. Zaměřením článku je totiž jeho americký pobyt v roce 1926, o němž podával rozsáhlé zprávy do svých Novin z pod Radhoště. Za oceán se vydal jakožto účastník 28. Mezinárodního eucharistického kongresu v Chicagu, což bylo setkání, které si kladlo za cíl posílení úcty k poslední večeři Ježíše Krista, jež spočívala v přijímání vína a chleba a vzdání díky za spasení. Šlo o shromáždění velkého množství věřících, kde se také formou debat a přednášek probírala rozličná témata jako misionářství, mezináboženský dialog a podobně.

Osoba Eduarda Kavana a jeho působení ve Valašském Meziříčí

Eduard Kavan se narodil ve Vřesovicích u Prostějova 13. října 1875. Jeho otcem byl rolník František a matkou Františka rozená Vysloužilová.¹ O dvacet let později úspěšně maturoval na gymnáziu v Kroměříži, odkud odešel do Olomouce studovat bohosloví. Na kněze byl vysvěcen v roce 1899 a ihned odešel do Valašského Meziříčí, kde strávil dalších 35 let, téměř až do své smrti. Ačkoli byl rodákem z Hané, stal se také valašským patriotem. Působil zde jako kaplan a od roku 1915 jako farář v kostele Nanebevzetí Panny Marie. Mimo to byl i zemským poslancem a po první světové válce také deset let senátorem (1925–1935). Od svého příchodu také působil v Novinách z pod Radhoště a dalších spolcích, jako byla Cyrilská jednota nebo Všeodborové sdružení křesťansko-sociálního dělnictva.² Jeho vztah k Valašsku asi nejlépe odráží jeho rozpoložení před odjezdem do Ameriky: „Ani bych nebyl věřil, že tak těžko se mně bude odjíždět z farnosti na dalekou cestu. Těšil jsem se na ni, nemohl se dočkat, ale v poslední chvíli nebyl jsem schopen slova, neboť bych byl hlasitě plakal. Co je všechno platno – Valašské Meziříčí stalo se mým rodným domovem, tam jsem zažil nejšťastnější chvíle života a vytrpěl nejtrpčí hodiny duševních bojů, kraj i lidé všichni srostli s mojí bytostí a já s nimi – není divu, že se mně těžko odcházelo. Za to se již těším na šťastné shledání.“³

Jeho přátelé často zmiňují jeho vysokou postavu, z níž čísla autorita, ovšem jen na první pohled, jinak byl Kavan přátelský⁴ a velice pracovitý. Zejména bylo oceňováno jeho nasazení a píle při charitativní činnosti určené valašskomeziříčským rodinám, jejichž nejbližší bojovali ve světové válce.⁵ Nutno ovšem dodat, že Kavan byl pro mnohé

kontroverzní postavou. Například jakožto zapálený katolík byl odpůrcem pokrokářů, zejména proti Masarykově kandidatuře do říšské rady v roce 1907 rozpoutal v novinách štvavou kampaň.⁶ Nevraživost k nositelům liberálních myšlenek byla velká a vzájemná, před cestou v roce 1926 jim tak sarkasticky vzkázal: „Na konci ještě něco na upokojení našich pokrokových bratří na Valašsku. Projevili ve svých listech velké obavy, kdo prý bude za mně [sic!] vykonávat senátorský mandát. Naši lidovci už vědí, na koho se obrátit. Pokrokovým oznamují, že mě bude zastupovat můj dobrý kolega pan senátor Pavelka z Olomouce. Jinak mě ty strachy pokrokových lidí přece jen potěšily. Pořád cosi na mě vidí, pořád brblou – a sotva člověk na pár týdnů odjíždí, už mají strach, co a jak bude. Vždyť já se vám opět vrátím a pak vše vynahra-
dím.“⁷

Cesta na eucharistický kongres

Eduard Kavan v roce 1926 necestoval do zahraničí poprvé, v momentě vypuknutí první světové války zůstal odloučen v egyptské Alexandrii, a dokonce se šířily zvěsti o jeho zajetí.⁸ Je proto více než zajímavé, že poměrně zcestovalý člověk nebyl schopen zapsat si správné názvy měst a osob a vše značně počeštoval. Je totiž nepravděpodobné, že by to způsobili editoři Novin z pod Radhoště, protože Kavanova mylná jména se opakují.

Cesta do Ameriky proběhla bez větších zajímavostí, když Kavanova výprava jela přes Holandsko, jež jej nijak neupoutalo. Ani na lodi Veendam se nestalo nic závažného, senátor jen vzpomínal na Titanik, což bylo pro pasažéry v tehdejších časech obvyklé. On sám ale k tomu měl velmi prozaický důvod, neboť jeho loď sama potkala několik ledovců. „K večeru se objevil na severu daleko na obzoru nádherný přírodní zjev: nad hladinou mořskou zářil ve slunečních paprscích překrásný drahokam jako diamant, vrhaje daleko široko tu zelená, tu červená světla; byla to ledová hora, vzdálená od naší lodi asi 25 kilometrů. V tom hlášen druhý ledovec na jihu, přeplul již dráhu naší lodě. Byl vzdálen jen asi 5 km, takže ho bylo velmi dobře vidět. Obr, vyčnívající asi 70

Třicátý prezident Spojených států amerických Calvin Coolidge, ■ s nímž se setkal Kavan v Bílém domě. (Wikipedia.org)

metrů nad vodu a přes 600 metrů skrytý v moři; dlouhý byl několik kilometrů a zeleně světélkoval. Krásný zjev přírodní – ale nebezpečný.⁹

První zastávkou spojenou s kongresem byla návštěva prezidenta Spojených států Calvina Coolidge, kterou zařídil tehdejší československý vyslanec ve Washingtonu Zdeněk Fierlinger. Sídlo ani Oválná pracovna na Kavana dojem neucinily: „*Dům, ve kterém americký prezident bydlí, jest jednoposchodová budova v parku u hlavní ulice, zevnitř celý bílý; proto mu zde říkají Bílý dům. [Pracovna je] ...obyčejná světnice s psacím stolem a skříněmi na knihy; nic víc. Po nějaké nádheře nebo umělecké výzdobě ani stopy.*“¹⁰

Zato prezident Spojených států si získal jeho sympatie, především kvůli svému vztahu k víře. „*Náš vyslanec představil nás, několika slovy nastínil účel naší cesty a poděkoval za laskavost prezidentovi, že nás přijal. Ten zatím přišel ke kněžím před psací stůl a pravil, že jej to velmi těší, může-li nás z Čs. republiky uvítat na půdě Spojených Států u příležitosti eucharistického sjezdu. Podal ruku prvnímu, druhému a všem následujícím; druhými dveřmi jsme vycházeli. President Spojených Států je muž vyšší postavy, suchý, unavené tváře, z níž k vám dýše dobrota a shovívavost. Jest synem anglikánského duchovního a velký přítel náboženské výchovy a náboženského života; s tímto svým přesvědčením se nijak netají.*“¹¹

Po audienci u prvního muže Ameriky se výprava přesunula do Chicaga, kde byl 20. června slavnostně zahájen kongres, což si nechal ujít na jeden milion věřících. Nejprve bylo slavnostně čteno prohlášení papeže, jenž se nemohl zúčastnit, a poté se konaly na různých místech vědecké přednášky. Harrisonova vysoká škola technická hostila československou sekci a Kavanův rodný jazyk, i díky velkému počtu krajanů v Chicagu, patřil po bok angličtiny, francouzštiny, italštiny a němčiny. Hojnou českou účast ostatně reflektoval i místní tisk, kam se například dostal i dílčí program této sekce.¹²

Následující den patřil dětem a konal se na velkém městském stadionu na břehu Michiganského jezera, kde odsloužil mši papežský legát Giovanni Bonzano. „*Nikdy ještě jsem neviděl tolik*

lidí pohromadě. Cvičiště jest asi dva kilometry dlouhé a jeden široké. Na podélných stranách jsou obrovské tribuny, vysoké několik poschodí. Nuže tyto tribuny byly obsazeny do posledního místa; celá ta masa lidských těl slila se v jedno a vám se zdálo, že vidíte před sebou a kolem sebe nepřehledné pole, posázené makovicemi. A uprostřed dole na zemi dvěma proudy valily se zástupy dětí, ustrojených bíle – hoši i děvčátka – jež měly při mši sv. zpívat. A zpívalo jich šedesát tisíc, jako byste slyšeli chvalozpěvy cherubínů. Úředně se napočítalo přes půl milionu účastníků kromě těch, kteří stáli za stadionem. Dětský den působil dojmem nezapomenutelným.“¹³

V úterý a ve středu byl program určený ženám, respektive mužům a celý sjezd vyvrcholil ve čtvrtek 24. června slavnostním průvodem s Nejsvětější svátostí, kterou v monstranci nesl papežský legát kardinál Bonzano. Podle Kavana však organizátoři závěr podcenili. „*Bohužel místo k tomuto průvodu nebylo voleno šťastně. Čikágský kardinál Mundelein koupil asi 60 kilometrů od Čikága obrovské pozemky, na kterých ostavil překrásný seminář se školami pro výchovu kněží. Kolem semináře udělal nádherný park, v jehož středu jest jezírko v obvodu asi pěti kilometrů. Nuže toto místo bylo zvoleno pro slavnostní průvod, který se měl brát po břehu kolem jezera. Předně to bylo z Čikága hodně daleko. Šedesát kilometrů – téměř jako z Meziříčí do Olomouce – nelze zdolat ani pěšky ani koňskými povozy; jediným možným dopravním prostředkem jsou automobily a dráhy a dopravit na jedno místo v několika hodinách milion lidí není tak snadné. Dráhy železné i elektrické sice slibovaly, že dopravu provedou hladce – a také nastavili nablízku parku dřevěných nádraží na vystupování i vstupování obecnstva – ale ukázalo se, že správy drah své síly přeceňovaly. Doprava zklamala.*“¹⁴

Přestože transport vázl, Kavan nakonec průvod stihl a pochvaloval si počasí, které bylo slunečné s krátkou bouřkovou přeháňkou. Místní tisk hodnotil eucharistický kongres velmi pozitivně, věnoval mu spoustu prostoru, a dokonce informoval o takových zajímavostech, jako byla konzumace deseti tun „hotdogů“ v poslední den sjezdu.¹⁵

Valaši v Americe

Eduard Kavan ve svých poznámkách také sledoval život krajanů za oceánem, především lidí, které znal ze svého působení na Valašsku. Je třeba si uvědomit, že do Ameriky přijel v roce 1926, kdy prakticky skončila masová emigrace a díky restrikcím americké vlády země přijímala pouze na 3 000 přistěhovalců z Československa ročně. Ostatně Kavan sám se o těchto přísných podmínkách přesvědčil, když žádal o povolení ke vstupu na půdu Spojených států. Jeho výprava totiž měla čítat na 150 lidí, ale úřady nakonec povolily pouze vstup všem 36 kněžím, u nichž bylo snadno prokazatelné, že jedou na eucharistický kongres, a pouze 17 světským osobám.¹⁶

Během své návštěvy v Americe navštívil krajanů především v Chicagu a New Yorku. Všichni patřili do tzv. třetí vystěhovalecké vlny, která započala v posledních letech 19. století a trvala do vypuknutí první světové války. Tomu odpovídá i prakticky dokonalý soulad toho, co mu přistěhovalci vyličili. Všichni se shodli na tom, že se jim v Americe daří dobře, že ekonomicky jsou zajištěni a rovněž že se jim stýská po domově a plánují se vrátit do Československa. Tím se do značné míry lišili od předchozí generace vystěhovalců, jež se zpoza oceánu do vlasti vracela v mnohem menší míře a do Spojených států nejela pouze za výdělkem. Často bylo jeho setkání s krajanů velmi emotivní, jak o tom vypovídá jeho rozhovor s Betty Žlebkovou z Křivého, která pracovala 30 let jako kuchařka v bohaté rodině: „*Jak chudera plakala, celá se chvěla, nemohouc pro vzlykot promluvit ani slova. Všechny její myšlenky na daleký domov za mořem, všechny její vzpomínky na život ve vlasti, všechna její láska k příbuzným a všechny její tajné plány pro stará léta – to vše chtělo najednou ven, ale ani jazyk ani rty nebyly sto.*“¹⁷

Kavan se také neopomněl zmínit o prohibici, na niž sice neměl vyhraněný názor, avšak z jeho vyprávění lze vyčíst, že ji příliš neschvaloval. Podle něj měla neblahý dopad na krajanův spolkový život. „*Ve čtvrtek pořádaly banket čikágské české dámy na počest naší výpravy. Slavnost se konala v nádherně vyzdobeném sále bývalého plzeňského pivovaru. Pravím bývalého, neboť od té doby, co byl vydán zákon, kterým se zakazuje ve Spojených Státech lihoviny pálit, pivo vařit, prodávat a veřejně pít, stojí plzeňský pivovar prázdný. Jen o zvláštních národních nebo spolkových slavnostech se naplní rozlehlá zahrada a veliký přízemní sál.*“¹⁸

První velké shromáždění eucharistického kongresu v Chicagu 21. června 1926 (Library of Congress Prints and Photographs Division Washington, D. C.) ■

Jakožto kněz si samozřejmě nemohl nevěšmout situace krajanů-katolíků. Jejich postavení hodnotil velmi pozitivně a zaujala jej zejména jejich vysoká podpora svému kostelu nebo faráři.¹⁹ Rovněž ocenil, že vztah mezi československými katolíky, protestanty a pokrokaři je založen především na lásce k vlasti a je prakticky prost vzájemné nevráživosti.²⁰ Nekatolíků nicméně vyčítal, že děti neposílají do katolických škol, které jako jediné vyučovaly češtinu. Jejich děti se tak sice mohly domluvit českou hantýrkou, kterou pochytily doma, ale nikoli spisovnou češtinou.

Je třeba zdůraznit, že Kavan si krajanskou sounáležitost velmi idealizoval. Ve skutečnosti mezi jednotlivými spolky a skupinami panovala spíše soutěžnost nebo řevnivost namísto spolupráce. Ostatně jeho samotného rozladilo, že českoslovenští nevěřící v Chicagu svolali tábor proti konání eucharistického kongresu. Tato akce byla dokladem soupeření krajanských skupin, na druhou stranu neměla valného významu. Kardinál Bonzano ji například nezaregistroval a naopak děkoval všem nekatolíkům za pohostinnost.²¹

Americká velkoměsta

Eduard Kavan by se osvědčil nejen jako kronikář krajanské komunity za oceánem, ale především jako výborný pozorovatel amerického života. Dokládají nám to jeho obrázky ze tří velkých měst New Yorku, Chicaga a Washingtonu. V nich přesvědčivě popisuje světlé i temné stránky zaoceánského životního stylu. Navíc nebyl pouze pasivním pozorovatelem, ale dokázal kriticky hodnotit, pátrat po důvodech stavu věcí a vyargumentovat z nich logické závěry.

New York na něj nezapůsobil zrovna pozitivně. „Nový York je strašné město, které na první pohled ohromí i člověka, jenž velmi mnoho cestoval. Pravil jsem už, že leží na ostrově, takže nemá mnoho místa na rozšiřování.“²² A přece kvete tu světový obchod i průmysl, který sem svádí lidi z celého světa. Představte si, že tu v jednom městě žije na půl osma milionu lidí, tedy více než polovice obyvatelstva z celé naší republiky. Neuvidíte zde kromě městského parku ani jediného domu se zahrádkou. Domy se pnou do ohromné výše na dvacet, čtyřicet ba až 62 poschodí. Nemohou-li se domy stavět do šířky pro nedostatek půdy, vyhánějí se do ohromné výše, neboť vzduch je zde dosud ještě zadarmo, kdežto stavební pozemky jsou nesmírně drahé. ... Celkový dojem, jaký město na člověka činí, jest ponurý a chladný. Ze všeho na vás hledí výpočítavost a kšeft.“²³

Washington byl pro Kavana do značné míry protikladem největšího amerického města, nicméně je potřeba si uvědomit, že hlavní město Spo-

jených států vypadalo v roce 1926 dost odlišně od současného stavu. „Vašington jest sice hlavním městem Spojených států, čítajících 115 milionů obyvatel, ale není největším z amerických měst, neboť žije tam pouze asi půl milionu lidí. Za to je asi nejkrásnějším ze všech a nejtišším. ... Vašington jest městem zahrad a parků. Nikde ani vidu po mrakodrapech, nikde prachu; všude vás vítají překrásné aleje stromů – javorů a platanů, odevšad vydechuje čistota a pořádek. Všechny ulice i náměstí jsou jediný park. Navštívili jsme hrob presidenta Wilsona, který veškerým svým vlivem podporoval snahy našeho národa po samostatnosti a tím získal si nesmrtelných zásluh o naši republiku. ... Pomodlili jsme se za jeho duši, poděkovali mu a vložili navštívenky na jeho hrob.“²⁴

Na Chicago měl poměrně neutrální názor, udivilo jej nicméně, jak motorizovaná je americká společnost. „Čikágo jest obrovské město. Obyvatelstva čítá sotva polovici Nového Yorku – něco přes tři miliony, ale rozlohou je daleko větší. Vysoké domy na 12–25 poschodí najdete jen v sedmi ulicích vnitřního města; ostatní ulice mají domy jen jedno- nejvýš trojposchodové, ve vzdálenějších ulicích jen malé, krásné domky přízemní. Ulice jsou rovné, několik kilometrů dlouhé, velmi široké, po obou stranách vysázené stromy, takže chodíte jako v parku. Proto jest pobyt v Čikágu velmi příjemný. Některé ulice jsou 20, 25 ba až 40 km dlouhé, téměř jako od nás do Hulína. Všady plno aut a elektrických vozů. Všecko téměř zde jezdí hlavně do úřadů a do továren. V takové velké továrně stojí na sta aut, ve kterých se dělníci po skončené práci rozjíždějí ku svým rodinám, vzdáleným dvě až pět i více hodin. U nás jsou auta jen pro bohaté lidi nebo pro velké obchodníky, zde jezdí se autem z potřeby a nutnosti a jezdí i tovární dělníci, neboť dostanou koupit takový vůz za 200 dolarů, tj. 6 000 Kč. Ovšem že zdejší dělník vydělá si mnohem více než náš.“²⁵

Epilog

Na počátku srpna 1926 se Eduard Kavan vrátil domů, jeho cesta do Spojených států tak byla relativně krátká a trvala něco málo přes dva měsíce. Díky jeho zprávám se nicméně mohli lidé na Valašsku dozvědět něco o životě za oceánem, především pokud šlo o krajany z velkoměst jako New York nebo Chicago. Pro Kavana osobně to byla jeho poslední významná zahraniční cesta, neboť mu docházely životní síly. Vždy byl líčen jako silný a fyzicky zdatný člověk, ale na přelomu let 1929 a 1930 onemocněl a začal chřadnout.²⁶ Kvůli své chorobě také zanechal působení v Novinách z pod Radhoště. V roce 1934 pak opustil i Valašsko, když byl jmenován kroměřížským

proboštem. Avšak na Hané dlouho nepobyl, neboť o rok později 30. července zemřel po dlouhé nemoci. Velkolepý smuteční obřad se konal na Hostýně, kde je také Kavan pohřben. V jeho nekrologích byl označován jako kněz-lidumil, občan gentleman a vůdce katolického lidu Valašska.²⁷

Použitá literatura a prameny

HALA, Jiří. *Reprezentace Valašska na moravském zemském sněmu v letech 1884–1914*. Diplomová práce na Masarykově univerzitě v Brně, 2011.

PETERA, Václav. *Géniové církve a vlasti. Rukopis ze systému Centrální katolické knihovny a Centra dějin české teologie KTF UK v Praze*. Dostupný na WWW: <http://www.cdct.cz/petera>.

Chicago Tribune, ročník 1926.

Národní politika, ročník 1914.

Našinec, ročník 1935.

Noviny z pod Radhoště, ročníky 1924, 1926, 1934 a 1935.

The Chicago Daily News, ročník 1926.

The Tablet, ročník 1926.

Moravský zemský archiv Brno, fond E67 – matriky, okres Prostějov, římskokatolický farní úřad Vřesovice.

1 Moravský zemský archiv Brno, fond E67 – matriky, okres Prostějov, římskokatolický farní úřad Vřesovice, sign. 9904, matrika narození 1858–1895, s. 105.

2 HALA, Jiří. *Reprezentace Valašska na moravském zemském sněmu v letech 1884–1914*. Diplomová práce na Masarykově univerzitě v Brně. Brno: 2011, s. 76–79.

3 *Noviny z pod Radhoště*, 3. 6. 1926, s. 1.

4 *Noviny z pod Radhoště*, 28. 4. 1934, s. 2.

5 PETERA, Václav. *Géniové církve a vlasti*. IX svazek, s. 113. Rukopis ze systému Centrální katolické knihovny a Centra dějin české teologie KTF UK v Praze. Dostupný z WWW: <http://www.cdct.cz/petera/show.php#>.

6 HALA, Jiří. *Opere citato*, s. 77.

7 *Noviny z pod Radhoště*, 3. 6. 1926, s. 1.

8 *Národní politika*, 2. 9. 1914, s. 4.

9 *Noviny z pod Radhoště*, 26. 6. 1926, s. 2.

10 *Noviny z pod Radhoště*, 10. 7. 1926, s. 2.

11 Tamtéž.

12 *Chicago Tribune*, 17. 6. 1926, s. 2.

13 *Noviny z pod Radhoště*, 11. 9. 1926, s. 1.

14 Tamtéž.

15 *The Chicago Daily News*, 24. 6. 1926, s. 1.

16 *Noviny z pod Radhoště*, 5. 6. 1926, s. 1.

17 *Noviny z pod Radhoště*, 3. 7. 1926, s. 2.

18 *Noviny z pod Radhoště*, 10. 7. 1926, s. 2.

19 Tamtéž, s. 3.

20 Tamtéž, s. 2.

21 *Chicago Tribune*, 25. 6. 1926, s. 2.

22 Zřejmě zde minil ostrov Manhattan. Dnes jde o centrální čtvrť města, přičemž to se jako takové značně rozrostlo.

23 *Noviny z pod Radhoště*, 3. 7. 1926, s. 1.

24 *Noviny z pod Radhoště*, 10. 7. 1926, s. 1–2.

25 *Noviny z pod Radhoště*, 10. 7. 1926, s. 2–3.

26 PETERA, Václav. *Opere citato*. IX svazek, s. 114.

27 *Noviny z pod Radhoště*, 3. 8. 1935, s. 1; *Noviny z pod Radhoště*, 10. 8. 1935, s. 1.

Osud člověka O Karlu Dolejším

Eva Žárská

„Osud člověka“ je název jednoho z nej kvalitnějších sovětských válečných filmů. Podle povídky Michaila Šolochova jej natočil režisér Sergej Bondarčuk, který současně ztvárnil i hlavní roli. Bez nadměrného patosu, kterým sovětské válečné filmy obvykle oplývaly, přinesl přesvědčivé svědectví o bolesti a utrpení, které válka přináší všem, nejen těm, kteří se na ni aktivně podílejí. Připomenout a uctít památku těch, kteří při osvobozovacích bojích v naší zemi položili své životy, měla repríza, kterou koncem května 2017 vysílala Česká televize.

Tento film naléhavě připomenul jiný, až dosud neznámý a nevyjasněný osud. Osud nadějněho mladého chlapce z Valašska – Karla Dolejšiho, jehož život kruté zasáhly a poznamenaly obě totality, kterým byl náš národ ve 20. století vystaven.

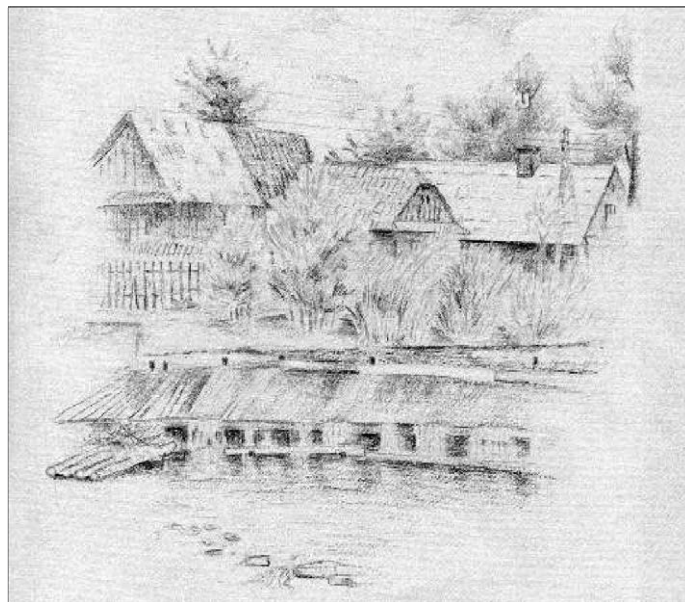
Karel Dolejší se narodil 15. června 1918 v Novém Hrozenkově. Život rodiny těžce poznamenala už 1. světová válka. Otcí, který byl původním povoláním hajný, byla po zranění na frontě amputována noha. Byl proto nucen změnit zaměstnání a pracoval

Portrétní snímek Karla Dolejšiho

■ **Skupinová portrétní fotografie rodiny Dolejšů:** v popředí sedící otec Jan a matka Mariana rozená Plánková, v pozadí stojící Jan, Božena, Karel a Marie

■ **Karel Dolejší: Z Karolinky – u splavu,** kresba pastelkami

jako brusič skla ve sklárnách v Karolince, kde rodina bydlela. Spolu se třemi sourozenci vyrůstal ve skromných podmínkách. Rodiče i za těchto okolností obětavě podporovali vzdělání svého mimořádně nadaného syna Karla, do něhož oprávněně vkládali velké naděje. Po maturitě na vsetínském Masarykově reálném gymnasiu zahájil roku 1938 studium na Lékařské fakultě Masarykovy university v Brně. Když okupační úřady po studentských demonstracích během pohřbu studenta Jana Opletala v listopadu 1939 uzavřely vysoké školy,¹ pracoval po dobu tří let v tehdejší nemocenské pojišťovně na Vsetíně jako zdravotník, kde získal další praktické zkušenosti v oboru. V Karolince nebyla v těch letech lékařská ordinace, a tak místní i obyvatelé ze širokého okolí u Karla hledali a nacházeli odbornou pomoc a radu.

Aby zvýšily průmyslovou, tj. především zbrojní výrobu, povolávaly německé okupační orgány mladší ročníky ze všech okupovaných zemí do Říše na nucené práce – „totální nasazení“², jemuž neunikl ani Karel Dolejší.

Roku 1943 pracoval pravděpodobně ve Schwanzenbergu, odkud píše, že práce u soustruhu zanechává nedobré stopy na jeho ruku, které se snad chtěly věnovat chirurgii. Byl nadán i výtvarně, jak dokazují kresby z dob studia na gymnáziu, i ty, které později posílal z Německa. Poslední, kterou rodiče obdrželi, je kresba podzimní krajiny z roku 1944.

Po skončení války o sobě nepodal zprávu a informace, které rodiče plni obav o jeho život získali, byly nejasné. Shodovaly se pouze v tom, že Karel se koncem války dostal z dosud neznámých důvodů do německého vězení v Plavně³, kde měl údajně při bombardování zahynout. Oficiální potvrzení jeho smrti rodina neobdržela a informace těch, kteří se vrátili, nebyly jednoznačné. Dlouhá léta se zarmoucení rodiče vyrovnávali se ztrátou milovaného a nadějněho syna.

Sotva si lze představit otřes, i když spojený s nadějí, kterému byli zkoušení rodiče vystaveni deset let po válce. Rádio Svobodná Evropa roku 1955 do svého vysílání pro Československo zařadilo zprávu s přesnými údaji, které mu předal německý voják, navrátilivší se po dlouhých letech z ruského zajetí: „Karel Dolejší, narozený 15. června 1918 v Novém Hrozenkově, žije dosud v zajateckém táboře č. 230/15 ve Vorkutě, v Omské oblasti, kde ho poznal jako zdravotníka.“

Byl to Karlův poslední, přitom snad jediný možný pokus dát rodičům o sobě a své existenci zprávu. Dopisy, i kdyby mu bylo občas dovoleno psát,

zcela jistě nikdy neopustily strážný prostor gulagu. Toho si byl vědom, a jak za těchto podmínek mohl unést dlouhá léta zoufalé bezmoci, smutku a beznaděje...

Kde měli rodiče hledat pomoc? V tehdejší době existovala pouze jediná možnost – Československý červený kříž, který následně zaslal dotaz Sovětskému červenému kříži. Odtud přišla po čase zpráva, že je zcela vyloučeno, aby spolu s německými válečnými zajatci byl internován nějaký Čech. Dál už starí rodiče nepátrali, neměli dostatek sil, zřejmě ani potřebné kontakty na tehdy nedostupné Západní Německo. V socialistickém Československu nebylo možno pochybovat a obvinít „Velkého bratra“ – náš vzor – SSSR z něčeho tak nekalého. Rodiče naštěstí neměli tolik informací, které máme nyní, o strašlivých podmínkách a nepředstavitelném utrpení vězňů i zajatců sovětských gulagů.

Dosud nebylo možno zjistit, jaká nešťastná shoda okolností zavinila, že se Karel dostal mezi německé válečné zajatce. Co prožíval, když se po dlouhých deseti a více letech němečtí zajatci směli vrátit domů, a on nikoli. Zřejmě proto, aby se veřejnost nedověděla o strašlivém bezpráví na něm spáchaném.

V poslední době se zdá, že Ruská federace přece jen uvolní část archivních materiálů, kde by snad bylo možno nalézt alespoň nějaké informace o Karlově poválečném osudu. A je naší povinností této možnosti využít. Na pamětní desce umístěné při vstupu do Masarykova gymnázia Vsetín je Karel Dolejší uveden jako oběť fašismu a 2. světové války. Pravda vyžaduje, aby tam bylo stručně doplněno kde, kdy a za jakých okolností zahynul. Dlužíme mu to.

Autorka děkuje RNDr. Olze Andrášové-Tomaškové za podklady, fotografie i kresby poskytnuté z rodinného archivu.

1 28. října 1939 byl při manifestaci studentů převážně vysokých škol zastřelen student Jan Opletal, jehož pohřeb 15. listopadu se stal mohutnou protifašistickou manifestací, po níž okupační orgány přikročily k rozsáhlým represím. Stovky studentů byly internovány v koncentračních táborech a devět studentských vůdců bylo 17. listopadu 1939 popraveno. Okupační úřady zneužily těchto událostí a ve snaze postupně likvidovat českou inteligenci uzavřely vysoké školy údajně na tři roky. Po válce byl 17. listopad vyhlášen Mezinárodním dnem studentstva, odtud vede cesta a spojitost se 17. listopadem 1989.

2 Na nucené práce bylo za období 2. světové války z Evropy do Německa „totálně nasazeno“ odhadem třináct a půl milionu osob, z toho z Čech a Moravy 640 tisíc. Odmítnout nástup znamenalo jít do koncentračního tábora.

3 Plavno – německé město Plauen, nedaleko Aše.

Krosienka a vsetínské muzeum

Milada Fohlerová

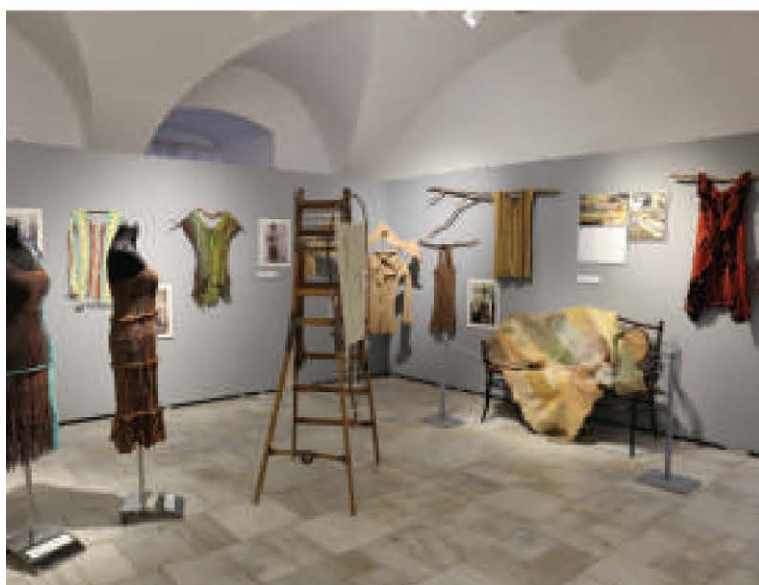
Krosienka je v současné době obecně užívané označení pro několik tisíciletí starou textilní techniku pletení na rámu (pojmenování je odvozeno ze slovenského „pletenie na krosienkách“). I přes starobylost a téměř celosvětové rozšíření krosienky byla její historie docela pohnutá. Už několikrát totiž tato dovednost stála na prahu zániku a mnohde také zanikla. Nejinak tomu bylo i u nás. Důležitou roli v přežití tohoto téměř zapomenutého způsobu výroby textilií sehrálo Valašsko a také vsetínské muzeum.

Valašsko bylo jednou z mála oblastí, kde se znalost této techniky uchovala. Na dřevěném rámu, kterému se tu říkalo „stativka“, „stativca“ či „stativčata“, se tu zhotovovaly především ženské čepce. Jejich výroba je z 19. století doložena z Francovy Lhoty, hmotné doklady pocházejí i z okolních vesnic. Nejdéle se tato dovednost udržela v obci Zděchov, proslulé právě výrobou všedních ženských čepců zvaných „zděcháky“. Jako zdroj přivýdělku je chodily jejich výrobkyně až do roku 1938 prodávat na Slovensko, kde se nosily déle než u nás.

V poválečné době pak začala dovednost „vázání na stativkách“ pomalu upadat v zapomnění. Znovuobjevena byla až při etnografickém výzkumu, který prováděla Ema Marková v roce 1954. Díky němu a dvěma žijícím čepčářkám ze Zděchova – Marii Hrbáčkové a Františce Šimkové, byla výroba čepců a dalších textilií pletených na rámu zase obnovena, zároveň byla pečlivě popsána a v dalších letech i fotograficky, filmově a materiálově zdokumentována.

Když však v roce 1983 ve svých 90 letech zemřela poslední zděchovská čepčářka Františka Šimková, zdálo se, že jejím odchodem zanikne dovednost pletení čepců na rámu úplně. O její další znovuzrození se ovšem zasloužilo o 10 let později vsetínské muzeum, kde připravovala etnografka Eva Urbachová novou expozici, jejíž součástí měla být i prezentace zděchovských čepců. Jejich špatný stav však vyžadoval odborný zásah, kterého se ujala tehdejší muzejní konzervátorka Blanka Mikolajková (*1960). Ta se textilu a starým textilním technikám profesně věnovala už při pomaturitním studiu konzervátorství, následně i jako konzervátorka vsetínského a rožnovského muzea.

S technikou pletení na rámu se setkala už ve svých 16 letech při brigádách ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, kde ji základy této techniky naučila kurátorka sbírky textilu Marie Salichová. Znovu se k ní dostala právě až v souvislosti s přípravou nových expozic ve vsetínském zámku v roce 1994. Opravu

Z výstavy „Krosienka“ ve vsetínském muzeu (Foto Milan Ošřádal)

poškozených čepců nebylo možné provést bez dokonalé znalosti způsobu jejich výroby, a tak se Blanka Mikolajková na základě pilného studia videozáznamů a dokumentace výroby poslední valašské znalkyně krosienkování Františky Šimkové v umění pletení čepců „na stativkách“ zdokonalila natolik, že se stala její nepřímou pokračovatelkou a zároveň jedinou uchovatelkou tohoto lidového výrobního postupu. Za to byla také v roce 2007 oceněna prestižním titulem Nositel tradice lidových řemesel udělovaným Ministerstvem kultury České republiky.

Jednou z dalších snah Muzea regionu Valašsko o oživení této neprávem opomíjené textilní techniky byla výstava textilií pletených na rámu, nazvaná Krosienka. Výstava, která probíhala na vsetínském zámku v termínu od 24. 2. do 27. 5. 2018, prezentovala historické textilie z muzejních sbírek i současnou tvorbu využívající krosienku. Na výstavě spolupracovaly dvě současné tvůrkyně a propagátorky krosienky, Blanka Ammann Mikolajková a Sylva Antony Čekalová.

Blanka Mikolajková, která ve své tvorbě vychází z původních valašských vzorů, pro něž je typická jemnost, geometrická čistota a uměřenost, zde prezentovala svou loňskou oděvní kolekci, na niž se krejčovsky podílela Vladislava Hrubešová. K vidění byly kostýmky či šaty s krosienkovými aplikacemi, přehozy, společenské rukavičky, dětské šatečky či vsadky do polštářů.

O širokých možnostech využití krosienky v tvorbě originálních oděvů či oděvních doplňků přesvědčovala ve výstavě tvorbou Sylvy

Antony Čekalové (*1978) z Prahy, která vytváří na rámu šaty, šátky, svetry, dětské oblečení, papuče, pytlíčky či výzdobu na kraslice. S krosienkou se setkala asi před osmi lety a naprosto jí propadla. V této technice se snaží stále vzdělávat a zdokonalovat, studuje ji v naší i zahraniční literatuře, muzejních sbírkách a zkušenosti čerpá i na seminářích v Norsku či Chorvatsku, kde její znalost v omezené míře stále ještě přežívá. Sylva Antony Čekalová si dokonce vytvořila i vlastní druh rámu, který tvoří silnější prut ohnutý do oblouku, jehož dva konce jsou u spodu svázané. Její tvorba, pro niž je charakteristická volnost a nespoutanost, je velmi pestrá a jsou v ní patrné i vlivy cizích zemí a jejich způsob krosienkování.

Společná snaha muzea i obou autorek o propagaci a oživení krosienky nakonec vyústila v kurz krosienky, který se konal na vsetínském zámku 21. 3. 2018.

Literatura

BROUČEK, Stanislav – JERÁBEK, Richard (eds.). *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. 3. svazek, Věcná část O – Ž. Praha: 2007, s. 742–743.

FOHLEROVÁ, Milada. Blanka Mikolajková. Nositelka tradice lidových řemesel pro rok 2007. *Valašsko, vlastivědná revue* 10, 2007, č. 19, s. 41.

MARKOVÁ, Ema. Pletenie na krosienkách na Morave. *Věci a lidé* 6, 1954, č. 7–8, s. 297–306.

URBACHOVÁ, Eva. Čepce z Francovy Lhoty. *Národopisné aktuality* 22, 1985, č. 2, s. 138–143.

URBACHOVÁ, Eva. Zděchované. *Valašsko, vlastivědná revue* 6, 2003, č. 10, s. 8–9.

Pohádka o „Pilné tkadleně“ – rozhovor s Petrou Pilnou

Bylo nebylo... Určitě znáte známý začátek snad všech pohádek. Jednou z nich je i ta o Zlaté přadleně, která si svou skromnou povahou, pečlivou prací a šikovnými rukama získala srdce pohádkového prince. A zase v jiném království žije tkadlena... A není to obyčejná tkadlena, je to „Pilná tkadlena“. Ano, opravdu s velkým „P“. Začneme ale pěkně od začátku, sedím v dílně u tkalcovského stavu na staré židličce, kde paní Petra jako malá sedávala se svou stařenkou a naslouchala povídání o zašlých časech... Právě na ní, na stoličce od staříčka stoláře, se zrodila láska a úcta k řemeslům našich předků, které se životem „Pilné tkadleny“ vinou jako červená nitka.

Paní Petro, kde se vlastně vzala „Pilná tkadlena“?

Stařenka Hovořáková mi tu pohádku o Zlaté přadleně často četla – jako malá jsem u ní bývala „na hlídání“, nebo jen tak „jdu k babičce“. Bydleli jsme totiž v jednom domě – jen o poschodí výše. Ten dům postavili naši staříci vlastníma rukama, aby jim ho jiní vzali, ale to je zase jiné drama. Ze všeho nejvíc mě zajímala ta část pohádky, kde přadleny zavřeli do hladomorny – to musel být strašný trest. Já totiž bez jídla nevydržím ani dvě hodiny – teda

„Pilná tkadlena“ (Ze soukromého archivu Petry Pilné)

vydržím, ale to nevydrží pak nikdo se mnou. Kolikrát se stalo, že stařenka usnula mezi čtením – úplně přesně vím, že jsem brala pohádkovou knížku do ruky sama a předháněla, slovo od slova, jako bych opravdu uměla číst. Byla to moje nejoblíbenější pohádka. Nemohla jsem vědět, že upředené nitě se stanou součástí mého dospělého života. Když tkaní předvádím na některé z akcí, hodně lidí si práci přadleny a tkadleny plete. A na to číhám a s radostí poučuji: „Byla jednou jedna Zlatá přadlena s kolovratem a Pilná tkadlena s tkalcovským stavem.“ Moje maminka mi v první třídě napsala do památníčku: „Bud' vždycky pilná jako včelička.“ A pak bylo

Nové písně

Lidová píseň je hudebně slovesný, formálně uzavřený útvar, jehož hlavním nositelem a zpravidla i tvůrcem byl venkovský zemědělský lid. Vyznačuje se mimo jiné ústním tradováním, variabilitou, kolektivností a především anonymitou svého tvůrce. Tolik krátká definice z pera etnomuzikologa Lubomíra Tyllnera. V dnešním Muzejním zpěvníčku bych se ovšem chtěl zaměřit na písničky, u kterých autory známe, a přesto je považujeme za lidové.

Díky hudební i textové stránce písničky můžeme přibližně zjistit, do kterého období spadá její vznik. Písňová tvorba je průběžná. Vždy se našli tvůrčí jedinci, kteří měli potřebu vymýšlet, variovat nebo třeba jen zdokonalovat hudební projevy. U písni, které od vzniku dále "učesávaly" desítky dalších generací, je už jejich původní autor vpravdě anonymní. Ovšem v repertoáru folklorních souborů a muzik jsou i písničky napsané relativně nedávno. Tato písňová tvorba se objevila ve větší míře po roce 1948. Mnohdy se jednalo o tendenční písničky ovlivněné specifiky doby.

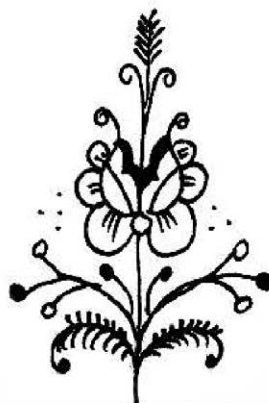
Tato forma bývá označována jako "nová píseň". Jedná se o skladby, které navazují po hudební i slovesné stránce na tradiční lidovou píseň, jejich autoři jsou ovšem více či méně známi. Nová tvorba nemusela být námětově spojena pouze s tendenčními směry vycházejícími z politicko-spoločenské situace 2. poloviny 20. století. V mnoha případech se jednalo o písničky, které svými náměty kopírovaly tradiční tematická schémata. Proto jednou z hlavních autorských snah byla co největší autenticita a podobnost s lidovou písní dřívějších období. Autorům šlo o to, aby posluchači nepoznali, že se jedná o novou tvorbu. Proto se také v mnoha případech pod svá díla autorsky nepodepisovali.

Písničky v celé řadě případů již zlidověly a široká veřejnost je považuje za anonymní lidové písničky. My ale známe řadu autorů spojených s touto tvorbou. Nelze nevzpo-

10. Fialenka modrá

2. Kerá nemá muža, enem milunkého,
/: može ho měť ráda večera každého. :/
3. A já, že mám muža, ale nedobrého,
/: nedá ně pokoja do rána bílého. :/
4. Šak já mu navařím dřeva bukového,
/: a jak ně on umře, budu měť iného. :/

menout slováckého písňového barda Fanoše Mikuleckého, jehož písničky jsou již dnes zcela zlidovělé. Na Valašsku se tvorbou nových písniček zabývali například vsetínští Zdeněk Kašpar a Irena Martinková. Na Rožnovsku to byli tanečník, choreograf a umělecký vedoucí souboru Václav Bradáč (1929–1994) a univerzální muzikant, hudební upravitel Vladimír Štrunc (1929–2000), oba úzce spojení s Valašským souborem písní a tanců Radhošť.

Jejich vlastní písňová tvorba se stala námětem publikace *Pěsničky od Radhoště*, kterou k vydání připravila Kateřina Niklová a vyšla v roce 2009.¹ Kniha je rozdělena do dvou částí. V první se dozvídáme faktické údaje o VSPT Radhošť, Václavu Bradáčovi a Vladimíru Štruncovi a o jejich vlastní písňové tvorbě, inspiracích a stylu práce. Druhá, notová část nás seznamuje s konkrétními písničkami. Nechybí ani přehledy tvorby a obrazová příloha. Vznik nových písniček zmíněné autorské dvojice byl úzce spojen s tanečními pásmy a programem VSPT Radhošť. Melodie skládal většinou Vladimír Štrunc a slova Václav Bradáč.

Do dnešního zpěvníčku jsem vybral písničku *Fialenka modrá* právě z tohoto zpěvníku. Pod autorství textu je podepsán Václav Bradáč a s melodií přišla jeho manželka Františka Bradáčová. Píseň je datována stigmatickým 25. únorem 1958 a byla použita v pásmu *Dívčí valašský*, kde ji také Františka Bradáčová zpívala. Ta na píseň v uvedeném zpěvníku vzpomíná: „*Vašek udělal slova a já sem v práci furt přemýšlela a přemýšlela a dycky sem si zpívala, až na konec z toho vyšla Fialenka modrá. Přišla sem s tím a Vašek sednul za cimbál a říká: To je dobrá melodie, kdes to vzala? Říkám, nic, já sem si to při práci tak runingovala a enom tak sem si to dobkala na papír, to já neumím zapsat noty. A Vašek, jak dělal Valašské dívčí, tak Fialenku modrou do toho použil. Protože je to na valašský krok, já sem dycky šla třeba na záchod nebo do šatny a krokově sem si to zkoušela, jestli by to na to šlo, a ono to šlo...*“ Je na místě dodat, že tato čtyřsloková píseň textově vychází z hojně používaného námětu.

V lidové hudbě je samozřejmostí velký vliv individuálního projevu a případných zásahů interpreta. Proto je neustálá obměna a případně nová tvorba stále aktuální. Lidová píseň je i pravidelným inspiračním zdrojem pro další hudební žánry. Také v dnešní době jsme svědky toho, jak se umělé písně současných folkových a world music kapel, vycházející z lidových hudebních i textových námětů, postupně zakořeňují v širokém povědomí. Snad je otázkou několika generací, kdy budou písně Vlasty Redla, Darebandu nebo kapely Ruky na dudy považovány za lidové. Pokud ovšem projdou hustým

sítem času a všeobecného vkusu. K rozjímání nad tímto tématem doporučuji pustit si píseň *Folkloreček* z autorské dílny bratří Ebenů, která nám mnohé obvyklé prvky lidové písně připomene a náležitě zdůrazní.

Jaroslav Kneisl

1 NIKLOVÁ, Kateřina (ed.). *Pěsničky od Radhoštěa*. Rožnov pod Radhoštěm: Spolek přátel souboru Radhošť, 2009.

folklorní
momentky

Škola mladých odzemkářů

Za posledních několik desítek let urazil valašský odzemek velký kus cesty. Počátky novodobé historie odzemku spojujeme s obnovením odzemkářské soutěže v roce 1987, která byla zorganizována PhDr. Karlem Pavlišťikem a která byla zařazena do dramaturgie folklorního festivalu Rožnovské slavnosti, jejichž součástí je doposud. První soutěž v odzemku zvedla velkou vlnu zájmu o tento tanec, ale po počátečním nadšení začalo postupně docházet k poklesu počtu soutěžících, což se stalo impulsem pro úvahy, jak odzemek předávat dál nastupující generaci.

Hledání správné formy, jak školit a vyučovat odzemek a obuškový, vyústily k vytvoření projektu, který byl nazván *Škola mladých odzemkářů* a který pořádají Valašský folklorní spolek a Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Jedná se o týdenní kurz otevřený pro všechny zájemce, kteří dovršili patnácti let (horní věková hranice není omezena). Cílem kurzu je naučit účastníky celý tanec od začátku až do konce a vyzbrojit je dostatečnou zásobou figur tak, aby byli schopni zařadit je v průběhu tance podle své momentální dispozice.

Taneční lekce jsou prokládány promítáním obrazových tanečních záznamů nebo přednáškami o historii odzemku či o valašské pastevecké kultuře. Protože je odzemek fyzicky velmi náročný, jsou v průběhu kurzu

(Fotoarchiv Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm)

přítomni masér a fyzioterapeut, kteří pomáhají účastníkům lépe zvládat vysokou fyzickou zátěž a také se rychleji regenerovat (pro relaxaci slouží i návštěvy bazénu).

Díky vhodnému načasování aktivit v průběhu kurzu jsou frekventanti schopni na závěr důstojně zatancovat své absolventské představení, při kterém za doprovodu živé kapely často předvedou rodičům, přátelům svůj první odzemek v životě, nebo jsou dokonce schopni zúčastnit se sobotní odzemkářské soutěže, která následuje.

Zasluhou sociálních sítí a internetu, kde je k dispozici spousta videí, fotografií a popisů tance z kurzu odzemku, nejsou figury a stavba tance pro další zájemce velkou neznámou.

V loňském roce se uskutečnil již 9. ročník *Školy mladých odzemkářů*. Dnes můžeme konstatovat, že školou prošlo za devět let na 150 absolventů pocházejících nejen z řad členů folklorních souborů, ale také z řad laické veřejnosti. Letos se čtyřdenní kurz uskuteční v rožnovském muzeu od úterý 26. června a soutěž v odzemku a obuškovém se bude konat na 10. ročníku MFFVsetinský krpec v sobotu 30. 6. 2018.

Pavel Tomeček

Zapojte se do amatérské fotosoutěže

V letošním roce pořádá Muzeum regionu Valašsko (zámek Vsetín) již třetí ročník bienále amatérské fotografie Valašsko – můj domov, jehož uzávěrka je 30. července 2018.

Fotosoutěž s tématem „Valašsko – můj domov“ se koná co dva roky a je rozdělena do dvou věkových kategorií: dospělí a děti do 15 let. Po děti je námět libovolný a pro dospělé jsou stanoveny dva tematické okruhy: „Příroda“ (krajina, zvířata, květiny, hmyz) a „Lidé a kultura“ (stavby, lidé, zvyky a tradice). Jeden soutěžící může soutěž obelst maximálně pěti snímky pořízenými právě na Valašsku.

Oborná porota vybere z doručených fotografií ty nejlepší, které budou následně prezentovány v termínu od 7. září do 18. listopadu 2018 ve vsetínském zámku na stejnojmenné výstavě. Pro tři oceněné soutěžící z každé kategorie jsou připraveny hodnotné ceny, které budou předány na slavnostním zahájení výstavy.

Robert Zámečník: Podzim na poli

Fotografie posílejte do 30. července 2018 na e-mailovou adresu: maslan@muzeumvalassko.cz (minimální velikost souboru je 1,5 MB) nebo vytiskněte ve formátu A3 na adresu: Muzeum regionu Valašsko, Horní náměstí 2, Vsetín 755 01. U fotografií uveďte své jméno, věk, adresu bydliště a název snímku i konkrétního místa, kde byl vyfotografován.

Pavel Mašláň

Pověsti z Valašských Klobouk

V roce 1987 vyprávěl Josef Matyáš (†A, 1907) a jeho žena Marie Matyášová (†B, 1921).¹

O světloňoších²

A: Sfetlonoše sem viděl. Sfetlonoše sem viděl, to takové svjetélka, toliké svjetélka, tak to poskakovalo po poli. Já na to zapískal, už to bylo na tobje a neuněls to. Jako já jako chlapec sem bil tolikí, tolikí, dva roki sem mjěl, no. A dávali sa tam, jag je hotel, hotel tento, no hotel na nádraží. Sakra, tam sfjetlék poskakovalo. Ježišmarja dibi nedo zapískat...

B: Ale...

A: Počkaj, dibi negdo zapískal, tož budež videt, že je to hned za krkem. To víš, jako chlapčisko, toš co, ja už sem pískat trochu umjěl. Kruci, zapískal, tož mohl videt krk, fšeci bili hnet f chalupje. Ázme to mjeli zariglované dveře, tak to bubnovalo, tak to bubnovalo na ti dveři.

B: Nedělajs*, d'elá sa velice chitrí, to.

A: Nu, toš... Ti tom nevěříš! Mamo, ti tom nevěříš, opravdu, já necigáňim. Tak to, tag je to jaksí, toš co, hovno ti víš.

B: To bili jakysí hříšní rot.

A: Tož hříšní rot, toš prvej to bylo tak, nó. Prvej to bylo tag, byli svjetlonoši...

B: ANP je starší a nevíkládá to.

A: Tož hovno, hovno skusila.

O hastrmanovi

A: A kolikrát přišli: „Ježišmarja, tam stahl do vodi bestman, tam utopil toho, tam utopil toho.“ Toť to nemožu poat, nevidět sem. Mě sa to neukázalo. Dosi to videli, aj strídž naši videli to. Takove chlapčisko malé strápaté a ze šosa mu tékla voda, fúrt.

B: Desi...

A: A, a udelal tento, sa přeměňil v zajica.

B: A...

A: Jo, bárco sa d'elá a, a zavlékť ta, de chtel, no šak ti... Mojého o*, otca n*, nu či mojej matki det, otec, také byl tam. Mřel u Mirosova, mřel pole a takove tam bylo toňisko hrozné a ten bestman to opkročil, enem taková malí potůček... Dobře ho znali, ten potůček, nešli na to, obešli desi až dalj. Co, sviňa, on ti to udelal před nima, zajidz a furt klécat. Fěl dovlekt až do..., až do téj kapličky. S těj kapličky dobře znali cestu, to víš, znali, tento, tam jih dovlekt. A furt před nima skačkať, kačkať, fur ho chteli pustit. Diž nepřešli to, gdiž jih nechitil do té vodi, to sa udelal zajíc.

¹ Nářeční ukázky byly získány na základě výzkumu pro Ústav Českého národního korpusu FF UK, kde v současné době vzniká nářeční korpus Dialekt (obsahuje přepisy nahrávek ze všech nářečních oblastí České republiky), jehož část je už od června 2017 bezplatně přístupná veřejnosti na stránkách Ústavu Českého národního korpusu: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:dialekt>. Projekt dál pokračuje a je možné se do něj zapojit a podílet se na získávání vhodných nářečních nahrávek.

² Přepis nářeční nahrávky odpovídá přesně tomu, jak byla mluva mluvčích zachycena (včetně opakování mluvních úseků, což je charakteristický rys mluveného jazyka), a je v podstatě přepsána podle zásad stanovených v *Pravidlech pro vědecký přepis dialektologických zápisů českých a slovenských* (1951). Přepsaný zvukový materiál odráží skutečný stav nářečí v této lokalitě i rozkolísanost některých nářečních podob. Z nářečních hláskových jevů, které jsou typické pro oblast Valašska, se u hlavního nářečního mluvčího (A) vyskytuje tvrdé /, měkké /, tvrdé y však pouze ve zbytcích. Mluvíci si udržuje nářeční podoby v tvaroslovné rovině a v jeho mluvě se objevuje i nářeční lexikum (*tolikí, zariglovaní, cigáňit, svjetlonoš, bárco, bestman* ad.). Použití znaku * znamená nedorčené slovo; NP je zástupná zkratka za příjmení.

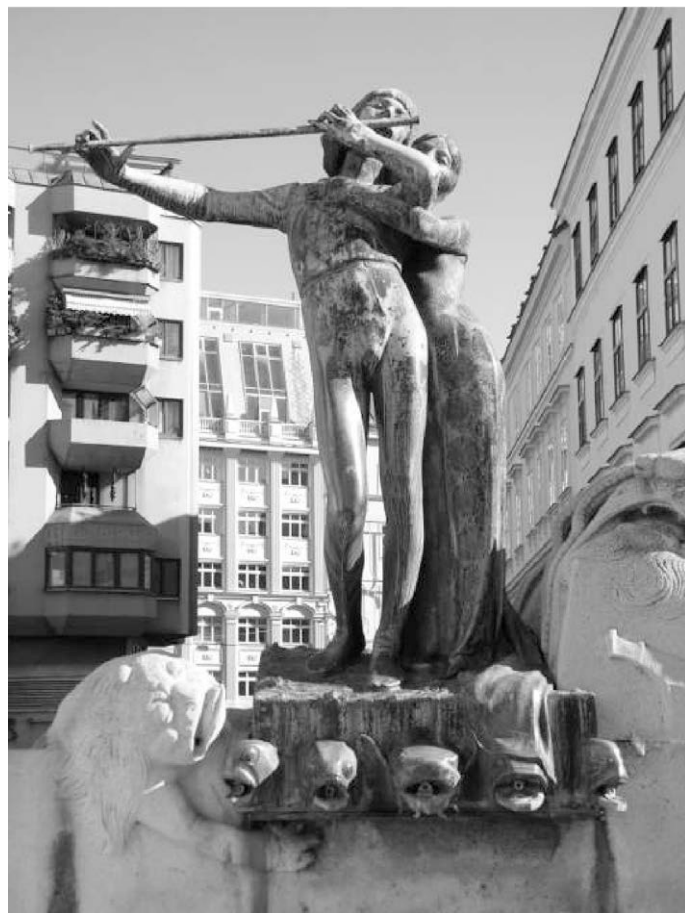
Zapomenutí absolventi dřevařské školy II.

Jan Matyáš

V 38. čísle časopisu Valašsko – vlastivědná revue (květen 2017/1) byla představena dvojice absolventů valašskomeziříčské odborné školy, která uplatnila své znalosti a tvůrčí schopnosti při zakládání dřevařských škol na Podkarpatské Rusi a byla činná v Sokole. Následující řádky se budou naopak věnovat těm, které pojila německá národnost, a dokreslí po jazykové stránce situaci ve výuce na odborné škole s ohlasy zvláště v místním tisku na konci 19. století.

Valašskomeziříčská odborná škola pro zpracování dřeva na konci 19. století nebyla z hlediska jazykového hodnocena příliš dobře. Bylo možné se např. dočíst, že „je to rakovina tato škola. Co už bylo o ní napsáno, ale pan ředitel Rosmaěl, tento odrodilý Hanák od Kroměříže, je stále týž. Jeho nezmění ani to jazykové nařízení, ba jeho prý nedorazí ani česká smrt, musí přijít prý, echt' německá, s německou kosou. Byly doby, kdy odepřel nám českou technickou terminologii a kdy slovo „krakorec“ přivedlo jej do extáze...“¹ Zdejší škola jako jediná z tehdejších dřevařských odborných škol² zprostředkovávala výuku česky i německy. Jazykový utrakvismus, prohlubovaný zvláště v období ředitelování Franze Rosmaěla s jeho příklonem k němčině, působil žákům a učitelům značné problémy.

Připomeňme, že Rosmaěl na vedoucím místě odborné školy vystřídal v roce 1876 profesora zdejšího gymnázia Karla Friedricha, který školu spravoval od jejího vzniku v roce 1874. Dle zpráv se mělo za to, že Rosmaěl byl na školu dosazen z jisté protekce.³ Ve skutečnosti však pravděpodobně převážily jeho zkušenosti s vedením odborné školy pro soustružnictví v severočeských Hejnicích, kde působil v letech 1873–1876.⁴ Po jejím zrušení se pak i s oddělením pro soustružníky přesunul do Valašského Meziříčí, kde podle svých odpůrců patřil k hlavním germanizátorům.⁵ Rosmaěl sklízel kritiku zejména za průběh svých přednášek, které vedl česko-německy. Prakticky celou dobu svého působení na odborné škole vyučoval architektonické tvaroznalství.⁶ Z odborné terminologie znal většinou pouze německé názvosloví, kterým prokládal české věty.⁷ Žákům navíc zdůrazňoval: „... vy to nebudete česky potřebovat a ostatně ani žádné české výrazy pro to neexistují.“⁸ Podle Rosmaěla nedosahovala čeština jako řeč „podřadného“ národa potřebné bohatosti pro vyjadřování technických názvů, jelikož „národ český ničím nepřispěl ku zdokonalení vědy a umění.“⁹ Řediteli se jeho názor snažil již během svých studijních let vyvrátit Bohumír Jaroněk, jenž na něj vzpomínal jako na učitele přednášejícího směsicí slov řeckých, latinských a německých s českými koncovkami, které spojoval moravským dialektem.¹⁰ Jaroněk proto „z uměleckých rozborů Miroslava Týrše a Riegrova naučného slovníku vypsal všechny české termíny architektury a hektografované je roz-

■ Mozartova kašna se sousoším Tamina a Paminý (1905, detail), Carl Wollek, Vídeň (Foto Jan Matyáš)

dával svým spolužákům. A tak tedy jednoho dne četl ředitel na odevzdaných kresbách české popisy všech detailů. [...] Byly to naše dobré české názvy: vlys, dřík, hlavice, náslopí, rozpor, patka, obloun aj.“¹¹ Používání českého názvosloví učinily konec až pověstné termíny krakorec a krokvice, s jejichž správností se Rosmaěl odmítl smířit. Proto během zkoušení museli i čeští žáci nadále užívat výrazů jako „holkela, firtlštáb, ajerštáb, gebelk“ apod.¹²

Kritika dvoujazyčného vyučování se na odbornou školu snášela zejména po roce 1885, kdy byla označena za ústav český.¹³ Rosmaěl však držel režim odborné školy nadále v zajetých utrakvistických kolejích. Tato situace zřejmě mátl jak veřejnost, tak i samy učitele. V novinách jeden z kritiků položil otázku, zdali „naše odborná škola jest česká neb utrakvistická?“¹⁴ Odpověď mu nedokázali ani učitelé, jelikož to „sami neví, je-li česká neb utrakvistická! Pan ředitel Rosmaěl nejspíše myslí, že je německá, poněvadž ve své kanceláři nádherně německým vyzdobené nic českého nevidí. – Z toho povstala tak veliká blamáž, že ani sám neví, jak se jmenuje (nazývá).“¹⁵ Problematickým se utrakvismus jevil zvláště při pohledu na národnostní skladbu žactva, která bývála zveřejňována ve výročních zprávách. Z nich vyplývá, že v době Rosmaělova ředitelování chodilo na odbornou školu cirká 80 % žáků s českou národností a 20 % s národností německou. Soubor o českou školu prohrával především učitelský sbor, který tvořilo v roce 1894 75 % německy mluvících učitelských sil.¹⁶ Jako zarytí odpůrci všeho českého byli tiskem hodnoceni dílovedoucí učitelé Gustav Krause, Josef Tratník a Ferdinand Ressel.¹⁷ Takto rozvržená národnostní skladba učitelů vůči žákům vedla k problémům, což může dosvědčit případ dílovedoucího učitele Tratníka, kterého již při příchodu na odbornou školu žádal ředitel Rosmaěl, aby se přiučil češtině, poněvadž „čeští žáci po delší dobu byli 42 hodin týdně bez přednášek – nerozuměli nic. A dnes neumí p. T. dosud ni slova českého.“¹⁸ Situace, kdy si ve výuce nerozuměl žák s učitelem, byly časté i ve výuce Josefa Steindla, Roberta Černohouse a Jana Burkerta.¹⁹ Alespoň k částečnému zrovnoprávnění němčiny s češtinou došlo nařízením ministerstva kultu a vy-

učování ve školním roce 1892–1893, jež povolovalo českou klasifikaci na všech průmyslových školách s českým vyučovacím jazykem.²⁰ Poněkud absurdním se pak v česko-německém soupeření může jevit Rosmačlův zákaz návštěv tělocvičny místního Sokola, která se nacházela v budově gymnázia, tedy ve stejné budově, kde sídlila i odborná škola.²¹

I když je česko-německé soupeření na odborné škole možné vnímat jako negativní, bylo pro budoucnost odborné školy v jistém smyslu přínosem.²² Pravděpodobně utraktivismus totiž stál nakonec za jejím zvolením pro zřízení jednoleté mistrovské školy, čímž se předešlo sporům o primát, které by mezi sebou zajisté rozpoutaly německé školy a česká škola v Chrudimi.²³ Stejně jako na odborné škole i na škole mistrovské probíhala výuka dvojjazyčně, a to i v případě, kdy byl v celé třídě pouze jeden žák německé národnosti. Tudíž všechny přednášky se musely odbyť nejprve česky a poté německy, což kromě zbytečného zdržení vedlo k mnohým nedorozuměním.²⁴ Emanuel Pelant na to vzpomíná: „Kdo neučil na utraktivistické škole, nedovede si představit, jaký to je Babylon v malém. Podle školních paragrafů, byli-li již dva žáci druhé národnosti, muselo se pro ně zvlášť přednášet v tom jazyku, který v nacionálech za mateřský přihlásili.“²⁵ Jazykové problémy nebyly jen na české a německé straně, vezmeme-li v úvahu, že na odborné škole studovali též žáci z Uher, Polska, Litvy či Bulharska. Bohužel o nich se většinou prameny v této souvislosti nezmiňují.

Do snah o český charakter zdejší odborné školy se nakonec zapojil sám Tomáš G. Masaryk, který jako poslanec říšského sněmu za valašská města přispěl k tomu, aby byl na ředitelské místo po Rosmačlově odchodu dosazen učitel české národnosti.²⁶ Už v roce 1907 v Novinách z pod Radhoště proběhla zpráva, která zmiňuje jako nového ředitele Josefa Schmoranze, profesora chrudimské odborné školy.²⁷ Ve skutečnosti pak prozatímního správce Josefa Steindla vystřídal ve vedení Ing. architekt Albert Gruber, původem z Prostějova a vůbec první český ředitel odborné školy.²⁸ Gruber nakonec přerod v českou školu nezajistil, což bylo dáno jak tehdejšími předpisy, tak jeho smrtí na následky zranění, které utrpěl v bojích 1. světové války. Počesštění odborné školy ve výsledku zajistil až říjnový převrat v roce 1918, to už ale v čele stál Ing. Bořivoj Weltrubský.

V publikacích věnovaných valašskomeziříčské odborné škole byl v mnoha případech dáván prostor zejména českým absolventům, kteří se během svého života proslavili jako význační umělci. Školu však navštěvovali i žáci německé národnosti, kteří bývají velice často opomíjeni a zmiňováni většinou pouze v souvislosti s již výše uvedenými problémy, souvisejícími s dvojjazyčným vyučováním. Přesto někteří svou tvorbou vynikali a úspěšně se zaplali na umělecké scéně. Pojďme si proto některé z nich alespoň blíže představit.

Kristinus Richard (* 30. března 1865 Český Těšín – † 22. března 1926 České Budějovice)

Prvního uměleckého vzdělání se mu dostalo u profesora Hetschela, u něhož se učil kresbě a malbě v průběhu roku 1881 po opuštění střední školy.²⁹ Ještě též rok nastoupil do řezbářského oddělení odborné školy, na níž je uváděn pouze ve školním roce 1881–1882.³⁰ Poté studoval na sochařském oddělení vídeňské uměleckoprůmyslové školy, kterou z důvodu vojenské služby nedokončil.³¹ Od 1. března 1889 působil jako kustod v Městském muzeu v Českých Budějovicích. Zodpovídal za uměleckoprůmyslové sbírky umístěné v sálech I. poschodí a vedl správu veřejné kreslirny a modelovny.³² Podílel se na akvizici uměleckých děl do sbírek městského muzea a pořádal výstavy (např. výstavu žákovských prací shlédlo 9 417 návštěvníků).³³ Ochráně památek se věnoval též jako konzervátor I. sekce c. k. Centrální komise pro výzkum a zachování uměleckých a historických památek, kterým byl jmenován 25. dubna 1908.³⁴ Do jeho okruhu působnosti spadaly okresy Kaplice, Krumlov, Prachovice a Sušice. Ze své pozice kustoda a konzervátora Centrální komise asistoval muzejnímu restaurátoru Johannu Wodicz-

■ Kristinusův dům (1898), návrh fasád Richard Kristinus, České Budějovice
(Foto Jan Matyáš)

kovi při přemístování nástěnné malby „Klanění tří Králů“ z konce 15. století z domu č. 10 na tehdejší Piaristické ulici do sbírek budějovického městského muzea,³⁵ jež v letech 1923–1926 vedl.³⁶ Kromě práce v muzeu navrhoval medaile (pamětní medaile starosty Budějovic Josefa Taschka z roku 1912³⁷ nebo Adolfa Lindnera,³⁸ druhého ředitele budějovického muzea), vytvořil několik reliéfů se znakem města (na schodišti městské radnice – 1890, na atice Žižkových kasáren – okolo roku 1892 a na atikách dělostřeleckých kasáren okolo roku 1894),³⁹ sgrafito Vodárenské věže s velkým městským znakem (1882)⁴⁰ nebo sochy na paláci Včela na náměstí v Českých Budějovicích (1896).⁴¹ Z portrétních děl je možné jmenovat bustu prvního ředitele budějovického muzea Jana Kneissla.⁴²

Wollek Carl (* 31. října 1862 Brno – † 8. září 1936 Vídeň)

Mladého a nadaného absolventa brněnského gymnázia si po maturitě všiml podnikatel a mecenáš Friedrich Wannick (1838–1919), který ho nasměroval na sochařskou dráhu.⁴³ V roce 1881 se přihlásil na valašskomeziříčskou odbornou školu do oddělení ornamentálního řezbářství.⁴⁴ Na škole vydržel pouhé dva roky, jelikož se rozhodl pro další studium ve Vídni, kde studoval kresbu u profesora Otto Königa při uměleckoprůmyslovém muzeu. Z Vídně se následně odebral do Mnichova, kde nastoupil v letech 1884–1888 na Akademii výtvarných umění k profesoru Eberlemu.⁴⁵ Po svých mnichovských studiích pracoval v berlinském ateliéru profesora Otto Lessinga a v letech 1889–1891 se podílel na plastické výzdobě budovy Říšského sněmu.⁴⁶ Absolvoval mnoho studijních cest, například do Itálie, Francie či USA, než se usadil ve Vídni.⁴⁷ Ve svých dílech se inspiroval historismem, neo-romantismem a také secesí. Navrhoval především pomníky, památníky, figurální plastiky a medaile. Jeho nejznámější díla se nacházejí ve Vídni. Jedná se především o „Mozartovu kašnu se sousoším Tamina a Paminy“ (1908),⁴⁸ „fontánu Sebastiana Kneippa“ (1912) či náhrobky na Döblinském a Centrálním hřbitově.⁴⁹ U nás tvořil zejména v Brně, kde byl autorem např. postav „kváderských králů Gabina a Vannia a královen Friji a Baldersy“ (1894–1896) pro Německý dům, sochy „uměleckého kováře Weilanda“ (1911) pro Německý dům umělců, dřevěné plastiky „Wehrmanna“ (1914, zničená v roce 1945) či pomníku císaře Františka Josefa I. v Krnově (1908).⁵⁰ Vystavoval v zahraničí i u nás,⁵¹ byl předsedou Vídeňské umělecké společnosti a členem mnoha dalších uměleckých spolků.⁵²

Kašna (1897), Emil Zimmermann, Odry (Zdroj: www.moravskokravarsko.cz)

Zimmerman Emil (* 1. ledna 1861 Odry – † 13. listopadu 1928 Vídeň)

Studium řezbářství na odborné škole dokončil v roce 1878, poté odešel do Vídně, kde nastoupil do ateliéru akademického sochaře Johanna Schindlera.⁵³ U něj vydržel deset let, přičemž v průběhu tohoto období absolvoval vojenskou službu, úspěšně zakončenou studiem na důstojnické škole. Později byl povýšen do hodnosti nadporučíka.⁵⁴ V Schindlerově ateliéru vytvořil několik uměleckořemeslných prací, jež prezentoval na Světové výstavě v Chicagu (1894). Výstavy se dokonce sám účastnil jako Schindlerův zástupce, jelikož pro něj byla cesta za oceán ze zdravotních důvodů velmi namáhavá.⁵⁵ Po svém návratu ze států se osamostatnil. Zhotovil na 30 uměleckých děl, především sochařských doplňků a ozdob, ale též náhrobků.⁵⁶ K jeho nejvýznamnějším pracím lze řadit výzdobu divadla v rumunském městě Jasy či sochařské práce pro Císařské lázně v Karlových Varech.⁵⁷ Značná část jeho tvorby se uplatnila na stavbách ve Vídni, z nichž je možné zmínit např. kavárnu Weghuber u Volkstheatre nebo dům nábytku Soffer.⁵⁸ Pro rodné město Odry zhotovil několik náhrobků, desku s ozdobami na Jahnově kameni a kašnu (1897) na dnešním Masarykově náměstí,⁵⁹ která je spolu s jejím reliéfem „Kentaur unášející dívku“ jeho nejznámějším dílem. Zimmermannovou poslední velkou zakázkou pak byla výzdoba obřadní síně židovské části vídeňského centrálního hřbitova.⁶⁰ Svá díla představil mimo výstavu v Chicagu též v Uhrách a Dalmácii.⁶¹ Po vypuknutí 1. světové války ve svých 53 letech narukoval na frontu, z níž se po dvou letech vrátil s hodností hejtmána. Na následky onemocnění, které během války prodělal a jež ho v posledních letech života sužovalo, nakonec zemřel.⁶²

1 C. k. odborná škola ve Val. Meziříčí. *Radhošť 4 – Příloha*, 1897, č. 38, nestr.

2 Odborné školy ve Volarech, Králíkách (1873) a Kynšperku nad Ohří (1874) vyučovaly německy. První škola českou vyučovací řečí vznikla až v roce 1882 v Chrudimi.

3 Osoby a věci val.-meziříčské. *Radhošť 2*, 1895, č. 39, nestr.

4 MATYÁŠ, Jan. Známy neznámý Franz Rosmael. K 170. výročí narození a 100. výročí úmrtí. *Časopis Slezského zemského muzea série B – vědy historické* 65, 2016, č. 3, s. 255–256.

5 Viz pozn. č. 3.

6 MATYÁŠ, Jan. *Státní odborná škola pro zpracování dřeva Valašské Meziříčí do roku 1938 v kontextu soudobého uměleckého vývoje*. Opava: SLU, 2014. Diplomová práce. SLU v Opavě, Fakulta filozoficko-přírodovědecká, Ústav historických věd, s. 140.

7 „Sloupořadí pozůstává ze třech dílů a sice: sokl, slup a gebälke. Sokl opět ze třech částí: soklassgesimse, würl a soklgesimse. Vůbec všecko je ze třech dílů a to je tak zvaný - Gesetz der Dreitheilung. Sloup pozůstává ze säulenfussu, saulenschaftu a kapitelu. Gebälk taky ze třech dílů: architrav, fries a kranzgesimse.“ Naše „česká“ odborná škola. *Radhošť 1*, 1894, č. 14, nestr.

8 Tamtéž.

9 Viz pozn. č. 3.

10 WELTRUBSKÝ, Bořivoj – PELANT, Emanuel – MÍSTECKÝ, Josef (et. al.). *50 let Státní odborné školy pro zpracování dřeva ve Valašském Meziříčí*. Choceň: 1924, s. 22.

11 Tamtéž, s. 22.

12 PUCHTA, Augustin – BUBEN, František – BALÁN, Alois (et. al.). *60 let Státní československé odborné školy pro zpracování dřeva ve Valašském Meziříčí 1874–1934*. Valašské Meziříčí: 1934, s. 16.

13 Osoby a věci val.-meziříčské. *Radhošť 2*, 1895, č. 39, nestr.; KNÁPKOVÁ, Pavla. *Státní odborná škola pro zpracování dřeva ve Valašském Meziříčí 1874–1951. Významní umělci z řad pedagogů a studentů*. Olomouc: UP, 2012. Diplomová práce. UP v Olomouci, Fakulta filozofická, Katedra dějin umění, s. 18.

14 Naše „česká odborná škola“. *Radhošť 2*, 1895, č. 6, nestr.

15 Tamtéž.

16 Naše „česká“ odborná škola. *Radhošť 1*, 1894, č. 8, nestr.

17 Tamtéž.

18 Naše „česká“ odborná škola. *Radhošť 1*, 1894, č. 10, nestr.

19 Viz pozn. č. 14.

20 *Devatenáctá výroční zpráva c. k. Odborné školy pro zpracování dřeva ve Valašském Meziříčí. Školní rok 1892–1893*. Plzeň: 1893, s. 3; VALOUŠKOVÁ, Kamila – OSTRANSKÁ, Ivana – KNÁPKOVÁ, Pavla. *Moderní škola napříč třemi staletími. 140 let odborné dřevařské a stavební školy ve Valašském Meziříčí*. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2014, s. 50.

21 Z naší „české“ c. k. odborné školy. *Radhošť 2*, 1895, č. 3, nestr.

22 S kritikou odborné školy v novinách *Radhošť* spojoval Franz Rosmael bratry Jaroňkovy, proto učitelskému sboru důrazně zakázal se s nimi stýkat. Porušení zákazu mělo být trestáno udáním ministerstvu kultury a vyučování. Viz pozn. č. 12, s. 15.

23 Viz pozn. č. 10, s. 14.

24 Tamtéž, s. 15.

25 DEMEL, Jiří – PASTORČÁK, Josef (eds.). *Almanach 1999: vydaný u příležitosti 125. výročí založení školy: Střední průmyslová škola stavební Valašské Meziříčí*. Brno: 1999, s. 5.

26 Tamtéž, s. 6.

27 Ředitelem odborné školy. *Noviny z pod Radhoště 9*, 1907, č. 39, s. 2.

28 Viz pozn. č. 6, s. 40; Osobní. *Noviny z pod Radhoště 9*, 1909, č. 36, s. 3. Právě Gruber měl být údajně dle některých zpráv na odbornou školu dosazen přímluvou samotného Masaryka. Pan ředitel Gruber. *Noviny z pod Radhoště 13*, 1911, č. 26, s. 2.

29 *Výroční zpráva Městského musea 1925, České Budějovice: Městské museum, 1925, s. 5.*

30 *Osmá zpráva výroční c. k. Školy odborné pro umělý průmysl v dřevě ve Valašském Meziříčí. Školní rok 1881–1882*. Valašské Meziříčí: 1882, s. 28. V některých materiálech se objevuje rok 1884 jako rok zakončení Kristinusova studia na odborné škole, i když se jeho jméno v té době v soupisu studujících ve výroční zprávě nevyskytuje. Viz pozn. č. 29, s. 5.

31 TOMAN, Prokop – TOMAN, Prokop Hugo. *Nový slovník československých výtvarných umělců. Svazek 1*. Praha: Ivo Železný, 2000, s. 567; Viz pozn. č. 29, s. 5.

32 -T.-. Richard Kristinus. *Výtvarné snahy 7*, 1926, č. 5, s. 167.

33 Das Städtische Museum in Budweis. *Mittheilungen des Mährischen Gewerbe-Museums in Brünn 29*, 1911, č. 1, s. 16.

34 Viz *Mittheilungen der k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale 7*, 1908, s. X.

35 Das Städtische Museum in Budweis. *Mittheilungen des Mährischen Gewerbe-Museums in Brünn 29*, 1911, č. 6, s. 94.; KRISTINUS, Richard. Profanhaus am Ringplatz 10 in Budweis. *Mittheilungen der k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale 9*, 1910, č. 5, s. 243.

36 Viz pozn. č. 32, s. 167.

37 CHVOJKA, Jiří. *Medaile Českobudějovicka*. České Budějovice: Jihočeské museum, 2008, s. 70.

38 Viz pozn. č. 29, s. 6.

39 KOVÁŘ, Daniel. Znak města Českých Budějovic v českobudějovické architektuře. *Jihočeský herold 8*, 2010, č. 1, s. 11–12.

40 Tamtéž, s. 11.

41 KROGT, René van der – KROGT, Peter van der. *Sochy na paláci Včela v Českých Budějovicích*. Dostupný z WWW: <<http://www.vanderkrogt.net/statues/object.php?record=czjc016&webpage=ST>> [cit. 2017-08-20].

42 Viz pozn. č. 29, s. 6.

43 FRAŇKOVÁ, Pavlína. *Carl Wollek (1862–1936) moravské práce a sepulkrální tvorba*. Brno: MU, 2006. Diplomová práce. MU v Brně, Fakulta filozofická, Seminář dějin umění, s. 15.

44 *Devátá výroční zpráva c. k. odborné školy pro průmysl dřevařský ve Valašském Meziříčí. Školní rok 1882–1883*. Valašské Meziříčí: 1883, s. 16.

45 Tamtéž, s. 16.

46 Viz pozn. č. 43, s. 17; VOLLMER, Hans. *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*. München: 1992, s. 228.

47 LEISCHING, Julius. Der Brunnen als Strassen- und Zimmerschmuck. *Mitteilungen des Maerischen Gewerbe-Museums* 23, 1905, č. 5, s. 5.

48 Za návrh spolu s architektem Schönthalem získal první cenu a zlatou státní medaili. Tamtéž, s. 5–6.

49 VOLLMER, Hans. *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*. München: 1992, s. 228.

50 Tamtéž, s. 228.

51 Jeho díla bylo možné spatřit např. v Moravském průmyslovém muzeu v Brně, kde vystavoval skicu germánské bohyně jara „Ostary“, sošku „Sigfrieda zkoušejícího svůj meč“, „Chlapce s kornoutem“ či reliéf zobrazující „Hagara a Ismael“. Ausstellung von Modellskizzen. *Mitteilungen des Mährischen Gewerbe-museums in Brünn* 5, 1887, č. 39, nestr.

52 Besuch. *Mitteilungen des Mährischen Gewerbe-Museums* 17, 1899, č. 5, s. 39. Např. Moravského uměleckého spolku, Sdružení německo-moravských výtvarných umělců nebo Moravského sdružení Scholle viz diplomová práce Pavliny Fraňkové (pozn. č. 43).

53 BÖHM, Johann. Bildhauer Emil Zimmermann. *Das Kühnlandchen* 11, 1929, č. 3, s. 33; KAŠPAR st., Pavel. Za slavnými rodáky města Oder – vycházka první. *Vlastivědné listy. Příloha Oderského zpravodaje* 18, 2013, č. 80, s. 389.

54 Viz. pozn. č. 6, s. 165.

55 KAŠPAR st., Pavel. Johann Schindler – akademický sochař z Tošovic. *Poodří. Časopis obyvatel Horní Odry* 15, 2012, č. 2, s. 17.

56 KAŠPAR st., Pavel. Za slavnými rodáky města Oder – vycházka první. *Vlastivědné listy. Příloha Oderského zpravodaje* 18, 2013, č. 80, s. 390.

57 BÖHM, Johann. Bildhauer Emil Zimmermann. *Das Kühnlandchen* 11, 1929, č. 3, s. 33.

58 Tamtéž, s. 33.

59 Viz. pozn. č. 56, s. 390.

60 Viz. pozn. č. 57, s. 34.

61 Viz. pozn. č. 6, s. 165.

62 Viz. pozn. č. 57, s. 34.

Dílo malíře Josefa Hapky z pozůstalosti po hudebním skladateli Petru Hapkovi

Kamila Valoušková

Josef Hapka (12. března 1912, Podolí u Valašského Meziříčí – 3. července 1987, Valašské Meziříčí) ve svém díle zachycoval krajinu, život a obyvatele rodného Valašska. Byl především krajinářem a malířem žánrových scén, za motivy svých obrazů cestoval po celé republice, ale do krajiny mezi Bečvami se stále vracel, přestože polovinu svého tvůrčího života strávil v Praze. Hapkovy obrazy se od konce 30. let objevovaly na výstavách, ať už samostatných, nebo společných prezentací výtvarníků Umělecké besedy či Svazu československých výtvarných umělců a z galerijních síní řada maleb putovala jak do veřejných sbírek, tak přímo do domovů běžných lidí. Hapka byl velice plodným malířem, jehož dílo se nikdy příliš neodchýlilo od reality zobrazovaného, a pro svou autenticitu i malířskou kvalitu zůstává nejčastěji uchováno u těch, jichž se námět obrazu nejvíce dotýkal – ať už to byli portrétovaní, nebo obyvatelé krajiny, jejíž malebnost přiměla Mistra zastavit se a rozložit malířský stojan. O rozsahu a obsahu díla Josefa Hapky však nyní nejvýmluvněji vypovídá sbírka Muzea regionu Valašsko, která byla v loňském roce obohacena o stovky Hapkových maleb, kreseb a skic. Pocházejí z pozůstalosti po jeho synovi, hudebním skladateli Petru Hapkovi, který si malířské tvorby svého otce velmi vážil a jeho obrazy sbíral. V únoru 2017 přijalo muzeum od dědiců po slavném hudebníkovi rozsáhlý dar, jehož součástí jsou i katalogy výstav, soupisy vystavených prací, malířské štětce a další výtvarné potřeby Josefa Hapky. Rozsáhlá kolekce postupně prochází muzejní evidencí, a tak se nabízí možnost podrobněji nahlédnout do výtvarného díla, jež si našlo cestu z renesančního domu v podhradí Okoře až do depozitářů (a výstavních prostor) zámku Kinských ve Valašském Meziříčí.

Soubor výtvarných prací Josefa Hapky z pozůstalosti po synu Petrovi obsahuje dvě desítky rámovaných obrazů, padesát neadjustovaných maleb na lepence (především krajin obdélného formátu), dvě stovky maleb na papíře (krajin, portréty, zátiší), pět

Josef Hapka: Autoportrét s červenou čepicí, 70. léta 20. století, kvaš na papíře

desítek skicáků formátu A3 a stejný počet skicáků A4 a dvacet archivních složek, v nichž je podle žánru roztríděno více než pět tisíc maleb, kreseb a skic. Mezi díly se nacházejí jak drobné práce malířova raného období z 30. let, tak malby a kresby s expresivním rukopisem z 60. let až po díla z 80. let minulého století. Většina výtvarných prací není datovaná ani signována, přesto z nich lze při jejich podrobnějším studiu vyčíst proměnu autorova rukopisu v průběhu let i způsob jeho tvorby. Až na výjimky nebyla tato díla nikdy vystavena.

K těm výjimkám patří malby a kresby adjustované v rámech, které poslední desetiletí spoluutvářely starozitnostmi protkaný interiérový podhradního domu Petra Hapky. Mezi dvěma desítkami obrazů převládají podobizny – kromě šesti autoportrétů (většinou olejomalby ze 70. let) mezi portrétovanými rozeznáme i malířovu manželku, koncertní pěvkyni Jiřinu Lehárovou, již Hapka ve svých kresbách a malbách zachycoval nespočetněkrát. Splýva-

Josef Hapka: *Hodina klavíru (Petr)*, po 1952, lavírovaná kresba tuší

vým rukopisem a harmonickou barevností v okrových valérech zaujme portrét *Smutné děvče* (1940),¹ který autor zařadil i do své poslední pražské retrospektivy v roce 1985.² Autorovu kresebnou jistotu raného období dokládají i (tentokrát datovaný) portrét (a karikatura) ženy (1937) a kresby dětí (*Ve škole*, 1940). Z dalších obrazů je třeba upozornit na pastózně malovaný triptych *Sekáč*, v němž autor k modelaci využil výrazných komplementárních barev.³

Rozsáhlejší soubor s výstavním potenciálem tvoří dosud neadjustované malby na kartonu (lepence, sololitu či dokonce umakartu). S výjimkou tří zátiší s ovocem a jedné kytice se jedná o krajinářská díla, zpravidla v „uživatelsky“ oblíbeném formátu protaženého obdélníku, kterému malíři přezdívali „gaučák.“ Mezi malbami lze identifikovat krajiny z okolí Velké Lhoty, Kateřinic, Křivého u Valašského Meziříčí, Únětické údolí a pohledy na města Uherské Hradiště a Vsetín. Z malířského hlediska se ze souboru vymyká malba továrny datovaná rokem 1950, která upomíná na autorovo nutné zapojení do výtvarných programů (úkolových akcí) 50. let – ostatně kresby továrních areálů, stavebních a zemědělských strojů a další budovatelské náměty se objevují i ve skicách, nicméně tvoří procentuálně nevýznamnou část autorovy tvorby. Zajímavostí jsou i tři maríny (výhledy na moře).

Další celek, v němž se nachází jak skici k obrazům, tak již dokončené kresby a malby, tvoří soubor pěti desítek skicáků formátu A3. Co do obsahu v nich převládají krajiny a portrétní tvorba (mnohdy autoportréty), z technického hlediska se jedná o kresby tužkou, uhlím, kolorované kresby a akvarely a v 60. a 70. letech se často objevují i kresby pastelem. Krajinné výjevy zachycují jak oblast Valaška (např. Horní Bečva, Hutisko, Rožnov, Vsetín, Karolinka), tak krajiny, které Josef Hapka maloval při toulkách v okolí svého ateliéru v Praze – Bubenci (např. Bubeneč, Podbaba, Suchdol, pohledy na pražské Staré město). Figurální náměty, které jsou protkány četnými autoportréty (kdo jiný má víc trpělivosti sedět modelem, než sám autor), jsou častěji obsahem skicáků s o číslu menším formátem.

Kromě již „hotových“ maleb připravených pro adjustaci do pasparty či rámu obsahuje dar značné množství drobnějších skicáků a volně ložených kreseb a maleb na papíře. Ty vypovídají o způsobu autorovy tvorby, ale jsou i velmi cenným dokladem celé její šíře. Už při zběžném pohledu na množství a náměty dochovaných kreseb a maleb lze konstatovat, že Josef Hapka patřil k těm typům výtvarníků, kteří bez skicáku a tužky (případně uhlu, rudky,

pastelu, později i propisky či fixy) ven nevycházejí. Na kresbách jsou zachyceny krajiny a zákoutí měst, práce na poli či u stavení, výjevy z kaváren, restaurací, nádraží, společujících z vlaku, scény z trhu, koupaliště, pracující lidé i hrající si děti, hudebníci, obřady v kostele a samozřejmě i členové rodiny při běžných domácích pracích i odpočinku. Asi tři desítky z těchto komorních prací byly samotným malířem adjustovány v paspartách a popsány, a při porovnání s dochovanými katalogy a ručně psanými soupisy vystavených děl lze potvrdit jejich prezentaci na některé z více než pěti desítek výstav, kterých se autor v průběhu svého života zúčastnil.⁴ Kresby a malby byly roztrženy podle témat do (celkem dvaceti) archivních složek na krajiny, žánrové scény a figurální práce. Mezi volně uloženými kresbami se nachází i desítky starších prací ještě ze třicátých let, z doby, než Josef Hapka nastoupil na Akademii výtvarných umění v Praze do ateliéru figuralisty Jakuba Obrovského. Nejstarší datovanou Hapkovou malířskou prací je drobný pestrý akvarel Jánošíka, zachycující ozbrojeného muže opírajícího se o valašku a vyhlížejícího zpod krempy nízkého klobouku do krajiny. Malíř využíval kontrastu teplých okrových a studených modrofialových lazur a pečlivě stínoval pomocí zapíjení. Z počátku třicátých let se dochovalo i několik drobných, ale svěže malovaných portrétních akvarelů, včetně čtyř desítek portrétů vojáků zachycených malířem v průběhu povinné vojenské služby. Mezi nimi nechybí i autoportréty mladého hnědookého malíře ve vojenské uniformě. Rokem 1934, kdy Hapka nastupoval do vojenské služby, jsou datovány i perokresby zachycující zákoutí mlýna u Ratiboře, Otrokovice či expresivní kolorovaná kresba cikánky. Ze čtyřicátých let se dochovaly především kresby tužkou nebo uhlím, z nichž některé vynikají kubizující stylizací. Patří k nim i žánrové scény z domova zachycující malého Petra s maminkou a několik akvarelem kolorovaných krajinných motivů. U portrétů však Hapka upřednostňoval jemně stínovanou kresbu s téměř neznatelnou linkou. V padesátých letech přibývá figurálních scén a linka naopak začíná převládat. Je to dáno jak technikou (častěji se objevuje tuš a tužka), tak využitím a společenskou objednávkou. Tematicky přibývá skic pracujících (skláři, práce na poli, stavby) a hrajících si dětí. Nepřehlédnutelnými v celkovém počtu jsou i kresby z hudebního prostředí, reflektující činnost malířovy ženy a hudební nadání syna Petra.⁵ Mezi kresbami se nachází i řada krajin zachycených tužkou, s malířovými poznámkami k barevnosti. Léta šedesátá se v kresbách a malbách Josefa Hapky vyznačují ostřejší barevností a kresebným malířským rukopisem. Kolorované kresby mají výraznější a stylizovanější linku, ve figurálních kompozicích ustupují budovatelská témata žánrovým výjevům z kaváren a restaurací. V dalších obdobích se Hapka vrací ke své typické pastelové barevnosti a množství krajin i portrétů už není snadné zařadit do chronologického kontextu autorova díla.

Výtvarný talent Josefa Hapky zůstává uchován především ve volné malířské tvorbě, ať už figurální, či krajinné. Díky přiloženým tiskovinám a rukopisům se však můžeme dozvědět více i o autorově ilustrátorské tvorbě. V torzálně dochované korespondenci najdeme např. i potvrzení o nátisku autorova velikonočního návrhu z nakladatelství Orbis. Doklad pochází z roku 1952 a lze jej propojit s pohlednicí reprodukcí Hapkovu malbu dětí hrajících si na písku u houpačky. Studijní kresby k této kompozici jsou obsahem jednoho z mnoha skicáků s převládajícími náměty hrajících si dětí.

Dalším příkladem autorovy spolupráce s nakladatelstvím je soubor devíti paspartovaných ilustrací ke knize Jana Otčenáška *Kluci z Ořeší*.⁶ Jedná se o dvoubarevné kolorované kresby tuší, ale v knize vydané Státním nakladatelstvím dětské knihy v roce 1954 se nachází celobarevné ilustrace a i titulní kresba na obalu je variantou původního návrhu. Řadu variací těchto kreseb pak je možné dohledat mezi skicami.

Ilustrace pro tisk jsou v konvolutu doloženy ještě černobílými lavírovanými kresbami zachycujícími kostely – tyto Hapkovy kresby, často doplněné básněmi jeho ženy Jiřiny (publikované pod autorčím dívčím jménem), vycházely mezi lety 1960–1964 v *Katolických novinách*.

Celý soubor výtvarné tvorby Josefa Hapky z pozůstalosti po jeho synu Petrovi je pro sbírku Muzea regionu Valaško obrovským přínosem. Veřejnost měla poprvé možnost seznámit se s vybranými díly už loni v létě prostřednictvím komorní výstavy v zámku Kinských ve Valašském Meziříčí. Letos se můžou obdivovatelé Hapkovy tvorby těšit na výstavu na vsetínském zámku, která proběhne od 5. července do 30. září 2018. Výstava je zároveň poděkováním všem dárcům, kteří díla Josefa Hapky věnovali jeho rodnému kraji.

Poznámky

1 Ve sbírkách Muzea regionu Valašsko pod evidenčním číslem UH3951.

2 Obraz najdeme pod katalogovým číslem 18 v katalogu výstavy Josef Hapka, Obrazy z let 1938/1985 (Praha: 1986).

3 Ve sbírkách Muzea regionu Valašsko se zmíněné obrazy nacházejí pod evidenčními čísly UH3966, UH3972 a UH3959.

4 Mezi nimi je například i kvaš z roku 1957, zachycující Hapkovu nemocnou matku (UH3987).

5 Ve skicářích je zachycen jak u klavíru, tak s houslemi, kytarou či banjem.

6 Ve sbírkách Muzea regionu Valašsko pod evidenčními čísly UH3982 – UH3986.

7 Ilustrace jsou doložené v sešitě výstřižků, obsahujícím články a výtvarné kritiky týkající se Josefa Hapky z let 1941–1972.

■ Josef Hapka: Autoportrét ve vojenské uniformě, kolem 1935, akvarel na papíře

■ ■ Josef Hapka: Hodina zpěvu (portrét manželky Jiřiny), kolem 1950, kolorovaná kresba na papíře

■ Josef Hapka: V restauraci, 60. léta 20. století, kvaš na papíře

■ ■ Josef Hapka: Vsetín od Matějů, kolem 1960, kvaš na papíře

■ ■ ■ Josef Hapka: Hovízky – Suška, 70. léta 20. století, tempera na papíře

Osmdesátiny Josefa Ruszeláka

„Kdejaký ogar má dnes osmdesát!“ Výrok, který jsem před několika lety slyšel od sochaře Ambrože Špetíka, se mi nutkavě vynořuje z paměti v souvislosti s životním jubileem všestranného zlínského výtvarníka Josefa Ruszeláka i přesto, že valašské nářečí není jeho mateřštinou. Jeho neutuchající mladistvý tvůrčí a životní elán naplňuje veškerý jeho čas a zaplňuje každou nepomalovanou plochu i každý volný prostor ateliéru nebo přiděleného výstavního prostoru.

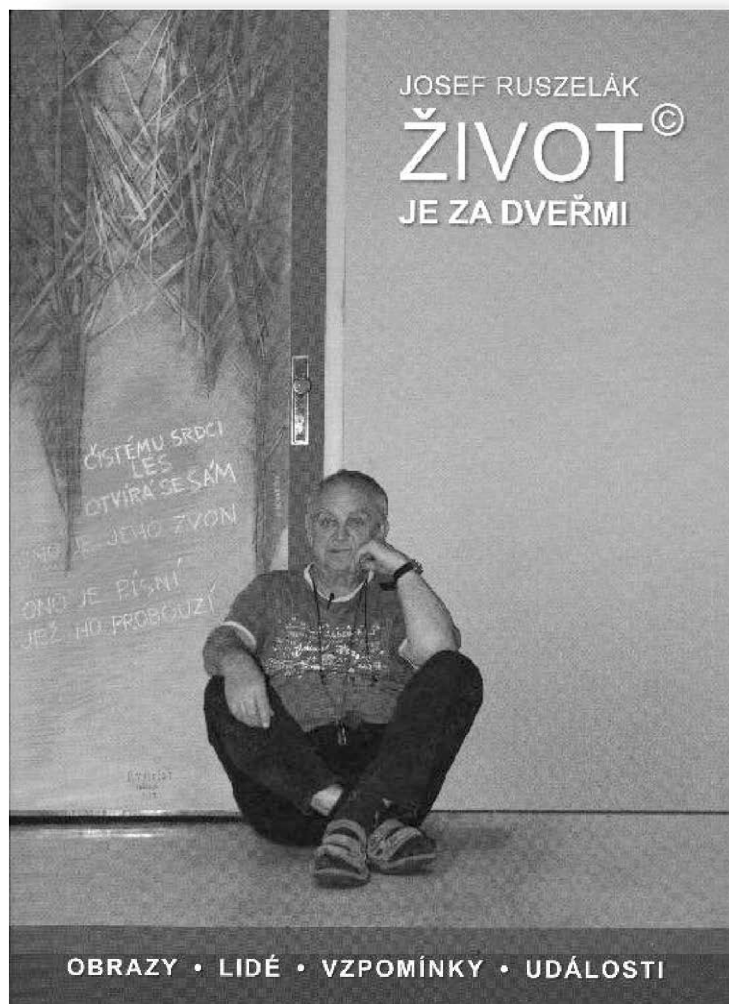
Malíř a grafik Josef Ruszelák je především bytostně spjat se zlínským divadlem. Vždyť pětatřicet let (1957–1992) žil v divadle a s divadlem, určoval tvářnost jeho tiskovin, dával výraz divadelním plakátům i programům. Uplatnil svou hravou vynalézavost, vytvářel ediční řady programů i náborových tisků k předplatnému a sjednocoval výtvarnou podobu jednotlivých divadelních sezón. Ve spolupráci s divadelním fotografem Janem Regalem (a samozřejmě i s jistým nátlakem na typografy) připravoval tištěné programy tak, aby byly k dispozici už při premiéře a obsahovaly fotografie z této inscenace. Zlínské divadlo tehdy bylo jedním z mála (ne-li jediným) u nás, které se nečím takovým mohlo pochlubit v čase, kdy dodací lhůty v tiskárnách byly dlouhé a grafické postupy zdoluhavé (navíc musely všechny tiskoviny projít předběžnou cenzurou). Na programových brožurkách si také vyzkoušel práci ilustrátora. Vytvářel kresby a koláže, kombinoval fotografie s kresbou, podlehl i pokušení grafického lisu. Podílel se rovněž na řešení jevištního prostoru. Realizované scénické návrhy lze počítat na desítky.

Mimo služby literárním a divadelním múzám je tvorba Josefa Ruszeláka tradičně svázána s přírodou, inspirována stromy a lesy natolik, že umělec bývá s tímto svým tématem ztotožňován, ačkoliv jeho inspiračních zdrojů i výrazových prostředků je mnohem více.

Obdobně jako kdysi Immanuela Kanta hvězdné nebe nad hlavou naplňuje úžasem i Josefa Ruszeláka a stejně žasne i při ponoření do niterných sfér lidské duše. Nezveličuje však svůj podíl, jen kráčí „per aspera ad astra“, skrze překážky života k zářivému lesku umělecké tvorby.

Hvězdy, nebesa, ale i živly a příroda prostupují Ruszelákovu tvorbu už od druhé poloviny šedesátých let. Nacházíme ji v nočních motivech, při souboji světla a stínu, v zářících hvězdách jasné noci nad lesní tišinou. Později se hvězdy (a živly) staly kmotrami celých cyklů, připomeňme například Bílou na bílé, Pyromachii nebo abstraktní struktury slepých tisků.

V jeho námětově i malířskými postupy všestranně bohatém díle nalézáme ztichlé a zamyšlené, ukázněné barevné krajiny převážně bez lidí a zpravidla i bez náznaku figury, bez stop lidské činnosti. V „jeho“ krajině jsou skryty bolest i radost, těžkosti lidského údělu i úcta k přírodě, k dimenzi, jež člověka přesahuje. Zobrazuje jas nebeských sfér,

žhavost jader i chladnou posvátnost ticha nekonečně hlubokého prostoru. Avšak tak jako v životě a v celém svém díle, i zde umělec plynule přechází od témat hluboce závažných k vyprávění rozverných příběhů a pohádek, kamarádek noci a snu.

Úcta k obdivované i obávané síle přírody a jejích živlů zůstává hlavním tématem tvorby Josefa Ruszeláka, která směřuje k astrálnímu výšinám, sbírá hvězdný prach snů a příběhů a noří se s nimi do hloubi duše, času a prostoru, aby je proměnila světlem na tvary, barvy a obrazy.

V roce svého životního jubilea připomene Josef Ruszelák svou tvorbu několika výstavami – první z nich s názvem Stromy proběhla od 17. ledna do 18. února ve foyer Městského divadla ve Zlíně.

Připomínání však začalo už v listopadu minulého roku, kdy představil veřejnosti výsledek svého asi pětiletého úsilí – knihu Život © je za dveřmi s podtitulem Obrazy – Lidé – Vzpomínky – Události. Kniha formátu A4 v pevných deskách zaujme už na první pohled. Je kvintesencí Ruszelákovy grafické tvorby a nutí znovu a znovu listovat, číst postupně i na přeskáčku, prohlížet obrázky, reprodukcce i fotografie, vyhledávat příběhy i citáty. Má jediný nedostatek – lze ji zakoupit pouze ve Zlíně v Městském divadle či v Infocentru na radnici (popř. u autora samotného).

16. června překročí Josef Ruszelák onu hranici, která je vlastně jen číslo. A my všichni spolupracovníci vlastivědné revue Valašsko mu do dalších let přejeme jen to dobré, přiměřené zdraví, potřebnou dávku štěstí, radost ze svých nejbližších a ještě mnoho inspirativních setkání s lidmi i s náměty. Srdečně blahopřejeme také k udělení Ceny města Zlína – vždyť v jeho případě je opravdu poctivě odpracovaná.

Tomáš Mikulašík

Jubilující Fotoklub Vsetín

Fotoklub Vsetín slaví deset let od svého založení. Vznikl v roce 2008 jako občanské sdružení, jehož členové mají zájem o fotografii, o rozvíjení znalostí a zkušeností ve fotografické tvorbě i o její prezentaci na veřejnosti. Při příležitosti letošního výročí jsme předním osobnostem spolku položili několik otázek ohledně dosavadní klubové činnosti. Z iniciátorů a zakladatelů spolku jsme oslovili dlouholetého zasloužilého člena Františka Novotného (*1944) a bývalého prezidenta Jana Hrubého (*1942). Ke společnému rozhovoru jsme přizvali rovněž současného předsedu Jaromíra Evjáka (*1950).

Vážení pánové, co Vás přivedlo k založení fotoklubu?

J. Hrubý: Od roku 2006 se nás několik členů bývalého vsetínského Fotoklubu Z a Fotoklubu MEZ potkávalo a nostalgicky vzpomínalo na „staré“ fotoklubové časy. Čas užíval a spolu s Bedřichem Randýskem, Františkem Novotným, Vladimírem Březovským, Zdeňkem Hartingrem a Milanem Ošťádalem jsme se dvakrát sešli v průběhu března 2008 na vsetínském zámku, abychom povzpomínali, a při té příležitosti vzešel spontánní nápad založit Fotoklub Vsetín jako pokračovatele místních fotoklubových tradic.

F. Novotný: Ve vzduchu byla tehdy vzájemná ochota se zcela neformálně sejít a místo tlachání o politice se pobavit o fotografii. Výsledkem první takové neformální sešlosti pamětníků bylo přání scházet se pravidelně, protože máme o čem mluvit. Pro založení fotoklubu byla i příznivá doba: po roce 2000 nastal prudký nástup digitalizace fotografie, spojený s nebyvalou jednoduchostí procesu pořízení fotografického obrazu a velkým vzestupem zájmu o fotografii. Již od počátku bylo jasné, že nelze stavět na vzpomínkách. Zvětšovací, leštičky a jiné zařízení temných komor se začalo objevovat u kontejnerů s odpadem. Technická stránka zhotovení fotografie se ubírala s nástupem digitální fotografie nejen jiným směrem, ale dostávala se do pozadí. Vyčnívat z moře obrazové inflace a průměrnosti tak mohou jen ti, kteří umí vytvořit fotografii nejen technicky dokonalou, ale především divácky zajímavou jak po stránce obsahové, tak výtvarné. Od toho se odvíjelo stanovení cílů a programu budoucího klubu. Shrnutí – účast v soutěžích, vystavování, odborný růst a vzájemné sdílení zkušeností ve fotografické tvorbě patřilo od počátku Fotoklubu Vsetín k jeho hlavním cílům. Klub byl a je otevřený všem, kteří se o fotografii třeba jen zajímají a v kolektivu přátel stejného zájmu je jim dobře.

Vraťme se ještě k počátkům fotoklubu. Jaké byly?

J. Hrubý: Pomocí Vsetínských novin, Jalovce a webu Vsetín-info jsme dali nejširší vsetínské veřejnosti na vědomí, že se

Skupina FOTO Q – zleva doprava sedící: Jan Hrubý a Vladimír Březovský, ■
stojící: František Novotný a Bedřich Randýsek (Fotoarchiv F. Novotného)

chystáme založit nový fotoklub, a netrpělivě jsme čekali, jak to dopadne. První schůzka zájemců o členství ve vznikajícím Fotoklubu Vsetín se uskutečnila 23. dubna 2008 na vsetínském zámku. K překvapení nás – organizátorů se dostavilo 26 zájemců o fotografii a po vzájemném představení se byla prakticky ihned zahájena činnost. Přípravné členské schůzky se mimo prázdniny konaly vždy každou poslední středu v měsíci. Se skupinkou organizátorů ve složení Bedřich Randýsek, Luboš Čevela, Martin Čevela, František Novotný a Radovan Kocůrek jsme připravovali program prvních členských schůzek. Mezitím jsem spolu s Františkem Novotným, Radomírem Lužou a Bedřichem Randýskem spolupracoval na znění stanov. Občanské sdružení Fotoklub Vsetín bylo registrováno 15. srpna 2008. Valná hromada zájemců o členství se pak konala ve středu 27. srpna, kde byly stanovy odsouhlaseny dvaceti zakládajícími členy.

F. Novotný: Atmosféru při zakládání a formování fotoklubu provázal určité optimismus a nadšení. Stanovení cílů nebylo tak obtížné, jako odhadnout, co může početně skromné vedení klubu ještě bez problémů zvládnout. Ne všechna činnost výboru klubu byla jen o fotografii. Nezbytné bylo zajistit svépomocí administrativu, financování, vytvoření stanov, hledání finančních zdrojů pro činnost a postupně zajistit alespoň základní materiální zázemí, výstavní mobiliář nebo i skladové prostory. Důležité bylo, aby představy vedení fotoklubu nebyly v rozporu s očekáváním většiny členů klubu. Tým vedený prvním prezidentem fotoklubu Janem Hrubým to ale i přes řadu peripetií zvládl. Pro oficiální ustavení fotoklubu bylo třeba získat informace o potřebných formalitách a zkušenostech v dalším postupu. Víťaná byla nabídka našeho kolegy Zdeňka Hartingra na zprostředkování setkání s naším známým fotografem Antonínem Kostkou, který byl zakladatelem a předsedou fotoklubu Andromeda v Brumově-Bylnici. Jeho užitečné rady a zkušenosti tak urychlily proces založení a zápisu občanského sdružení Fotoklub Vsetín do registru.

Záhy jste se zapojili do kulturního dění města Vsetína. Můžete nám přiblížit, o jakou akci se jednalo?

J. Hrubý: První společnou akcí vznikajícího fotoklubu byla akce „Vsetín v červnu 2008 očima Fotoklubu Vsetín“. Zúčastnilo se jí třináct členů se 154 fotografiemi, z nichž porota vybrala čtyřicet snímků. Ty byly použity na výstavu pod názvem „Lidé a události v proměnách doby“, která proběhla ve foyeru Kina Vatra a kterou jsme uspořádali ve spolupráci s knihovnou a Domem kultury v rámci oslav 700 let města Vsetína. Celá tato akce byla také pro autory a zájemce z řad Fotoklubu Vsetín vydána na CD, které jsme zpracovali s Bedřichem Randýskem, Miroslavem Olšákem a Milanem Ošťádalem.

F. Novotný: Po první výstavě následovala řada akcí a mnoho z nich bylo s odstupem času daleko větších, možná významnějších a náročnějších i po organizační stránce. Snad i proto ve mně nezanechala tato akce nějaký pocit výjimečnosti. Potvrdilo se ale, že týmové vedení klubu dokázalo společně s aktivními členy již v počátcích činnosti zvládnout akci, která se z řady pohledů mohla jevit jako obtížná a náročná.

Které z následujících klubových počínů považujete s odstupem času za obzvláště významné?

J. Hrubý: Velmi zajímavou zkouškou organizačních schopností bylo pořádání „Vsetínského mezinárodního FOTomaratonu“. Šest ročníků této akce, která byla vyhlašována vždy v květnu v letech 2010 až 2015, měla nejen celostátní, ale i mezinárodní účast, a stala se velmi populární a oblíbenou nejen u nás, ale i na Slovensku. Celkem se jí zúčastnilo 148 fotografů, kteří zde vytvořili 396 fotografií. Její pořádání obnášelo nejen vyhlášení témat, ale také zajištění odborné poroty, místa a potřebné techniky pro zveřejnění výsledků, včetně obstarání cen pro vítěze. Organizování této fotosoutěže bylo pro úzký tým členů – pro manžele Šakovy i mě – prestižní záležitostí. Pro velkou organizační a finanční náročnost byla soutěž v roce 2016 zrušena, což je velká škoda, poněvadž byla velmi oblíbená zejména díky osobnímu setkání fotografů z celé republiky a ze Slovenska. Snad se nám ji podaří obnovit.

J. Evják: Dle mé zkušenosti bylo zatím nejnáročnější akcí pořadatelství 15. ročníku Moravskoslezského mapového okruhu v roce 2017. Udělali jsme revizi propozic této soutěže a zavedli jsme nové hodnotící listy. Provedli jsme průběžný sběr hodnocení jednotlivých kolekcí fotografií dvanácti fotoklubů, zpracování a vyhodnocení těchto údajů až po konečné vyhlášení nejlépe hodnocených fotoklubů a jednotlivců. V měsíci červnu loňského roku jsme uspořádali slavnostní vyhodnocení mapového okruhu v Kině Vatra, kde byla instalována výstava nejúspěšnějších fotografií a kde bylo pro zúčastněné fotokluby připraveno pohoštění jako pozornost Městského úřadu Vsetín. Tabulky výsledků včetně všech hodnocených fotografií byly zpracovány na DVD. Fotoklubům byla předána pamětní skleněná plaketa, kterou pro tuto příležitost vyrobila Uměleckoprůmyslová škola sklářská z Valašského Meziříčí. Kulturní vložku zajišťovala valašská pěvecká družina Surovo dřevo. V tomto ročníku Fotoklub Vsetín dosáhl mezi dvanácti soutěžícími fotokluby dokonce až na 2. místo!

Od počátku se snažíte pořádat četné klubové, skupinové i příležitostné výstavy a fotografie členů představovat na veřejnosti.

F. Novotný: Do výstavní fotografie vkládá její autor nejen svůj osobitý způsob vidění, ale i nezbytné finance, počínaje fotografickým vybavením až po náklady na zhotovení fotografie v tištěné formě. A jestliže nemá možnost fotografii vystavit, ztrácí se motivace a i smysl takové tvorby. Proto hodně úsilí vedení klubu věnovalo hledání výstavních prostor či galerií pro prezentaci fotografií svých členů. Výsledkem byl pronájem výkladní vitríny v prodejně Jednota naproti Kina Vatra, kterou jsme upravili na tzv. Galerii na chodníku a která až dosud plní svoji funkci. První členskou výstavu hostila Galerie v poschodí – knihkupectví Malina, druhá výstava se uskutečnila ve vsetínském zámku. V současnosti se členské výstavy konají pravidelně v Galerii Stará radnice a menší výstavní akce ve foyeru Kina Vatra.

J. Evják: Od roku 2017, kdy byla zřízena Galerie na schodech ve vsetínském Domě kultury, je zde celoročně umístěna tematicky zaměřená výstava fotografií členů fotoklubu k Mezinárodnímu folklornímu festivalu Vsetínský krpec. Ve foyeru Domu kultury je v měsíci říjnu pravidelně pořádána tematicky zaměřená výstava fotografií, pořádaná členy fotoklubu z minulého Vsetínského jazzového festivalu. Obě akce fotoklub dlouhodobě dokumentuje.

J. Hrubý: Naše výstavní činnost je poměrně intenzivní a za dobu existence fotoklubu jsme celkem uskutečnili téměř 200 výstav!

Podílel se na organizaci mezinárodního fotosalonu Interfotoklub Vsetín?

F. Novotný: Vznik tohoto prestižního mezinárodního salonu se váže k dřívějšímu fotoklubu při tehdejší podniku MEZ. Historicky bylo od 60. let minulého století konání Mezinárodní přehlídky fotoklubů – později Interfotoklubu vždy v plné součinnosti s existujícími dvěma fotokluby ve městě

Vsetíně. Rozsah a náročnost akce nedává možnost, aby ji zajišťoval spolek jako je Fotoklub Vsetín. V období založení Fotoklubu Vsetín jsem zastával v uvedeném salonu funkci jeho prezidenta, a tak nebyl problém zařadit do programu klubových schůzek i prohlídku zaslaných fotografií, které nebyly porotou vybrány pro výstavu. V současné době figurují členové fotoklubu v uvedeném salonu jako individuální nebo kolektivní účastníci. Dle přijatých fotografií a udělených ocenění možno říci, že úspěšně.

Pro své členy připravujete měsíční fotosoutěže na zadané téma. Jakým způsobem volíte soutěžní témata a v čem vidíte přínos interního klání?

F. Novotný: Volba témat pro jednotlivé měsíce není nic objevného a setkáváme se s nimi na celé řadě fotografických serverů. Pro interní potřebu volíme názvy témat tak, aby byly blízké tvorbě členů klubu. Proto se spíše vyhýbáme tématům příliš úzce zaměřeným. Autor zavěsívá v měsíci na webové stránky anonymně dvě fotografie, které jsou následně opět anonymně bodově hodnoceny kolegy v klubu, a to v rozpětí jednoho až pěti bodů. Vyhodnocení tématu je zveřejněno vždy koncem měsíce na webu. Diskuze k soutěžním fotografiím je následně na programu měsíční členské schůzky.

Účastníte se také různých fotografických soutěží jiných organizátorů. S jakým úspěchem?

J. Evják: Celá řada členů se účastní soutěží vyhlášených především na území České a Slovenské republiky. Mezi úspěšné členy, kteří získali řadu ocenění, patří například František Novotný, Bedřich Randýsek, Jan Hrubý, Květa Šaková, Jaromír Evják, Radek Daněk, David Klímek.

J. Hrubý: Za dobu deseti let se členové zúčastnili téměř 120 soutěží, v nichž obdrželi kolem 80 ocenění.

Spolupracuje Fotoklub Vsetín s některými fotokluby u nás?

J. Evják: Přímou spolupráci s jinými fotokluby nemáme navázanou, ale vznikají dlouhodobé přátelské vazby například s fotoklubem Brumov-Bylnice nebo Fotoklubem Zlín. V rámci Moravskoslezského mapového okruhu a Mapového okruhu České republiky, kterých jsme účastníky, máme možnost nahlédnout, jak tyto kluby pracují. Je to i příležitost k výměně organizačních zkušeností.

Pro propagaci fotoklubu a jeho vlastní potřeby jste záhy založili vlastní webové stránky.

F. Novotný: Radek Luža jako člen vedení byl hned od počátku tvůrcem nadčasových webových stránek klubu a zůstává jejich administrátorem. Stránky jsou stále nezbytnou formou komunikace klubu uvnitř i navenek. Z původně hodně širokého záběru informací o fotografickém dění se dnes naše www stránky soustřeďují více na vnitřní činnost fotoklubu a současně poskytují informace o jeho aktivitách navenek. Z jejich působnosti uvnitř klubu jmenujme třeba soutěžní klání Měsíční témata, kalendář výstav, schůzek a akcí i aktuální informace o konání fotografických soutěží a následně jejich výsledcích. Veřejnost má možnost nahlédnout do obrazových galerií jednotlivých členů klubů nebo získat všechny potřebné informace k činnosti klubu a třeba i o krocích, jak se stát jeho platným členem.

Fotoklub Vsetín je mezigeneračním spolkem, v němž byli a jsou sdružení amatérští i profesionální fotografové ze Vsetína i nedalekých lokalit. Jaké je vzájemné soužití členů?

F. Novotný: Narážíme samozřejmě na mezigenerační problémy ve vztazích a názorech, které jsou známe jako lidstvo samo. Je naprosto ne-reálné chtít, aby třeba fotoklub sdružoval členy ve věku od základní školy až po pokročilé seniory, i když program a stanovy klubu tomu nebrání. Ten, komu činnost fotoklubu nevyhovuje, prostě není členem nebo naopak může iniciovat změny či založení jinak koncipovaného klubu. To je asi vše, co se dá zájemcům o členství doporučit. Obsahová náplň činnosti je generačně naprosto nekonfliktní. Pro někoho je členství v klubu motivováno příležitostmi, jak bez problémů vystavit své fotografie, jiný oceňuje vzájemné sdílení zku-

Skupinová fotografie členů Fotoklubu Vsetín v roce 2008

– zleva doprava v první řadě: Miroslav Olšák, Přemysl Hrubý, Michal Bartošek, Jan Hrubý, Jan Ovesný a Milan Ošťádal, stojící v další řadě: Petr Kostka, Eva Petrčková, Martin Čevela, Radovan Kocůrek, Kveta Šaková, Radomír Luža, Róbert Šák, Zbyněk Duchoň, Hana Urbanová, Bedřich Randýsek, Vladimír Březovský, Zdeněk Zemánek a František Novotný (Fotoarchiv Fotoklubu Vsetín)

Logo Fotoklubu Vsetín od výtvarníka
Josefa Dubšíka

šeností a někomu třeba vyhovují diskuse, soutěžení a možnost fotografie hodnotit. Ti, kteří v minulosti své členství v klubu ukončili, odcházeli zpravidla bez uvedení důvodů a zcela nekonfliktně.

Současná věková struktura se pohybuje od středního věku po seniory. Ve vedení fotoklubu jsou převážně senioři, ale tento stav je možno demokraticky volbou kdykoliv změnit. Množství práce spojené s vedením spolku a jeho organizací zvládají senioři ve vedení dobrovolně a s plným nasazením – žel zatím se nikdo neozval, že to od nich převezme a bude to dělat jinak a lépe.

J. Hrubý: Členstvím ve fotoklubu prošlo už přes 80 zájemců, nejvíce jich bylo 53, ale průměrný stav se pohybuje kolem 35 členů ročně. Byli a jsou mezi nimi fotografové jak ze Vsetína, tak z Valašského Meziříčí, Jablůnky, Bystřičky, Ratiboře, Liptálu, Horní Lidče, Huslenek, Hovězí a Halenkova. Je to dáno tím, že v okolí nejsou žádné fotokluby, a tudíž jsme se stali „regionálním centrem fotografie“.

V rámci Fotoklubu Vsetín se v roce 2010 zformovala samostatná podskupina Foto Q? Co její členy spojuje a jaké jsou jejich ambice?

F. Novotný: Stanovy klubu umožňují, aby se uvnitř fotoklubu tvořily zájmově orientované skupiny. Skupinu čtyř autorů – Vladimíra Březovského, Jana Hrubého, Františka Novotného a Bedřicha Randýska – spojuje věková blízkost, vzájemná známost daná členstvím v zaniklých fotoklubech a především trvalý zájem vystavovat. Každý z nás je individualista, a proto každoroční společná výstava je jakýmsi volným průřezem naší tvorby za uplynulé období. Naší ambicí je zúročit na výstavách čas, který můžeme v současnosti věnovat fotografii a který nám v produktivním věku často chyběl.

Členové z Valašského Meziříčí – Josef Knápek, Ivo Zmijarov a Jan Suchý – jsou sdružení ve fotografické skupině Konfrontace. Odvíjí se činnost i této fotokluby pod hlavičkou Fotoklubu Vsetín?

J. Evják: Konfrontace obdobně jako FOTO Q pořádá skupinové výstavy, a to především ve Valašském Meziříčí. Hlavou skupiny a jejím velmi aktivním členem je pan Josef Knápek, který navíc uspořádal v roce 2016 třídní workshop na zámku Světlov a loni workshop „ValMez Open Fotofestival 2017“. V současné době můžeme i mezi jinými členy Fotoklubu Vsetín pozorovat určité společné aktivity, např. dvojice fotící pod vodou nebo zájemce o fotografování dronem. Jestli vytvoří další samostatné podskupiny, ukáže až čas.

Došlo v současnosti k nějakým změnám ve fotoklubu?

J. Evják: Zlomovým obdobím v životě fotoklubu a jeho členů byl závěr roku 2015, kdy ze zdravotních důvodů rezignoval na svou funkci dlouholetý prezident Jan Hrubý. V této době muselo navíc dojít k naplnění právních úprav o spolcích dle nového občanského zákoníku. Upravili jsme tedy název spolku a vypracovali nové stanovy. Rovněž byla zvolena nová rada, v níž jsem předsedou, a na dalších postech jsou: František Novotný jako místopředseda, Bedřich Randýsek coby hospodář a jako člen rady Aleš Halamíček.

Přes tyto organizační změny co ve spolku přetrvává?

J. Evják: Členové fotoklubu jsou pořád stejně zapálení pořídit co nejlepší fotografii, která snese náročné hodnocení členů fotoklubu, ale i ocenění v celé řadě fotografických soutěží.

Jaká jsou dle Vás specifika amatérské fotografie?

F. Novotný: Amatérský fotograf není s fotografií existenčně svázán, tvoří jen, když se mu chce, a motivací je především uspokojení nad tím, že si jeho emoční obrazové sdělení našlo svého diváka. Asi to nebude vyčerpávající definice specifika, ale určitě vím, že označení „amatérská“ nemá ve fotografické tvorbě pejorativní význam. Ostatně v převážné většině fotografických soutěží a salonů není účast vymezena jen pro amatéry nebo jen pro profesionály.

Jak letos oslavíte deset let trvání Fotoklubu Vsetín?

F. Novotný: Účastí na realizaci mimořádné výstavy fotoklubu pořádané k tomuto jubileu ve vsetínském muzeu, a spolu s kolegy ve výboru úklidem skladu – tedy prací.

J. Evják: Na letní sezónu mimo jiné připravujeme klubovou výstavu ve Staré Lubovni a ve Vsetíně se uskuteční 10. členská výstava fotoklubu v Galerii Stará radnice, výstava skupiny FOTO Q v Galerii V poschodí a výstava dokumentující jednotlivé ročníky Vsetínského krpce ve foyeru Kina Vatra. Dále fotograf Josef Knápek bude v červnu pořádát třídní workshop „ValMez Open Fotofestival 2018“. Příznivce fotografie srdečně zveme na všechny akce fotoklubu i našich členů!

Na závěr rozhovoru Vám děkujeme za ochotu a čas, které jste mu věnovali, a Fotoklubu Vsetín přejeme k letošnímu výročí mnoho dalších úspěšných klubových let a jeho členům hodně entuziasmu a samozřejmě nezbytné „Dobré světlo!“

Olga Mehešová

Na tělo – film o Jindřichu Štreitovi

Dovolují si tvrdit, že všichni, kdo měli onu výsadu blíže se seznámit s mimořádnou osobností J. Štreita, zjistí, že dojem, který získali z prvního setkání s ním, se v průběhu času nezměnil. Setkáváme se s člověkem s velkým nadhledem a rozhledem jak v oblasti dokumentární fotografie, tak při řešení citlivých životních otázek. S člověkem, který nevtrávným, osobním a milým přístupem ke každému – bez ohledu na společenské postavení – za krátký čas překoná bariéry vzájemně nás dělící.

Tuto charakteristiku dokázal zprostředkovat film režisérky Libuše Rudinské *Na tělo*, přibližující dílo i osobu Jindřicha Štreita, prezentovaný ve Vsetíně v kině Vatra 28. února ve své druhé premiéře.

Výrazným spojovacím prvkem díla jsou záběry krajiny a přírody, ať již z okolí hradu Sovince, kde Jindřich Štreit od roku 1967 žije, či míst jeho dětství, případně éry působení v JZD na pozici dispečera. Tato rukopisná filmová charakteristika pravděpodobně souvisí s původním záměrem dokumentu propojit filmovým jazykem krajinu Sudet a její obyvatele s fotografickou tvorbou Jindřicha Štreita. Onen původní záměr se však v průběhu tří let, během nichž byl film realizován, rozrostl do životopisné formy mapující celý dosavadní umělcův příběh.

První záběry přibližují divákům současnou podobu porodnického oddělení vsetínské nemocnice, kde se fotograf před sedmdesáti dvěma lety narodil. S odstupem několika desítek let se do této nemocnice opět neplánovaně vrátil, když v průběhu fotografického workshopu Diakonie Vsetín, také ve filmu zachyceném, nešťastně upadl a vážně se zranil na hlavě.

Dílo nás dále provází místy, kde Jindřich Štreit prožil své mládí i dospívání, místy střetu s totalitní mocí, kdy byl za výstavu fotografií v Praze v roce 1982 na několik měsíců vězněn. Původní profesi učitele na základní škole již v té době nemohl dále provozovat, a tak se s umělcem setkáváme v roli dispečera JZD, která mu dala celoživotní impuls pro jeho nejrozsáhlejší soubor fotografií s tématem Vesnice.

Konec totality umožňuje Jindřichu Štreitovi plně se věnovat nejen dokumentární fotografii, ale také pedagogické činnosti. Tentokrát však již ne na základní škole, ale na FAMU v Praze, kde se mimo jiné stává jeho žačkou autorka filmu. Později, to již v postavení vysokoškolského profesora na Institutu tvůrčí fotografie v Opavě, formuje novou generaci dokumentárních fotografů.

Svému názvu film dostojí nejvíce ve chvílích, kdy prezentuje v různých autentických situacích způsob Štreitovy práce jak s fotografií samotnou, tak se studenty i s těmi, o nichž autor ve svém díle podává svou působivou výpověď. Jedním z vrcholů filmu je okamžik jistého „vizuálního coming-out“, kdy si J. Štreit po mnoha letech oholí tvář. Z obecně známého bělovousého Jindry se tak během krátké chvíle stává v prvním okamžiku neznámý muž neznámého vzezření, od něhož nevíme, co očekávat. Jak sám umělec v rozhovoru po promítání sdělil, vedlo jej k tomu poznání, „že si již nemusí na nic hrát, nemusí skrývat své vnější han-

■ Plakát vsetínské premiéry filmu *Na tělo*

dicapy a může být cele svůj“. V této „nové identitě“, zobrazené také na plakátě k filmu a podtržené extravagantní barevnou parukou, navštívil koncert ve Smetanově Litomyšli s úmyslem ptát se lidí, „zda neznají Jindřicha Štreita“. V diskusi po filmu potvrzoval, že jej nepoznala ani většina jeho nejbližších přátel a spolupracovníků.

Film se vedle dalších náročných fotografických témat, jakými jsou spirituální oblast, onemocnění zhoubným nádorem, život Romů či bezdomovectví, citlivě dotýká také současné situace manželky fotografa. Seznámíme se i s jeho dcerou a vnukem, kteří žijí v Portugalsku.

S životním příběhem J. Štreita se v dokumentu loučíme pro něj typicky v přírodě, v místě prohloubeném o spirituální rozměr křížové cesty. Na cestě, která má stále své nové výzvy.

Autorka v přístupu ke zpracování filmu nezapře souznění se Štreitovým fotografickým uchopováním světa a v čistých záběrech, kompozičně dotažených a procítěných, vnáší do svého díla část odkazu svého učitele, kde nechybí schopnost vnímat humor, laskavé přijímání druhých a snaha pomoci. Film nás seznámí nejen s osobností fotografa, ale s mnoha dalšími pozoruhodnými lidmi a souvislostmi, podobně jak to známe z fotografií Jindřicha Štreita. Můžeme tak odcházet s pocitem, že jsme lépe porozuměli nejen umělci samotnému, ale i dalším lidem a osudům ve filmu zachyceným. Za to patří dík všem, kdo se na filmu podíleli.

P. S. S Jindrou jsme se v Diakonii Vsetín poprvé osobně setkali před jedenácti lety, kdy jsme zorganizovali první fotografický workshop zaměřený na téma fotosoutěže *Šumný Vsetín*, vyhlašovaný našim střediskem Diakonie. Aniž jsme to plánovali, z akce se stala dlouholetá tradice rozvíjející pod Jindrovým pedagogickým vedením fotografický um nejen vsetínských fotografů, ale mnoha dalších, i těch z české části naší vlasti. Následně se během let při různých setkáních prohlubovalo naše přátelství a vzájemné poznání. Bylo mi velkou ctí, když Jindra

■ Z workshopu pořádaného Diakonií Vsetín (Foto Dan Žárský)

uváděl mou fotografickou výstavu v Rýmařově spolu s fotografiemi Milošlavy Požára. Nejvíce prohloubilo náš vztah období po jeho úrazu hlavy a následné hospitalizace zde na Vsetíně. Podobné pouto váže Jindru také k Základní škole Integra, s níž spolupracoval na sérii fotografií ze života školy a s níž v současnosti realizuje výstavu zde na Vsetíně i v Olomouci s tématem zaměřeným na integraci dětí s handicapem. S touto oblastí má škola mnohaletou zkušenost. Nejen po promítání filmu *Na tělo*, ale při každé vhodné příležitosti Jindra velmi pěkně hovoří o Vsetíně. Právem byl za svou tvorbu světového významu a za propagaci města oceněn titulem Čestný občan města Vsetín.

Dan Žárský

(Autor článku je ředitelem Diakonie Vsetín.)

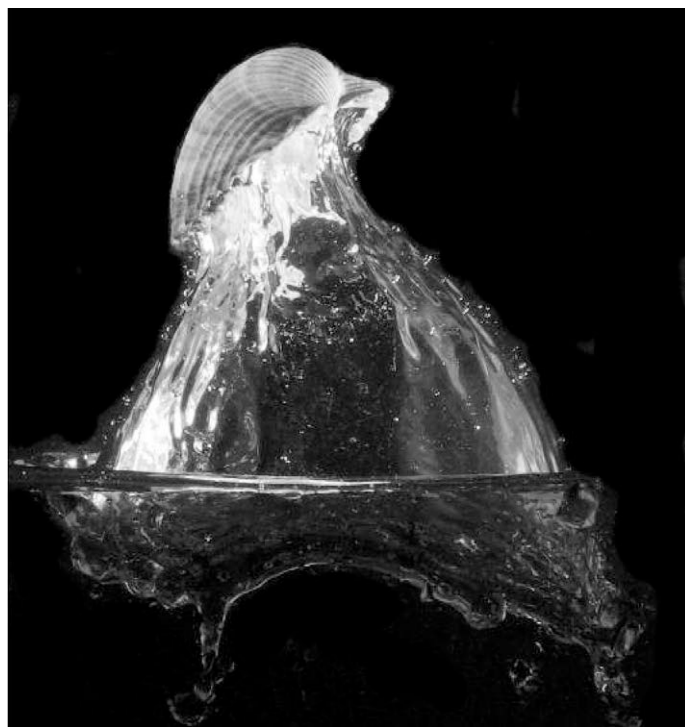
ohlédnutí...

Ke spolupráci muzea a Fotoklubu Vsetín

Počátky fotoklubu se v roce 2008 vážou k Muzeu regionu Valašsko, kde se ve vsetínském zámku konaly první organizační i členské schůzky. Také v současnosti se jeho členové oficiálně scházejí ve Vsetíně na muzejním pracovišti – hvězdárně. Kromě zázemí pro setkávání poskytuje muzeum fotoklubu a jeho členům rovněž prostor pro výstavní činnost a spolupracuje s nimi na jejich realizaci.¹

V letech 2010 a 2011 byla ve vsetínském muzeu uspořádána druhá i třetí výroční členská výstava Fotoklubu Vsetín. V pořadí třetí probíhala paralelně s muzejní výstavou *Zázračné prameny* (23. 6. – 23. 10. 2011), pro kterou na výzvu muzea vytvořili členové fotoklubu kolekci snímků na stejnojmenné téma. Výstava byla koncipována jako podvojná a zahrnovala kromě instalace fotografií také výstavu lázeňského skla a skleněných trofejí zapůjčenou z jabloneckého muzea.

Fotografický spolek předložil k výběru celkem 126 digitálních snímků od šesti autorů,² z nichž nejpočetnější soubory pocházely od Jana Hrubého a Bedřicha Randýska. Soubor snímků vypovídal o různorodé inspiraci jednotlivých autorů, kteří zaujati proměnami vodního živlu v jeho nesčetných podobách zachycovali objektivy svých fotoaparátů lázeňské prameny, fontány a kašny, přehrady, náhony, studánky a tůňky, vodní toky – potůčky, řeky, splavy i vodopády, kapky rosy, louže, ledové kry, námrazy aj.³ Vzhledem k rozpočtu muzejní výstavy byla výstavní kolekce zredukována na 28 prezentovaných snímků, mezi nimiž převažovalo zastoupení tvorby B. Randýska (13), a u ostatních členů se počet fotografií pohyboval v řádech kusů: J. Hrubý (4), F. Novotný (4), Miroslav Olšák (3), Milan Ošťádal (3) a O. Machálek (1). Po ukončení výstavy byly vystavené fotokopie formátu A3 předány Fotoklubem Vsetín do podsbírky výtvarného umění Muzea regionu Valašsko.

■ Milan Ošťádal: Shell – fotografie z výstavy *Zázračné prameny*, 2011

Při přípravě výstavy poskytli vystavující autoři pro potřeby muzejní dokumentace své medailonky nebo vyplnili dotazníky, v nichž objasnili vlastní pojetí zadaného tématu i osobní pohnutky k fotografické tvorbě a názory na ni.⁴ Bedřich Randýsek pojal svůj soubor jako „esej o vodě“ – vodě léčivé a nositelce života (např. *Šťastného pramen v Luhačovicích, Tady to začíná... aj.*). Ve svých odpovědích přiznává: „*Láká mě zachytit a zvětšit momenty a mizějící okamžiky, které se mi zdají něčím zajímavé, které by mohly zajímat i ostatní. Momenty, kdy se jakoby na chvíli zastavil čas. Momenty, které si ukládám do paměti, abych si v budoucnu při promítnutí těchto obrázků oživil vzpomínky.*“ „Zmrazit“ ve zlomku vteřiny konkrétní moment a uchovat jej tak „navždy“ fascinovalo i jednoho z nejmladších členů, Ondřeje Machálka. Zároveň ho přitahovala „*možnost přetvářet realitu k svému pohledu na svět a ukázat naprosto obyčejné věci tak, jak si jich možná většina lidí ani nevšimne*“ a na tématu ho oslovila příležitost zachytit pohyb vody (*Z Pulčín*).

Autořův smysl pro poetičnost vykazovaly fotografie Miroslava Olšáka, kterého okouzluje metamorfózy přírody, vyhledává fotografování krajiny

i jejich detailů v mlze a snaží se v divákovi podněcovat fantazii a vést ho k zamyšlení (např. *Světlo Středomoří, Ve víru vod*). Zadané téma výstavy bylo pro něj vítanou výzvou, obdobně jako měsíční fotoklubová soutěžní témata, která ho přivádějí k fotografování pro něj nezvyklých námětů a motivů.

Další z vystavujících fotografů – František Novotný – inklinuje ve své tvorbě k výtvarné fotografii (např. *Bečva, Voda*) a je přesvědčený o tom, že snímek „musí nezbytně vycházet z prožitku. Platí to i v době digitální fotografie a nic na tom nemění dnes téměř neomezená možnost vzniklý obraz následně v počítači upravovat či dotvářet. Pro diváka není důležitá a ve většině ho ani nezajímá použitá technika pro vznik obrazu, ani postup jeho následného zpracování. Výtvarná fotografie má být obrazovým vyznáním prožitku autora. Můžeme mu porozumět, můžeme ho přijmout i odmítnout, může nás emočně oslovit nebo nechat lhostejnými.“ K umělecké fotografii tihne i profesionální fotograf Milan Ošťádal, který na výstavě vůbec poprvé představil své aranžované, ateliérové snímky – důvtipné a výtvarně kultivované experimenty, v nichž svou roli sehrály pokusy v domácím akváriu (např. *Královská korunka, Shell*).⁵

Zvolený námět výstavy vyhovoval zejména Janu Hrubému, který má blízko k poetické fotografii. Ta má dle něj postihovat krásu a poetičnost reálného světa (např. *Kašna na Horním náměstí ve Vsetíně*). Jako tehdejší prezident spolku si přál, aby se návštěvníci tematické fotografické výstavy ocitli v „oáze klidu a pohody“ a s těmito pocity z ní také odcházeli. Výstava Zázračné prameny zaznamenala pozitivní odezvu u návštěvníků a navštívilo ji za dobu čtyř měsíců téměř 7 000 osob.⁶

Na pozitivní zkušenost se zdařilým zapojením Fotoklubu Vsetín do muzejní výstavy navázalo vsetínské muzeum o několik let později, kdy oslovilo členy fotoklubu s nabídkou k účasti na výstavě *Mistři valašských zim* (13. 11. 2016 – 29. 1. 2017). Instalaci obrazů tak doplnila videoprezentace 100 digitálních fotografií s tématem *Zima na Valašsku* od deseti fotografů: Františka Novotného, Miroslava Olšáka, Roberta Novosada, Aleše Halamíčka, Aleše Mikulášтика, Jaromíra Evjáka, Josefa Londy, Zdeňka Krcháka, Petera Hájka a Bedřicha Randýska.

Samostatné výstavy členů Fotoklubu Vsetín ve vsetínském zámku iniciované muzeem zahájila výstava Milana Olšáka (6. 11. – 1. 12. 2013), který zájmově fotografoval od roku 1995. Na zámku prezentoval přes 50 snímků ze dvou tematických cyklů: *Hledání ztracené Atlantidy* a *Krajinou ticha*. Do prvního z nich soustředil fotografie z průběhu pěti let, které pořídil na svých toulkách krajinou, zejména valašskou, a které zachycovaly místa, jež záhy poté zanikla či byla nějak podstatně změněna. „Samočinně“ vzniklou kolekci nenávratně „ztracených krajin“ časem doplnil o nahodile i záměrně pořízené fotografie „ztajených“ míst, které pro svou malou míru konkrétnosti působily značně enigmaticky. Druhý cyklus sestavil z krajinných snímků Valaška, Vysočiny, Slovácka i Slovenska, které se staly autorovým po-myslným pozváním do meditativních krajin naplněných tichem.

V loňském se uskutečnila vůbec první samostatná výstava spoluzakladatele a někdejšího člena Fotoklubu Vsetín – Vladimíra Březovského (4. 2. – 26. 2.), bývalého podnikového fotografa Zbrojovky Vsetín a krátce i pracovníka vsetínského muzea.⁷ Jednalo se o průřez životní tvorbou s působivou audiovizuální projekcí a s instalací temné komory a fotografických přístrojů. Autor svým naturelem inklinuje k technologickým a výtvarným experimentům a během výstavy zrealizoval workshop experimentální fotografie pro veřejnost. Po jejím ukončení věnoval V. Březovský do muzejní dokumentace kolekci 12 digitálních snímků na elektronickém nosiči a do podsíbrky výtvarného umění rozměrný tisk fotografie *Výražený jeřáb* ze souboru vsetínská *Pila v likvidaci*, která se stala emblematickým dílem výstavy a figurovala na propagačních materiálech výstavy.

Letos uspořádal Fotoklub Vsetín ve spolupráci s muzeem ke svému 10. výročí výstavu (23. 1. – 25. 2.), která byla koncipována jako retrospektivní s kvalitativním výběrem z tvorby sedmnácti členů. (Její repríza

■ Z výstavy 10 let Fotoklubu Vsetín, 2018 (Foto Milan Ošťádal)

proběhne v létě ve Staré Lubovni.) Ve vsetínském zámku bylo k vidění na 240 fotografií, z čehož 180 snímků bylo ke zhlédnutí ve videoprezentaci podbarvené hudbou a doplněné o medailonky autorů. Více než dvacet vystavených fotografií získalo mezi lety 2010 až 2017 různá ocenění, a to medaile, čestná uznání a další ceny z fotosoutěží a významných fotografických přehlídek pořádaných ve Vsetíně, Svitavách, Rýmařově, Hradci Králové a na Slovensku v Ružomberoku, Trnavě a Bratislavě. K prestižním cenám, které obdrželi J. Evják, K. Šaková, B. Randýsek, F. Novotný a J. Hrubý, patří zejména ocenění FIAP (*Fédération Internationale de l'Art Photographique*) a zlatá medaile PSA (*Photographic Society of America*). Žánrově pestrá kolekce tvořily snímky v rozpětí od dokumentární fotografie po výtvarnou, od portrétů, zátiší, krajiny až po fantaziijní kompozice a experimenty.

Výstavu zhlédlo téměř 2 000 návštěvníků a jedna z návštěvnic ji komentovala slovy: „*Krásá, potěšení pro oko i duši. Přeji dobré světlo a štěstí být v pravý čas na správném místě.*“ (J. Baletková, 10. 2. 2018)

Olga Mehešová – Milan Ošťádal

1 Kurátorství výstav se ujali muzejní pracovníci: fotograf a jeden ze zakládajících členů Fotoklubu Vsetín Milan Ošťádal, nebo historička umění Olga Mehešová.

2 Autoři snímků: Jan Hrubý (45), Bedřich Randýsek (39), Miroslav Olšák (15), František Novotný (13), Milan Ošťádal (13) a Ondřej Machálek (1).

3 K tématu „Voda“ se Fotoklub Vsetín vrátil o několik let později, kdy ho zadal jako soutěžní téma měsíce května v roce 2015.

4 Muzeum regionu Valaško, pracoviště Vsetín, kartotéka Dokumentace výtvarníků regionu, heslo Fotoklub Vsetín.

5 MEHEŠOVÁ, Olga. *Zázračné prameny objektivem Milana Ošťádal*. Dostupný z WWW: <http://media.muzeumvalassko.cz/mrv/media/data/ostatni/ostatni-valassky-denik-kukatko-zazracne-prameny-objektivem-milana-ostadala-2011.pdf>.

6 Účast na výstavě Zázračné prameny byla jednou z posledních aktivit Milana Ošťádal ve Fotoklubu Vsetín, z něž v následujícím roce vystoupil. Na dobu svého členství vzpomíná: „*Ke snaze obnovit fotoklubovou činnost ve Vsetíně přispěla i u mne jistá nostalgie, kterou jsem po uklidnění „divokého“ porevolučního dění vnímal. Toužil jsem znovu zažít něco, co nás před převratem spojovalo. Silné zážitky mi přinášela setkávání fotografů, dnes bychom řekli workshopy, na kterých se scházeli členové více fotoklubů a které se konaly na různých místech bývalé ČSSR; např. ve Vysokých Tatrách na chatě Valaška s hlavním protagonistou Tarasem Kuščynským, na Zlatém Chlumu u Jeseníku a jinde. V té době mě zajímal tzv. Diafon – seriál diapositivů, který byl synchronizovaný s hudbou. Prezentace výtvarných snímků s vhodně vybranou hudbou u ozvučených diaseriálů mne naplňovala více než klasická „statická“ fotografie. Asi tyto dvě oblasti – vzájemná výměna zkušeností na workshopech a experimentování s novými technickými možnostmi fotografické tvorby – byly tím, co jsem od následníka vsetínských fotoklubů očekával.*

Po počátečním nadšení u mne postupně sílil pocit, že činnost uskupení neodpovídá mým představám, a členství jsem ukončil. Mé rozhodnutí bylo z větší části podmíněno i zaměstnáním, v němž jako fotograf příspěvkové organizace plním zadané pracovní úkoly, a mou profesi mi pak připomínaly termínované úkoly u měsíčních fotosoutěží. Přestože byly a jsou pro členy povinné, tak mě fotografování podle témat neinspirovalo a nemotivovalo k tvůrčí práci. Problém u mě spočíval ve

skloubení vlastní profese a zájmové činnosti ve spolku a souvisel rovněž s nedostatkem volného času a pracovním stresem. Myslím si, že podobně to cítil dnes již nežijící profesionální fotograf Zdeněk Hartinger, který byl úžasně činorodý a na byt i krátká společná setkání jednou za měsíc mu nezbyval většinou čas. Ze spolku tak odcházeli převážně členové, kteří měli své projekty a fotografovali pro jiné zájmové skupiny.

Ale i dnes jako bývalý člen na schůzky Fotoklubu občas zavítám a potěšilo mě pozvání kolegů na neformální setkání, pro které se vžilo pojmenování „Fotopivo“ nebo „Fotokola“. Na něm se zhruba jedenkrát za měsíc probírají témata, na která na řádných členských schůzkách už

nezůstává prostor. Také jsem dostal nabídku k prezentaci své tvorby v bloku „Dnes se představuje...“, kterého se rád zúčastním, neboť fotografií v mém „šuplíku“ přibývá a zajímá mě názor kamarádů-fotografů, protože bych své snímky chtěl v budoucnosti prezentovat na své vlastní výstavě.“

7 Kurátorem výstavy byl M. Ošťádal, který o V. Březovském napsal např. článek do rubriky Foto-
grafové Valaška v příloze Valašského deníku, kde od roku 2012 zveřejňuje zejména medailonky
jednotlivých autorů a kde z členů Fotoklubu Vsetín představil také Jana Hrubého a Zdeňka Hartingra.
OŠTÁDAL, Milan. *Fotograf Vladimír Březovský*. Dostupný z WWW: <http://media.muzeumvalassko.cz/mrv/media/data/ostatni/ostatni-denik-22-6-2015-fotograf-vladimir-brezovsky-2015.pdf>.

Výstava Tattoo

Ve vsetínském zámku proběhlo 27. ledna slavnostní zahájení výstavy Tattoo, která potrvá do 17. června. Jak je zřejmé z názvu výstavy, zaměřuje se na tetování – jeho historii i současnost. Zatímco v minulosti bylo tetování v západním světě vnímáno jako něco ostrakizujícího, během 2. poloviny 20. století došlo k jeho renesanci a rozšíření do celé společnosti. Tetování mělo a má řadu funkcí od rituální, magicko-náboženské přes léčebnou či sociální až po esteticko-dekorativní.

Poměrně netradiční téma na muzejní výstavu jsme vybrali z více důvodů. Jednak jsme chtěli přiblížit tetování starší generaci, která jej má často zafixováno jako něco stigmatizujícího a odsouzení hodného. Z toho důvodu představujeme tetování jako fenomén, který provází lidstvo na všech kontinentech po tisíce let a který má svoji tradici i významy vlastní pro jednotlivé kultury. Dalším záměrem bylo přilákat do muzea mladší návštěvníky, kterým máme v úmyslu ukázat, že jsme schopni reflektovat i současné trendy. Zároveň pro mnohé z nich je i určité zajímavé dozvědět se o pestrých dějinách tetování i o jeho vývoji.

Výstava je rozdělena do dvou částí: v první se návštěvník seznámí s historií tetování na jednotlivých kontinentech a jsou

■ Vstupní část výstavy o historii tetování (Foto Pavel Mašláš)

zde vystaveny exponáty zapůjčené z Hrdličkova muzea člověka, Kabinetu dokumentace a historie Vězeňské služby České republiky, Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně, Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur, Ústavu soudního lékařství – Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně. K vidění jsou např. dobové fotografie či obrazy domorodců, tetovací strojky vyráběné ve vězení nebo používané v současnosti, repliky starých tetovacích nástrojů a také preparáty potetovaných lidských kůží z lékařských ústavů. Druhá část výstavy reflektuje současnou podobu tetování a jsou v ní prezentovány fotografie prací devíti tatérů z České republiky (Báry Fouskové, Tomáše Mastného, Lukáše Poláčka, Jana Průchy, Martina Routy, Cleery, Jungle, Maťo, Veru van Orthen).

Sám název pro zdobení lidského těla barvou pochází od polynéského slova *tatao*, což znamená klepat, a tahitského *tatu* s významem něco označit. Z těchto pojmů, které přejali spolu s tetováním námořníci, se vyvinulo anglické *tattoo*. Tradici tetování můžeme sledovat nejen mnoho tisíc let do minulosti, ale také téměř na všech světadílech (pouze v Africe se kvůli tmavému pigmentu kůže lidé zdobili jizvami). Od svých archaických počátků se způsoby zdobení těla inkoustem rozvinuly ve spoustu technik a stylů. V průběhu času se měnila i samotná funkce tetování. U nejstarších pravěkých nálezů tetování, jako měl Ůtzi z doby měděné, se předpokládá léčebná funkce tetování na principu akupunktury. V domorodých společnostech plnilo tetování hlavně funkci rituální, spojenou s přechodovými obřady, a taktéž magickou, kdy tetováním měl člověk získat sílu či magické schopnosti zvířete nebo jeho symbolu zobrazeného na těle. Při další funkci, a to identifikační, odlišovalo tetování určitou skupinu od většinového společenství. Tato funkce je hodně rozšířená i v současnosti, kdy specifické tetování nosí členové různých subkultur. A v neposlední řadě má tetování funkci estetickou a má zkrášlit jedince, učinit jej atraktivnějším pro ostatní. Mimo to mohlo tetování být také negativním označením a plnit funkci cejchu: značili se jím například zločinci, dezertéři či otroci. Konkrétní vzory tetování pak vychází z umělecké tradice každé kultury.

■ Na vernisáži výstavy Jungle ze Vsetína demonstroval své tatérské umění. (Foto Pavel Mašláš)

Pavel Mašláš

Kraslice a dřevořezba manželů Pařenicových

Na jarní sezónu připravilo Muzeum regionu Valašsko na vsetínském zámku výstavu nazvanou Kraslice a dřevořezba manželů Pařenicových. Výstava probíhala v galerijních prostorách v patře v termínu od 10. 3. do 6. 5. 2018.

Jak napovídá sám název, jednalo se o prezentaci výtvorů čínorodého manželského páru z Dolní Bečvy.

Božena Pařenicová (*1953), která tu vystavovala více než 130 vlastních kraslic, se jejich zdobením věnuje už 40 let. K této životní zálibě se dostala náhodou. Díky lásce k folkloru navštěvovala programy v rožnovském skanzenu, jejichž součástí byly také ukázky tradiční lidové výroby. A jednou z nich bylo i zhotovování kraslic, které ji učarovalo. „Řekla bych, že mne doslova přivolaly k sobě. Asi nějak věděly mnohem dřív než já, že se jim budu věnovat po mnoho let, já myslím, že to bude až do konce života.“

S vyškrabováním (gravírováním) začala jako naprostý samouk, z rodiny tuto tradiční techniku výzdoby velikonočních vajíček neznala. Rady zprvu sbírala u zkušených rožnovských krasličárek – Bohdanky Pečivové a „u jedné asi pětáosmdesátileté babičky, která už neškrábala, ale darovala mně tři kraslice, které jsem s jejím svolením převzala do výroby, a tyto vzorečky udržuji a dělám dodnes“. Pro inspiraci prostudovala i bohaté sbírky rožnovského muzea. Pro její tvorbu jsou nejcharakterističtější právě tradiční rožnovské kraslice – černě obarvená vajíčka s bílými vyškrabovanými krajkovými a rostlinnými vzory. Vedle techniky gravírování se věnuje i reliéfnímu zdobení voskem a novějšímu dřevování. V poslední době dokonce vytváří zcela originální kraslice kombinující škrábání vzoru s perforováním skořápky.

Při výzdobě kraslic vychází jednak ze starých valašských motivů, jednak z vlastní fantazie. „Vůbec nikdy mne nenapadlo koupit si nějakou kraslici, abych ji okopírovala. Od samého počátku výroby kraslic je to jen moje představa, moje vize a nápady, i když ty tradiční staré vzory, které čerpám z krojů, krajek, výšivek a podobně, stále dodržuji.“

Kromě vyfouklých vajíček slepičích zdobí také vejce kachní, husí a dokonce i pštrosí. Výzdoba slepičího vajíčka zabere podle náročnosti vzoru jednu až tři hodiny, pštrosího vejce pak až dva dny. Kraslice Boženy Pařenicové jsou součástí soukromých i muzejních sbírek nejen u nás, ale i v zahraničí – v celé Evropě, v Americe, Austrálii či v Japonsku. Za své umění byla v roce 1999 oceněna titulem Mistr lidové umělecké tvorby, který uděluje Asociace malířů a malířek kraslic.

Vedle autorských kraslic Boženy Pařenicové byla na výstavě k vidění i velikonoční vajíčka z její soukromé sbírky, mezi nimiž byla i kraslice z Kanady, a také tradičními i novějšími způsoby zdobené kraslice z Valašska i dalších koutů ČR, pocházející ze sbírek vsetínského muzea.

Kraslice byly ve výstavě kombinovány s ukázkou několika desítek výrobků ze dřeva vzešlých z rukou Miloslava Pařenice (*1951). Tento vyučený strojař zdědil lásku ke dřevu po svém otci – stolaři. Po revoluci se také práce se dřevem stala jeho profesí. Vedle zhotovování nábytku, jako jsou komody nebo servírovací stoly, se dodnes zabývá uměleckým soustružením dřeva a touto technikou vyrábí např. svícny, misky či nábytkové komponenty.

Z výstavy manželů Pařenicových ve vsetínském zámku (Foto Milan Ošádal)

Božena Pařenicová v domácím ateliéru na Dolní Bečvě (Foto Milan Ošádal)

Miloslav Pařenica při řezbování (Foto Milan Ošádal)

Jeho řezbované prvotiny vznikly už před 35 lety, intenzivněji se však dřevořezbě věnuje až od roku 2012, po odchodu do penze (zatím však méně než by si přál, většinou pouze o víkendech). Z lipového dřeva vytváří dlátky reliéfy i plastiky s různorodými náměty.

Výstava byla doplněna i třemi abstraktně laděnými dřevořezbami syna Radomíra Pařenice, který zdědil po rodičích manuální zručnost i nápaditost. Tento vyučený stolař se dřevořezbě věnuje ve vzácných volných chvílích.

Milada Fohlerová

Jak jde kroj, tak se stroj

DRÁPALOVÁ, Lenka – TICHÁ, Jana. *Jak jde kroj, tak se stroj: katalog expozice o tradičním odívání na Valašsku*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2017, 392 s.

Přestože lidový kroj není už řadu desetiletí součástí našich šatníků, zdaleka se nejedná o kulturní fenomén zcela mrtvý či opomíjený. S jeho rozličnými variantami i nápodobami se setkáváme při vystoupeních folklorních souborů, v rámci nejrůznějších lokálních a regionálních veřejných slavností i při ryze soukromých akcích. Jsme-li bedlivými pozorovateli, jistě nám neunikne rozmanitost, jaká se v současném krojovém odívání projevuje. Starší kusy jsou běžně kombinovány s novými, tradiční materiály se mísí s jejich novodobými náhražkami a nejednou je patrný také ryze individuální vnos a představa o „té správné“ nebo nejmilejší podobě krojových součástí ze strany jejich pořizovatelů. Různí se přirozeně motivace jedinců i kolektivů vedoucí k pořizování krojů – a nejsou to dnes již jen členové folklorních souborů, kteří tak činí.

Řada novodobých pořizovatelů kroje se přitom nespolehá jen na rady svého okolí a obecné povědomí a nejednou volí cestu důkladného studia dostupných zdrojů. Pro Valašsko jim mohou být nápomocny publikace či články renomovaných autorek (Eva Urbachová, Marie Brandstetterová, Alena Jeřábková, Věra Kovářů), sumarizující své dlouholeté bádání formou textovou i pomocí četného obrazového doprovodu. Pro ty, kteří místo tištěných prací raději loví v síti internetu, se jeví přínosné samostudium ve zpřístupněných sbírkových katalozích některých muzeí – jak to např. již několik let velmi progresivně činí Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (viz On-line katalog sbírky textilu na www.vmp.cz).

Někdy není ovšem od věci prohlédnout si dochované hmotné doklady „in natura“, prozkoumat střih, detaily výzdoby či jiné finesy promlouvající k nám napříč časem o dávných výrobcích i nositelích daného kroje. Vedle několika krátkodobých výstav či projektu představujícího kroje celé Moravy, které jsou již několik let zpřístupněny na zámku ve Strážnici, se podařilo teprve na samém sklonku roku 2016 naplnit na půdě Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm mnohaletou potřebu samostatné stálé krojové expozice věnované Valašsku. V roce 2017 našel tento výstavní počín, oceněný mimo jiné i Cenou České národopisné společnosti, svůj pomyslný odraz v podobě obsáhlého stejnojmenného katalogu *Jak jde kroj, tak se stroj*. A stejně jako je obsáhlá sama expozice, tak rozsáhlý a hutný je i sám katalog – vždyť oněch 392 stran váží rovných 1,8 kg.

Vstupní textová část plní opravdu roli stručného uvedení do tématu a již od strany 17 následuje vlastní katalogová část postupující v dílčích oddílech dle členění expozice, která se publikací stala předobrazem. Autorka katalogu Lenka Drápalová tak postupně prezentuje oděv i jednotlivé oděvní součástky oživující při vybraných příležitostech lidského života (těhotenství, úvod, dětství, svatba, stáří a smrt), ovlivňované dobovou módou i individuálním vnosem některých jednotlivců. Opomenuta není ani problematika obrody

krojového ošacení. Následující část je již věnována jednotlivým součástkám tradičního oděvu mužů a žen. Katalogové oddíly dodržují jednotnou strukturu – stručné uvedení do problematiky a následné přiblížení vzhledu oděvních kompletů i jednotlivých kusů prostřednictvím popisků obsahujících dataci, lokalitu (jsou-li informace o nich dostupné) a také inventární číslo.

Jednou z výrazných předností katalogu je jeho vizuální stránka. Fotografie pořízené Vladimírem Skýpalem vykazují vysokou estetickou i vypočítací hodnotu a oprávněně náleží mezi špičkové práce v oboru. Kdo se někdy pokoušel pořídit kvalitní snímky např. fětochů s vytkávaným vzorem, jistě práci autora fotografického doprovodu ocení. Také díky jeho profesionalitě můžeme provozovat přímo detektivní objevování zdobných detailů např. na vyšívce, tištěných šátcích i kožených opascích.

Důkladné studium katalogu, který není čtivem na jedno nedělní odpoledne, nám přináší nejen nebyvalé množství informací o jednotlivých oděvních součástkách, jejich genezi a způsobech užívání. Může nás vést též k přemýšlení nad oděvními zvyklostmi předchozích generací a v neposlední řadě i nabourávat stereotypy, které se mnohdy v obecném povědomí k této sféře kulturního dědictví našeho regionu vážou. Stejně jako byl rozmanitý život našich předků v jejich individuálních osudech, takový byl i jejich oděv. Lidový kroj nebyl proto uniformou, jaká je i dnes stále ještě prezentována některými folklorními soubory. Naopak, odráželo se v něm individuum jeho pořizovatele a nositele, jeho sociální a ekonomické postavení.

Krása v rozmanitosti – tak bychom mohli nazvat to, co nám ukazují expozice a katalog *Jak jde kroj, tak se stroj*. Oba počiny jsou sice dilem nedávným, zúročují ovšem velké množství práce předchozích generací sběratelů, dokumentátorů a muzejních pracovníků. Jen díky jejich neskonale pílí a touze zachovat alespoň část z mizejícího světa tradiční kultury budoucím generacím se můžeme nyní seznamovat s materiálními doklady minulosti.

Katalog *Jak jde kroj, tak se stroj* by jistě neměl chybět v knihovně žádného zájemce o tradiční oděv na Valašsku. Jeho užitná hodnota navíc nekončí s poslední katalogovou položkou. Téměř dvacetistránkový soupis všech publikovaných prací vztahujících se k lidovému kroji na Valašsku zpracovaný Janou Tichou představuje velmi solidní základ pro další individuální studium a ještě hlubší ponoření se do problematiky.

Daniel Drápala

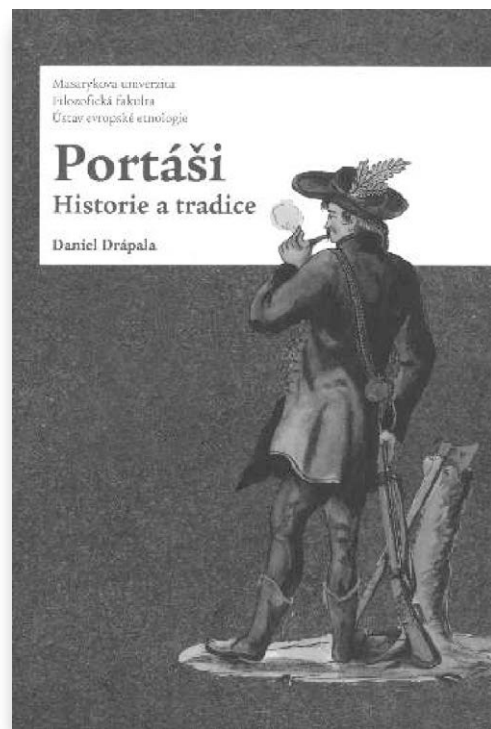
Portáši Historie a tradice

DRÁPALA, Daniel. *Portáši: Historie a tradice*. Brno: Masarykova univerzita, 2017, 197 s.

Etnolog a historik Daniel Drápala patří k autorům, kteří ve svých publikacích dokážou zúročit mnohaletou pečlivou badatelskou aktivitu v podobě odpovídající parametrům precizní vědecké práce a zároveň ji předložit ve formě srozumitelné laické veřejnosti. Jeho nová kniha je věnována tématu, které i přes svou určitou atraktivnost čekalo dlouhou dobu na komplexní zpracování. Přestože první pokusy o postižení historie portášského sboru sahají do první poloviny 20. století, společenský vývoj po druhé světové válce vedl při výzkumu karpatské oblasti k badatelské orientaci především k jevům vnímaným jako tzv. lidový odpor a portáši v tomto kontextu byli spojováni spíše s nástroji protilidové represe.

Publikace *Portáši – Historie a tradice* představuje výsledek téměř dvacetileté výzkumné činnosti, který prezentuje jak zpracování archivních a muzejních fondů, tak důkladné poznání současných kulturních spojitostí s portášskou tradicí. Svěbytný portášský fenomén velmi úzce koresponduje s představami současnými i minulými o valašské hrdinskosti, kdy důležitým faktorem byla a je jistá provázanost se zbojnickou tematikou. Proto sehrál důležitou úlohu jak při regionálním povědomí, tak při konstruování sociálních konceptů lidového hrdiny.

První kapitoly knihy jsou zaměřeny na historii formování a fungování portášského sboru v letech 1638–1830 a na jednotlivé oblasti jeho dílčích činností v kontextu mnoha sociálních aspektů. Čtenáři se tak dozví řadu informací nejen o jejich zemské službě, ale i o postavení členů sboru v rámci tehdejší venkovské společnosti. Zvolená forma mikrohistorických sond velmi dobře umožňuje čtenářům proniknout například do poznání osobností velitelů, do pochopení motivace členů sboru, do vztahu zbojníci – portáši či do mechanismů sociálních i ekonomických vzestupů jednotlivých portášů i celých rodin. Autorovi se mimo jiné podařilo velmi dobře podchytit přezívání portášských motivů v lokální a regionální slovesné tradici, kdy výrazné jsou především příběhy, ve kterých vystupují portáši Stavinoha a Malina. Díky maximálnímu vyčerpání archivních pramenů mohl Daniel Drápala představit konkrétní události a příběhy ve velice plastické podobě umožňující nový pohled na karpatský prostor dnešní České republiky v 17. až 19. století.

Ucelenost knihy podtrhují závěrečné kapitoly *Portášské inspirace* a *Portáši moderního věku*, v nichž je podrobně představen kulturní odkaz portášského fenoménu včetně jeho úlohy v současné společnosti.

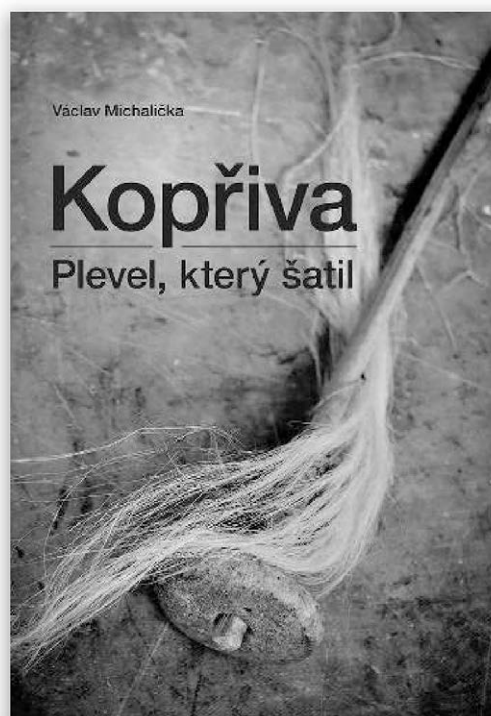
Knihu Daniela Drápaly, kterou vydal na konci roku 2017 Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, představuje významný počín na poli historického i etnologického bádání a zcela jistě si najde široký okruh čtenářů.

Václav Michalička

Kopřiva Plevel, který šatil

MICHALIČKA, Václav. *Kopřiva. Plevel, který šatil*. Nový Jičín: Muzeum Novojičinska, 2017, 160 s.

Tradiční rukodělná výroba dokázala zužitkovat celou škálu přírodních materiálů, z textilních plodin to bývaly nejčastěji len či konopí. Již méně znám je fakt, že k nim patřila i kopřiva, pro nás dnes spíše jen nežádoucí plevel. Ač se to nezdá, i ona dokázala být v mnoha ohledech užitečným soupeřem lidí a jejich snahy po efektivním zužitkování přírodního bohatství, které je obklopovalo. Její „historickou stopu“ tak nalezneme v dlouhé časové periodě od pravěku až do současnosti. Ostatně archeologické nálezy dokládají opakovanou využití kopřivy při zhotovování jemných tkanin, což mimo jiné dosvědčuje i výbava pověstného Ůtziho. Ve spojitosti s lidovou kulturou našeho prostoru můžeme kopřivovitá vlákna identifikovat v tkaninách venkovských oděvů, pytlů a trávnicích placht a také na jemných paličkových krajkách z 19. století. Naopak pro století následující je patrná snaha o průmyslové zpracování, které kulminovalo v době nedostatku za I. světové války. Ve vzpomínkách mnoha lidí navíc zůstává nezapomenutelná stopa po „kopřivácích“ – kabátech, jejichž praktické užívání není spojeno v lidské paměti zrovna s libými pocity.

Kromě několika drobných zpráv majících charakter spíše nesourodých střípků dosud ale nebyla fenoménu kopřivy věnována v odborné i popularizační literatuře zásadnější pozornost. Nelze se proto divit, že relativně nedávno upoutala zájem řady návštěvníků výstava v příborském muzeu, která byla na kopřivu a její místo v naší kultuře zacílena. Značný ohlas i množství dalších poznatků, které výstava nebyla s to pojmout, proto vedly ke vzniku knihy *Kopřiva. Plevel, který šatil*. Na samém sklonku roku 2017 ji vydalo Muzeum Novojičínska, autorsky je pod ní podepsán Václav Michalička se svým týmem pracovníků příborského muzea. Společnými silami se snažili onu mezeru v poznání vyplnit a představit historické zpracování kopřivového vlákna v širokém kontextu i v návaznosti na obřadní kulturu a slovesnou tradici. Autor ve své práci vychází z dlouholetého a pečlivě realizovaného výzkumu – a to jak hmotných a písemných pramenů, tak i z experimentů realizovaných v příborské pobočce Muzea Novojičínska. Rekonstrukce a pokusy, které v uplynulých letech se svými spolupracovníci Monikou Chromečkovou a Petrou Vidomusovou systematicky podnikal, mu umožnily hlouběji proniknout do technologických možností zpracování kopřivového vlákna a analyzovat hlubší kulturní souvislosti spjaté zejména s lidovým prostředím.

Čtenářům tak nabízí vhléd nejen do proměny kopřivy ve vlákno, ale všimá si jí též jako rostliny, která má své nezastupitelné místo v magických praktikách, pověrách, léčebných postupech i lidových obřadech a obyčejích. Zcela samostatnou kapitolu pak představují pohádkové příběhy po-

jednávající o zpracování kopřivy do podoby košile. Plnohodnotnou součástí textu jsou přitom četné fotografie, které nás provázejí jednotlivými kroky zpracování a přibližují nám také rozličné artefakty obsahující kopřivové vlákno.

Četba knihy *Kopřiva. Plevel, který šatil* odkrývá řadu zajímavých informací a znalostí, které již dávno upadly v zapomnění. Nadšení pracovníků příborského muzea a jejich neutuchající snaha pátrat i po zdánlivě okrajových sférách lidské dovednosti a umu tak přináší cenné obohacení našich vědomostí a ukazuje kopřivu ve zcela jiných rovinách, než býváme zvyklí. Ostatně – kniha nám nakonec dává i pádnou odpověď, zda ony nemilované „kopřivové“ kabáty či punčocháče byly opravdu z kopřivy či nikoliv. Stačí se jen začíst...

Daniel Drápala

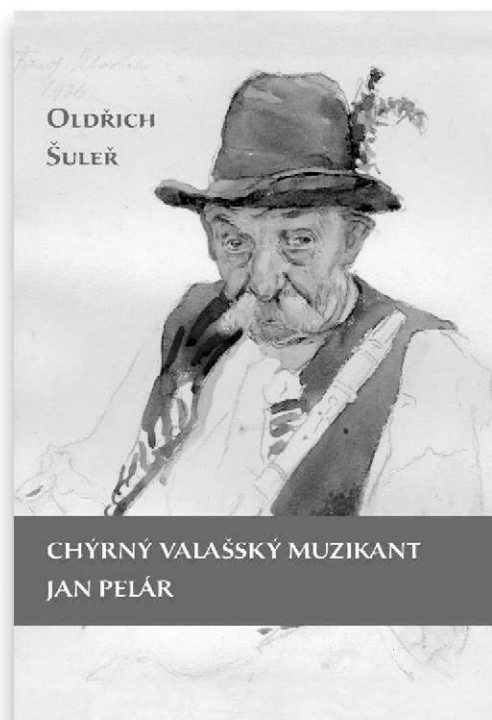
Literární portrét muziganta

ŠULEŘ, Oldřich. *Chýrný valašský muzikant Jan Pelár*. Vsetín: Muzeum regionu Valašsko, 2017.

Jana Pelára (25. května 1844, Hošťálková – 9. ledna 1907, Bystřička) provázela už za jeho života pověst mimořádně talentovaného klarinetisty, valašského patriota, živelně veselého člověka, který nešel pro slovo daleko. Uvádí se, že ho „měli všeci rádi“, že nekazil zábavu a kdekoli hrál, nebylo jej možné přehlédnout. Chraplavým hlasem a uhrančivým zjevem oknírovaného čtveráka dovedl opanovat prostor hospody. A jako žil, s elánem, zpříma a nadoraz, tak také z života vystoupil: večer po návratu z muzicírování Na Nové, kde dnes visí jeho pamětní deska, svalil se doma na postel a zůstal ležet navždy.

Nakolik tato charakteristika odpovídá skutečnosti a nakolik je nakažlivým literárním obrazem Pelárovy vyhraněné osobnosti, nadané velkorysosti i tvrdohlavosti, prostotou i fanfarónstvím, dnes už sotva můžeme posoudit. Nemá nakonec valný smysl jednu rovinu od druhé rozlišovat. Odkaz umělce, který po sobě zanechal pozoruhodné dílo a stal se inspirací pro druhé, žije si dál po svém. Důležitější je jít obraznost současníků, oživit historickou paměť kraje. Právě o takové zpřítomnění jedné valašské legendy se ve svém posledním románu pokusil Oldřich Šuleř (1924–2015), moravský prozaik, sběratel pohádek a pověstí, rodák z Ostravy, který své dětství a dospívání strávil na Valašsku, kam se později vracel prostřednictvím námětů svých knih. Beletrizovaná biografie s názvem *Chýrný valašský muzikant Jan Pelár* je autorovým posledním dokončeným rukopisem, který vloni na podzim vydalo v redakční péči Dalibora Maliny Muzeum regionu Valašsko.

O tom, jak autorské licenci v zobrazení osudů Jana Pelára náležitě rozumět, píše v úvodní poznámce ke knize Šuleřův syn Petr: „[A]utor sám sebe projektuje do postavy stárnoucího muzikanta, účtujícího se svým životem. Vstupuje do jeho bot, obohacuje jej o své vlastní prožitky, radosti i trápení, souzní v jakémsi dvouzvukém akordu. Pelárův i autorův život je mu kostrou, kterou obaluje masem a tepající krví imaginace, nervních prožitků, tragédií i euforií života v umění a pro umění.“ Nelze tedy mluvit o typu životopisného románu, který objektivizuje události jednoho života v přímočarém sledu epizod, s nárokem přiblížit literární výpověď historickému dokumentu.

Pramenně podložené politicko-kulturní reálie přelomu 19. a 20. století sice tvoří pozadí Šuleřova vyprávění, ale navrch má u něj vždy fabulace. Drobné situace anekdotické povahy i plastické detaily vykreslují Pelára především jako člověka, až pak jako představitele určité umělecké oblasti (folklorní hudby) a lokální kultury (Valašska).

Od počátku se v románu střídají dvě odlišné perspektivy, resp. dějové linie. Rovina velkých dějin určená národnostními zájmy Čechů a Slováků v rámci Rakouska-Uherska, kterých se Pelár účastnil coby vynikající muzikant reprezentující podobu východomoravského folkloru. A pak rovina osobních prožitků líčící vztah Pelára-dědečka k vnučce Verunce, o kterou spolu s manželkou Apolenou na stará kolena pečují. Podle toho jsou události Pelárova života, které utvá-

řely obraz jeho osobnosti navenek, v rámci rostoucího věhlasu nejen v kulturních kruzích, vyprávěny ve třetí osobě. Naopak drobné strasti a humorné příhody stárnoucího muže, který si nade vše oblíbil svou jedinou vnučku, podává s patřičným zaujetím sám protagonista. V těchto subjektivně laděných pasážích dává autor nahlédnout do Pelárova – a v duchu výše citovaných slov i svého vlastního – nitra; zde odhaluje muzikantovy lidské slabosti i pevnost citů, které chová k zvědavé Verunce a starostlivé Apoleně.

V kapitolách sledujících Pelárovu muzikantskou dráhu rýsuje Šuleř poněkud konvenční portrét talentovaného „náaturisty“, jenž kudy chodí, úspěchy slaví. Kapitoly pojednávající o v posledku dramatických rodinných událostech (nesluší se je zde prozrazovat) zase postupuje sentimentální naladění, které nemá daleko k idealizaci Valaška jako takového. Pro umělecký účinek románu je proto dobře, že Šuleř postavě vyhlášeného muzikanta vkládá do úst repliky, jakých bychom se u „pazúra“ Pelárova formátu s nejvyšší pravděpodobností skutečně nadáli. Za všechny uvedme lakonickou průpověď „*To je řeč, jak když kráva sere do vody!*“, již si bystříčský „píštělkář“ v románu získá přízeň Mikoláše Alše na pražské Národopisné výstavě československé (1895). Podobně je tomu s vloženými anekdotami, které nepochybně zúročují Šuleřovu důkladnou znalost valašské slovesnosti. Nejedna různá vtip, jímž měl Pelár častovat své spolustolovníky v hospodách, vydá za půl strany psychologické kresby: „*Přišel staříček na faru, že shodit z kazatelny ohlášky. Pan farář je zvyklý u svých farníků na ledaco, ale tenkrát udiven vrtěl hlavu. – Kolik máte roků, staříčku? – Sedmdesát pět. – V tom věku myslíte na svatbu? – Na svatbu mám času dost, dědeček sa žení. – Dědeček? Zdešil se pan farář. – To mu nemůžete rozmluvit? – Ne-e, rodiče ho nutá.*“ (s. 215)

Ve výsledku tedy Šuleř ve svém Pelárovi napsal postavu sdostatek životnou, v projevech rozporuplnou, jakou nelze uzavřít do povšechné charakteristiky o dvou třech větách. Vyplyne to najevo při srovnání s vedlejšími postavami, které stránkami románu opakovaně procházejí,

ať už je to k panstvu servilní, ale vždy laskavý stavitel Urbánek, u žen oblíbený, málomluvný architekt Jurkovič nebo sošná figura stále věčného, moudrého prezidenta Masaryka. V závěru románu Pelárův osud vystupuje z textu v přesvědčivé podobě jako kus života odžitého, jehož skutečné motivy a pravdivé rozměry zůstávají ovšem nadále neproniknutelné, podobně jako muzikantovo enigmatické souloví „no može“.

Nastíněnému vícehlásí pelárovské biografie odpovídá i kompozice knihy. Kapitoly jsou proloženy verši z lidových písní a kresbami spisovatelovy ženy Libuše Šuleřové, jejichž naivizující ražba podtrhuje sentimentální tóny vyprávění. Na druhou stranu představují ilustrace výtvarný pendant k pasážím, v nichž autor s takřka sochařskou názorností popisuje hru cimbálové muziky. Jazyková stylizace, hojně uplatňující prvky valašského nářečí, patří k nejsilnějším stránkám Šuleřova posledního románu. „*Děšť ustal jako na věky, mraky se roztáhly, nebe se prohulilo do jasna a vyhvězdilo se. Jak scházel do údolí, pod nohama mu šustilo listí posrážené deštěm ze stromů, provázel ho nevtíravý odér. Šlo se mu dobře, slivovička ho hrála a měl o čem přemýšlet.*“ (s. 188)

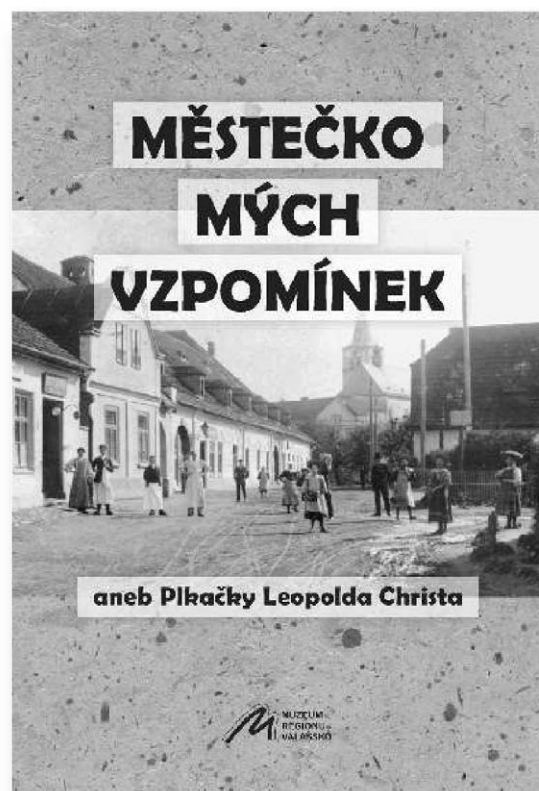
Martin Lukáš

Krásno jako pohádka

SPITZER OSTRÁNSKÁ, Ivana (editor). *Městečko mých vzpomínek aneb Plkačky Leopolda Christa*. Vsetín: Muzeum regionu Valaško, 2017, 277 s.

Za finanční podpory Města Valašské Meziříčí vydalo Muzeum regionu Valaško rodinnou kroniku sochaře Leopolda Christa (1906–1985). Vyprávění bylo původně určeno jeho dceři Blaničce, které mělo usnadnit překonání dlouhé chvíle při stonání. Z povídání se patrně stal rodinný rituál, kterému také ráda naslouchala maminka Blanka. Velmi ji zaujalo, a protože se nechtěla smířit s představou, že by mohlo být zapomenuto, začala mluvené slovo zapisovat. Patrně se na sepisování textů podílel i sám vypravěč, jak je napsáno hned v první větě. Text je však přepsán úhledným rukopisem paní Blanky Christové a pomocí fotografických růžků jsou do něj vloženy kresby Leopolda Christa. Vznikla tak unikátní rodinná kronika, která vykresluje podobu poddanského městečka na počátku dvacátého století očima dítěte. Růžové bryle zcela zřetelně šťastného dětství (byť z dnešního pohledu dosti skromného) koriguje zkušenost zralého muže a v závěrečné redakci pak laskavě smířlivý pohled starce.

Po krátkém úvodu, vlastně láskyplné dedikaci, počíná sled jednotlivých vyprávění. Nejprve o rodině a začíná prastaříčkem, kterého však zná jen z ústního podání a z jedné starobylé rodinné fotografie (prastaříček zemřel roku 1888). Na snímku stojí kolem sedící (nevlastní) prastařenky dva chlapci, vzadu vlevo prastaříček a vpravo od něho dvě dospělé děti z prvního manželství. Chybí jen nejstarší syn, budoucí staříček vypravěče. Prastařenka, povoláním porodní babka, není vykreslena zrovna v příznivém světle, přesto o ni rodina ve stáří s úctou pečovala.

Následuje kapitola „Staříček“, v níž už se setkávají vzpomínky v rodině tradované s dětskými vzpomínkami autora. Nacházíme zde také nepřímý údaj o době, kdy zápisy dostávaly konečnou podobu: „*Při asanaci domu v roce 1966 dveře padly za obět sekyře a ohni. Je jich velká škoda.*“ Staříčkovi je věnována nejen tato pasáž, ale jeho postava postupuje celou knihou – vždyť se jedná o vzpomínky na

dětství. I když zpočátku, u prastařička i stařička, zahrnuje ženy do jejich kapitol, v případě rodičů začíná vcelku pochopitelně maminkou. Nejprve zaznamenává její nelehký osud sirotka a pak ji vykresluje jako nekonečně milující maminku, která ho učila modlitbičky a říkadla, zpívala dětem písničky a večer ukolébavku. A to vše mezi nikdy nekončící prací. Stejný obdiv a úctu vyjadřuje v další kapitole i svému tatínkovi. V citacích přímé řeči nacházíme i ukázky krásenské modifikace valašského nářečí, zde krácení dlouhých samohlásek. (Samotné vyprávění je zaznamenáno spisovným jazykem.) V plynulém sledu asociací pokračuje vyprávění kratičkým příběhem rodného domu a navazuje příběhem porodní babky, její rodiny i klientely. Po vzpomínce na dramatické křtiny malíře Augustina Mervarta, který se narodil ve stejném domě o 16 let dříve, následují zážitky z časného dětství. Příhoda s šatíčkami po zemřelé sestřičce, v níž se Poldík bránil označení za pěkné děvčátko slovy: „*Já nejsem žádné děvčo, já jsem ogar*“, mi připomněla, jak mne kdysi mátló toto pojmenování valašského děvčete, dosud běžné na někdejší rožnovském panství.

Pohádka dětství se postupně, přes vyprávění o školách a učitelích, mění v realitu, která je stále krásná a šťastná. Střídají se v ní postavy i figurky,

kamarádi i klukovská dobrodružství, domy i události. To vše v prolínajícím se čase občanského, církevního či školního roku.

Nejobsáhlejší kapitola je nazvána „Vánoce“ a popisuje čas od adventu až do svaté Doroty tak, jak jej v dětství vypravěč prožíval. Zaznamenává roráty i s kostelními zpěvy, popisuje Štědrý den i večer, následující sváteční dny i koledu s mnoha texty, církevními i lidovými. Také rozsáhlou dramatizovanou koledu zuberských pastuchů a vzápětí dětské zimní radovánky. Uzavírá se hrou o svatě Dorotě, se kterou přicházeli pozdní koledníci na její svátek 6. února, už po konci vánoční doby (ta tehdy končila Hromnicemi).

Útěšná vzpomínka na vlastní dětství, která sloužila jako uklidňující vyprávění pro nemocnou dcerku, se stala pramenem poznání minulých časů, jež nebyly tak idylické, jak si je zpravidla představujeme. Zachovává podobu městečka s jeho obyvateli, které je nyní téměř celé překryto asfaltem a betonem.

Tomáš Mikulašík

Městečko mých vzpomínek osiřelo

Krátce po nástupu do valašskomeziříčské pobočky Muzea regionu Valašsko v roce 2011 se mi dostal poprvé do rukou rozsáhlý konvolut sbírkových předmětů, které spojovalo jediné: stejné přírůstkové číslo a s ním i prostý popis v muzejní přírůstkové knize: *Kronika Leopolda Christa*. Nedlouho po otištění prvního úryvku z textů mi v kanceláři zazvonil telefon a ve sluchátku se poprvé ozval hlas paní Blanky Švidrnichové, dcery pana Christa, pro kterou celé vyprávění vlastně vzniklo. Těch zveřejněných úryvků, telefonátů a nakonec i osobních setkání bylo v následujících letech nepočítaně... Málodky jsme se společně smály, často vzpomínaly a já bývala v rozpacích, neboť se paní Blanka vždy při vzpomínkách na tatínka rozplakala. Jinak tomu bylo při našem posledním setkání – při příležitosti křtu knihy *Městečko mých vzpomínek*, ve které se nám povedlo do knižní podoby převést celou kroniku, která stála u počátku našeho setkávání. Tehdy mi paní Švidrnichová za vydání knihy děkovala – a usmívala se... A nevěřila, že jsem to naopak já, kdo jí má děkovat. Za co? Především za „seznámení“ s jejím tatínkem, kterého jsem samozřejmě nikdy osobně nepoznala, ale v jehož textech, které jsem po nocích přepisovala a skládala do jednoho velkého příběhu, jsem se mohla setkat nejen s jeho nejbližšími, ale i s Krásnem. Městečkem, které tady už dnes není, stejně jako není jinde než na zažloutlých fotografiích rodný dům Leopolda Christa a nejsou dávno mezi námi ani osoby z jeho vyprávění.

Od 12. března letošního roku vím, že už ani s paní Švidrnichovou se nikdy více nepotkám a ono usměvavé setkání na křtu knihy bylo naše poslední. Kroniku jsem přečetla v posledních letech křížem krážem nesčetněkrát a ani nemusím zavírat oči, abych se v duchu přenesla na lavičku v krásenské aleji, do stínu věkovitých kaštanů, pod jejichž korunami krásnější

Leopold Christ s dcerou Blaničkou, konec 30. let 20. století
(Fotoarchív Muzea regionu Valašsko)

ogaři zažívali tolik dobrodružství. Kde fakta ani fantazie nestačila, paní Blanka přispěchala s vysvětlením. Tolik jsme si toho ještě potřebovaly říct...

V posledních zprávách, které mi od ní přicházely už z nemocnice, se zmiňovala o mnoha lidech, kteří se jí po vydání knihy *Městečko mých vzpomínek* ozývali a vzpomínali na své předky, o kterých je v knize zmínka. Kontakty jsme si vyměnit nestihly a ani už nikdy nestihneme, proto bych Vás, milí čtenáři, chtěla požádat o pomoc. Pokud i Vás váže se vzpomínkami Leopolda Christa osobní či rodinná vzpomínka, ozvěte se, prosím, ať mohou příběhy žít dál.

Blaničko, pane Christe – bylo mi ctí se s Vámi znát!

V milé vzpomínce

Ivana Spitzer Ostránská

Dílo a jeho předobraz

STRÝČEK, Jan T. (editor). Dílo a jeho předobraz – 120 let Moravské gobelínové manufaktury. Valašské Meziříčí: Moravská gobelínová manufaktura, s. r. o., 2017, 320 s.

V listopadu letošního roku si Moravská gobelínová manufaktura ve Valašském Meziříčí připomene sto dvacáté výročí od zahájení své činnosti v nedaleké Zašově. Kulatá výročí oslavuje gobelínka nejen výstavami, ale v posledních desetiletích k nim zpravidla připraví také publikaci, která přináší nové pohledy, významné poznatky i zhodnocení uplynulých snah. Měrou vrchovatou tento nevyslovený záměr naplnila kniha, která mapuje celou historii tkaní gobelínů na Valašsku.

Poslání publikace jasně vyslovil její editor, ředitel MGM Jan T. Strýček slovy: „Tato kniha vznikla jako pocta společnému dílu tkadlen a výtvarníků, které vznikalo v průběhu sto dvaceti let v Moravské gobelínové manufaktuře ve Valašském Meziříčí. Dokumentuje růst umělecké citlivosti a řemeslného umu gobelínářek jdoucích skrze několik generací. V rámci přísného řádu

prastaré gobelínové techniky vzrůstala postupně schopnost manufaktury vyjádřit silně a autenticky umělecké poselství předlohy. Výběr tapisérií v publikaci sleduje zázrak proměny grafického nebo malířského předobrazu v chrám textilního díla vystavěného zatkáváním barevného času života do osnovy bytí.“

Kniha je dedikována nejen výročí gobelínky, ale s úctou připomíná sto padesáté výročí narození architekta Dušana Jurkoviče. Začíná tedy kapitolou o jeho spolupráci se zakladatelem gobelínky malířem Rudolfem Schlattaurem, která došla výrazného uplatnění v Jurkovičově vile v Brně, dokončené v roce 1906.

Následuje vlastní jádro knihy, podrobně zmapovaná historie tvorby od počátků až do zániku zastřešujícího Ústředí uměleckých řemesel a následné privatizace manufaktury. Tato část je rozdělena do tří časových úseků (1898–1921, 1922–1945 a 1946–1991) a jsou v nich zpracovány odděleně gobelíny (Kamila Valoušková) a koberce (Olga Mehešová). Tvorba gobelínky je zaznamenána v maximálně možné úplnosti, bohatě obrazově dokumentována a v závěru doložena soupisem realizací s katalogovými údaji a pokud možno také malou reprodukcí tapisérie, koberce či jejich návrhu. S hlubokým obdivem je třeba ocenit pečlivou a objevnou práci obou autorek s často neúplnými a obtížně dostupnými prameny. Minulost od současnosti v knize odděluje esej Pavla Šopáka „MGM 120 let poté“. V ní se autor zamýšlí nad výchozími principy tvorby, historií i perspektivami se zřetelem právě k této konkrétní dílně.

Textovou část knihy uzavírají dvě kapitoly. První z nich je společným dílem obou autorek, mapuje období po privatizaci, tvorbu tapisérií a koberců od roku 1993 do současnosti a má výstižný podtitul: „Jan T. Strýček – koncept tvůrčí spolupráce“. Jedná se zejména o projekt ATA (Actual Textile Art), v němž byl položen důraz na uměleckou a řemeslnou kvalitu, tvůrčí nadhled a uměleckou velkorysost. Ve spolupráci s výraznými postavami české výtvarné scény byla vytvořena řada tapisérií i koberců podle již existujících uměleckých děl či podle nově vytvořených předloh.

Ukázky z publikace Dílo a jeho předobraz

Poslední kapitola je věnována smysluplnému a všeobecně uznávanému využití dlouhodobě uzrávajícího citlivého řemeslného umu zkušených gobelinářek – restaurování. I tato kapitola má svůj odraz v závěrečné katalogové části.

Katalog realizací na šedě tónovaných stránkách je členěn shodně jako textová část knihy. Znovu je nutno se s úctou a úžasem sklonit před heuristickou prací obou jeho autorek. Přesto nejsou seznamy zcela úplné. Paradoxně se zdá, že historické mezery v papírové dokumentaci jsou menší, než ztráta dat na nyní nečitelném elektronickém záznamu z devadesátých let.

Chybí např. údaje o gobelínech vytvořených podle obrazů pařížského dominikána Kim en Jonga z výstavy ve Valašském Meziříčí v roce 1993. Bádání pokračuje a drobné nedostatky nesnižují význam zásadní publikace, která na maximální úrovni současného stavu poznání dokumentuje svou textovou i obrazovou část činnost nejstarší gobelinové dílny v České republice.

Tomáš Mikulašík

muzeum
& škola

Archeologie Valašska V. Doba železná

Samuel Španihel

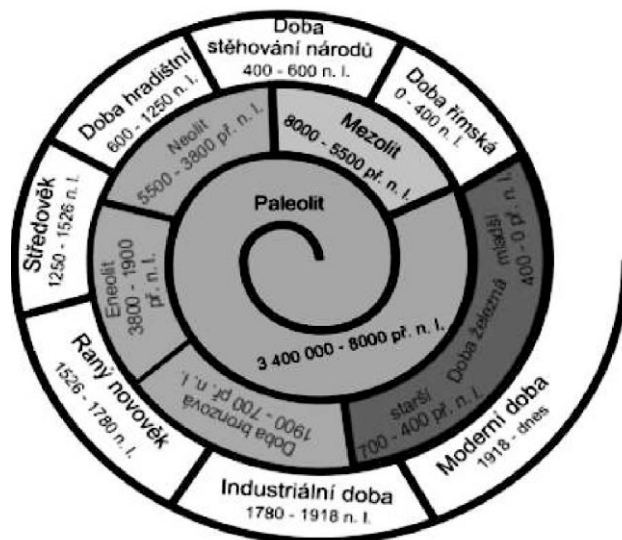
*„Kdybych jen nepatřil k páté generaci lidí,
ale zemřel dříve, nebo se narodil později.
Neboť teď je železný věk. Ve dne neznají lidé
konec dřiny a trápení a v noci trpí vyčerpáním.
A bohové nám udělují velké úzkosti.“*

Těmito neradostnými verši popisuje antický básník a filozof Hésiodos začátek doby železné v Řecku. Stejně pochmurný názor mají i zástupci jiných evropských říší. Také Keltové a Germáni ve svých mýtech opisovali temné dny železného věku. Jen finské legendy souhrnně nazvané Kalevala, kde je jedním z hlavních hrdinů kovář, se dívají na nástup epochy železa s radostným očekáváním.

Proč většina národů reaguje na šíření železa po Evropě vysloveně negativně? První využití železné rudy kolem roku 1000 před naším letopočtem se kryje s výrazným zhoršením počasí – nastává malá doba ledová, následovaná drastickým suchem. Osídlení lidu popelnicových polí je tímto nepříznivým vývojem klimatu zmenšeno. Oslabená populace trpí navíc nájezdy kočovných Kimmeriů, kteří úspěšně porážejí místní elitní válečníky a likvidují jejich opevněná hradiště. Právě Kimeriové jsou nositeli pravděpodobně nejstarších železných předmětů v naší oblasti. Jejich dýky sice měly bronzové jílce, ale čepele již byly železné.

Také prvními evropskými výrobky ze železa byly nejčastěji zbraně. Objevitelé železa Chetité si díky němu vybudovali obrovskou říši. Není proto divu, že je tento kov spojován s bohem válek Marsem, a platilo pravidlo, že meč je výnosnější než motyka.

Kromě zhoršení počasí a nepřátelských nájездů utrpěly kultury doby bronzové další ránu, a to v podobě rozpadu dálkového obchodu s kovy. Jak víme, bronz se skládá z mědi a cínu, a v Evropě se obě suroviny nacházejí na

1
Časová spirála
s vyznačením popisovaného období

jednom místě jen výjimečně. Proto byl nutný zahraniční obchod, z kterého bohatla zejména knížata-kněží. Naproti tomu železo bylo na počátku doby železné dostupné prakticky v každé zemi, a tak se vytvářely lokální trhy s kovem a pomalu se obnovující dálkový obchod se zaměřil na jiné suroviny, např. sůl.

Všechny výše uváděné faktory a události nám dávají tedy odpověď na úvodní otázku.

Dobu železnou dělíme na Moravě na starší (700–400 před n. l.) a mladší (400–0 před n. l.) (obr. 1). Starší označujeme také jako halštatská podle významného naleziště v alpském Hallstattu a mladší jako dobu laténskou, a to podle důležité lokality La Tène ve Švýcarsku. Doba halštatská se vyznačuje růstem moci středomořských městských států, především etruských a řeckých, které kolonizují severní část středomoří. Zasluhou kolonizace se do západo- a středoevropského prostoru dostávají nové způsoby života, které začali noví kmenoví náčelníci a knížata přebírat.

Starší doba železná je na Moravě spjata s příchodem nových lidí praeltského typu a s přílivem nových myšlenek, které změnily oslabené popelnicové kultury doby bronzové na nové dynamické kultury s výraznou hierarchií. (Nově přichozí jsou pochováváni pod rozsáhlými mohylami, často na vozech s bohatými milodary. Hroby běžné populace se v zásadě neliší od hrobů ze závěru doby bronzové).

Výjimku představují severovýchodní Čechy, severovýchodní Morava, severozápadní Slovensko a jihovýchodní Polsko, kde se udržela původní lužická kultura popelnicových polí ve svém závěrečném vývojovém stupni, v tzv. platenické fázi. Díky menšímu dopadu katastrofických událostí po roce 1000 př. n. l. lužická kultura jako jediná z bronzových společenstev dokáže

přežít v průběhu skoro celé starší doby železné. Nejde však již o pozitivní vývoj, jedná se spíše o postupný pomalý úpadek. Platenický lid ustupuje z nížinných oblastí na všech stranách a stahuje se do Karpat a Beskyd. V těchto horských oblastech buduje hustou síť opevnění s několikanásobnými hradbami, proloženou opevněnými osadami. Počet obyvatelstva však průběžně klesal a také po stránce technologií platenické obyvatelstvo nestíhalo držet krok s protokeltskými kulturami v okolí, které se úspěšně zapojily do nově vybudovaného panevropského systému. Dobrým příkladem je, že sice zvládli tavbu a zpracování železa, ale skutečně pokrokové předměty (např. železné meče) jsou v této kultuře poměrně vzácné. Platenický lid také přebíral některé nové kulturní prvky, což je zjevné na tvarech a výzdobě keramických nádob i na pohřebištích, kde se objevují skromné nápodoby náčelnických hrobů z nížinných oblastí Moravy.

Platenická fáze lužické kultury se na Valašsku a Kelečsku udržela na rozdíl od jiných oblastí i ve starší době železné, a to v poměrně dobré kondici. Dokladem je pokračování v pohřbívání na starších lužických pohřebištích a udržení důležitých sídelních poloh. Místy je dokonce viditelný drobný populační nárůst, což mohou dokládat nově založená pohřebiště.

První oblastí s výskytem nálezů ze starší doby železné je Kelečsko. Severozápadně od Kelče se nachází kopec Strážné, na jehož severozápadním svahu bylo narušeno 18 popelnicových hrobů kultury lužických popelnicových polí s převahou halštatské fáze. Pohřebiště bylo orientováno od severozápadu k jihovýchodu. Kruhové jamkové hroby bez obložení byly v nestejně vzdálenosti od sebe a obsahovaly 4 až 8 nádob a menší nádoby byly seskupeny kolem jedné větší (osudí nebo amforovitá zásobnice). Samotný hrob se pak nacházel v jedné z menších nádob kolem centrální nádoby. Čistě platenické pohřebiště z časného halštatu bylo zachyceno v poloze Na Podhůří u Kunovic. Kunovická hůrka na hřebeni Kelečského Javorníku, která byla spolu se sousedním Světikovem osídlena staršími fázemi lužické kultury, se dočkala opevnění právě ve starší době halštatské. Do pozdní fáze doby železné můžeme také zařadit ojedinělý nález dvou bronzových žebrovaných náramků z Němetic.

Druhou hustě osídlenou oblastí je Hornolidecko. Významná křižovatka si udržela svou hodnotu, což dokládá i opevněné hradiště na vrchu Kopce. Dalším sídlištěm jsou Pulčinské skály. Nálezy z doby halštatské jsou známy z okolí Zámčiska a v prostoru pod ním. Umělé opevnění zde vybudováno nebylo, protože samotná poloha je dostatečně chráněna skalnatým terénem. V souvislosti s tímto osídlením je nutné připomenout i obec Vlachovice, nacházející se asi 10 km jihozápadně od Horní Lidče v údolí říčky Vlárky. Severně od obce, v trati Ďulův kopec, bylo odkryto rozsáhlé popelnicové pohřebiště mladoluzické, slezské i platenické fáze.

Posledním zajímavým místem je vrch Helštýn nad Valašským Meziříčím, kde bylo doloženo pohřebiště v poloze Potůčky. U třech hrobů ze starší doby železné mělo být zachyceno kamenné obložení. S pohřebištěm jistě souvisí i depot náramků z Krhové (již zmiňovaný v minulém čísle), který obsahoval ještě dvě postranice koňského postroje spojované s Kimmériji.

Konec starší doby železné přichází náhle „na kopytech koní“ legendárních Skytů (obr. 2). Tito kočovníci, kteří vypudili na západ Kimmérijce, museli koncem 6. století před n. l. sami ustupovat do Střední Evropy před Sauromaty. Nájezdy Skytů ochromily Jantarovou stezku, prostřednictvím které zejména lužická platenická kultura získávala cenné zboží z jihu. Masakry kultur žijících na Moravě a v Pováží se odrážejí v rozvrácených hradištích. Likvidaci nejen náčelnické složky nám dokládá minimální počet bohatších hrobů i zánik starých pohřebišť a vznik malých roztržistěných skupinek chudých žárových hrobů. Silně zdecimované kultury buď zanikají, nebo, jak to bylo v případě platenické skupiny, dožívají v nedostupných horských oblastech. Vítězní Skytové se usídlují v Panonské nížině.

Mladší doba železná začíná příchodem keltských kmenů na naše území. Keltové (obr. 3) vyražejí ze své pravlasti, jejíž východní okraj ležel v jižních

E. Kray: Skytský jezdec

Čechách, do celé Evropy. Odolalo jim jenom dnešní Polsko, Rusko a Pobaltí, avšak i tady zanechali dílčí stopy.

Oslabené moravské populace byly rychle začleněny do nového keltského světa, konkrétně do kmenu Volků-Tektoságů. Zbytky platenické kultury se smíchaly s kmenem Kotinů, ale i s germánskými, dáckými a ososkými kolonisty, čímž vznikla púchovská kultura, která se však pokeltštila jenom částečně, i když nepochybně patřila do laténského kulturního okruhu. Púchovský lid zažil výrazný populační i kulturní rozkvět ve 2. až 1. století před n. l., kdy zabral území severovýchodní Moravy, severního Slovenska a jižního Polska, a centrum této oblasti si udržel až do doby římské. Púchované budují velká hradiště a jsou velmi pokrokoví v technologiích – používají např. rotační žernov na obilí, hrnčířský kruh, soustruh a pluh z železnou radlicí. Významným se stává také železářství, které dovedli púchovští řemeslníci až

A. McBride: Keltové

k masové výrobě. Důležitým jevem byla i ražba vlastních mincí, na nichž byl nejčastějším motivem kůň.

Náš region ležel na hranici keltsko-púchovského světa. Zdá se, že oba kmeny společně a v míru využívaly výhody plynoucí z Jantarové stezky, která procházela Moravskou branou. Proto je těžké určit, která naleziště patřila té které kultuře, protože tu panoval jistě čilý společenský život a obě skupiny se navzájem výrazně ovlivňovaly.

Styčnou plochou byla pravděpodobně oblast Hostýnských vrchů, protože v jejich západní části leží keltské oppidum¹ Hostýn a ve východní malé, ale opevněné púchovské hradiště na kopci Hradiště (u obce Loučka). Pohoří na východ² patřila již púchovskému lidu, jehož nejvýznamnějším hradiskem byla Požaha u Starého Jičína. Důležitým a dobře opevněným hradiskem je také dnes bezejmenná poloha jižně od obce Jasenice. Drobné osídlení existovalo rovněž v Pulčinských skalách. Několik jednotlivých nálezů pochází i ze Zubří.

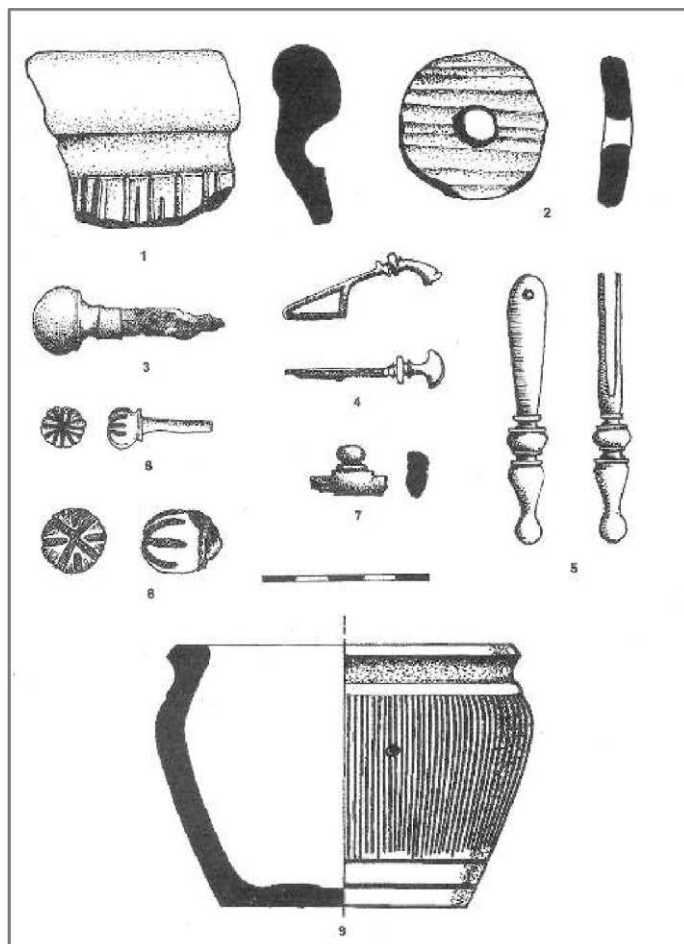
Požaha – řez hradbou (archeologický výzkum z roku 1962)
(Fotoarchiv Muzea Fojtství v Kopřivnici)

Hradiště na Požaze má oválný půdorys s delší osou asi 200 metrů dlouhou a rozlohou 0,5 ha. Bylo opevněno čtyři metry širokou, nasucho kladenou zdí z kamene, zpevněnou dřevěnou kúlovou konstrukcí (obr. 4). Opevnění bylo ještě obehnané příkopem. Z vnitřní plochy jsou doloženy kamenem vyložené podlahy domů, které měly proutěné zdi vymazávané hlínou. Jiné nálezy dokládají značně rozvinutou železářskou produkci doto- vanou místními zdroji železné rudy. Zajímavý je vysoký podíl lovné zvěře mezi nalezenými zvířecími kostmi (až 50 %). Z hradiště Jasenice pochází nálezy zlaté mince, které se razily na keltském oppidu Staré Hradisko v okrese Prostějov. Dále zde byly objeveny nákončí opasku, fragment spony a zlomek kruhového šperku. Ozdobné nýtky a keramika pocházejí ze Světkova, Zubří a Pulčinských skal (obr. 5).

Koncem doby železné se laténská kultura dostává do kleští. Z jihu postupují římské armády a ze severu útočí divoké germánské kmeny, které mají pravděpodobně na svědomí likvidaci prakticky všech púchovských a keltských sídel v našem regionu. Kelové odcházejí do Itálie a směrem na západ, Púchované se přesouvají na území dnešního Slovenska.

Otázky a podněty pro školní kolektiv

1. Doba železná je vrcholným obdobím pohanských bohů. V představách tehdejších lidí se ve vzhledu bohů prolínal svět lidí se světem přírody, proto bylo běžné, že bohové měli například paroží, rybí oči, vlasy a vousy z listů nebo větviček a kopyta místo nohou. Z legend známe hady, medvědy

Výběr púchovských nálezů z regionu: 1, 9 – keramika; 2 – přeslen z keramického střepu; 3, 6, 8 – bimetallické ozdobné nýtky; 4 – spona typu Almgren; 5 – nákončí opasku; 7 – zlomek kruhového šperku

nebo vrání bohy. Zkuste namalovat boha lesů a zvířat Cernnuna nebo bohyni bohatství a koní Eponu.

2. Zamyslete se, proč se pasteveckým kmenům z východu (Kimeriové, Skýtové, později Hunové, Avari a Maďari) podařilo porazit místní kultury?

3. Kelové dodnes žijí v některých částech Evropy. Patří mezi ně Irové, Skotové, Velšané, Bretonci, Kornwallané a obyvatelé ostrova Mann, jejichž řeč se odvozuje od staré keltštiny. Dohleďte na mapě, kde tyto národy stále žijí, a zvažte, proč právě v daných regionech. Zkuste vyhledat také velšskou vesnici, která má nejdelší název na světě: Lanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwllllantysiliogogoch, a pokuste se její jméno vyslovit nebo napsat.

Použitá literatura

BLÁHA, Ondřej. *Nové poznatky pravěkého osídlení v povodí říčky Juhyně na základě povrchových sběrů v k. ú. Kunovice*. Bakalářská práce. Brno: 2011.

BOUZEK, Jan. *Pravěk českých zemí v evropském kontextu*. Praha: 2005

ČERMÁKOVÁ, Eva. *Pravěk Valaška*. Vsetín: 2014.

PODBORSKÝ, Vladimír a kol. *Pravěk dějiny Moravy*. Brno: 1993.

¹ Oppidum (snad z latinského *ob pedes*, obydlené místo, které bylo kvůli hradbám nutné obejít) je obecně opevněné sídliště s výraznými rysy města.

² Významným nalezištěm, jak dokládají některé zachované nálezy z mladší doby železné, je i Kotouč u Štramberka, ale díky odtěžení velké části kopce není možné určit, jestli šlo o keltské oppidum, nebo velké púchovské hradisko.

ZŠ Integra Vsetín

– integrace a inkluze

Libor Podešva

Psaní tohoto článku je pokusem uchopit historii ZŠ Integra Vsetín ve stínu 25. výročí od jejího vzniku, což vede k reflexi její existence v čase.

Na začátku byla vůle a energie hledat cesty pro společné vzdělávání žáků s důsledky zdravotních postižení či znevýhodněním a žáků „zdravých“. Čím dál více si však uvědomuji relativitu pojmu „zdraví“ – skupina zdravých a skupina nemocných mají nejasné hranice v čase. Kdysi kdosi sarkasticky řekl – zdraví nejsou, jsou jen špatně diagnostikováni. Je to „plouvající“ realita, se kterou musíme odpovídajícím způsobem v průběhu času pracovat, majíce na paměti vždy důstojnost člověka. Nehledě na to, že nevratné důsledky zdravotního postižení nemusí být vždy „nemoci“, ale přirozeností člověka. Jak o tom psal v 90. letech minulého století Libor Novosad: *„Člověk s funkčním postižením (tedy s postižením tělesné, smyslové, mentální nebo komunikační funkce) je dán svou existencí, ale to, zda bude handicapován, respektive znevýhodněn ve všech, nebo některých oblastech lidského života, závisí na postojích a praktických krocích společnosti, v níž žije. Znamená to, že skutečný handicap se rozvíjí až tehdy, když ono funkční postižení člověku brání ve výkonu občanských práv a svobod.“*¹

Podobné otázky nás provázely v přemýšlení o bariérách žáků s důsledky zdravotního postižení v možnostech překonávání těchto překážek v procesu vzdělávání a výchovy.

Vnitřní proces vzniku školy od roku 1992 probíhal na pozadí těchto nových trendů. Otevřel se pohled do občanské společnosti založené na lidských právech a svobodě, ze kterých vyplývá důstojnost každého člověka. Otevřela se možnost „školy pro všechny“. V 90. letech jsme ale vstupovali do školství, které vzdělávalo žáky se zdravotním postižením odděleně podle jejich diagnózy, případně hloubky zdravotního postižení, a to převážně v internátních školách. Dnes tomu systému říkáme „segregované“ školství. V té době jsme byli průkopníci změny, průkopníci společného – integrovaného vzdělávání se všemi průvodními jevy obdivu i osočování na veřejnosti. Inspirovali jsme se v přístupu k osobám se zdravotním postižením v USA a ve státech té části Evropy, které jsme dříve říkali „západní.“

Nové hledání cesty pro každého žáka ve třídě se spolužáky různých potřeb, včetně potřeb vycházejících z důsledků zdravotních postižení, bylo novou, těžkou a jedinečnou situací. Za pochodu jsme společně hledali praktické řešení, formy podpory, metody, opatření a optimální podmínky k zajištění společného vzdělávání všech žáků ve třídě a přitom každého jednotlivce individuálně. Toto úsilí kladlo extrémní zátěž na pedagogické pracovníky, kteří projekt realizovali. Kde je vůle – tam je cesta, a to zvláště, když jsme si osvojili myšlenku Marka Twaina, že pomocnou ruku, která je k dispozici, máme na konci svého ramene.

Skrze realizaci evropských projektů jsme se zabývali podmínkami integrace žáků se zdravotním postižením a žáků intaktních a podíleli jsme se svými zkušenostmi na změnách při přípravě nového školského zákona, který vešel v platnost v roce 2004. Individuální a skupinová integrace v základních školách se stala legální. V našem českém školství bylo umožněno začít hledat

Z cyklu fotografií Jindřicha Štreita dokumentujících život ve vsetínské Základní škole Integra v letech 2005 až 2006
(Fotoarchiv ZŠ Integra Vsetín)

podmínky pro vzdělávání žáků se zdravotním postižením, kteří dnes spadají do širší kategorie tzv. „žáků se speciálními vzdělávacími potřebami“. Možností byla individuální integrace do tříd, nebo integrace skupinová ve speciálních třídách realizovaných v základních školách. Současně zůstala celá síť škol původního speciálního školství. Bylo na volbě zákonných zástupců a rozhodnutí ředitelů škol, zda umožní společné vzdělávání.

Proces integrace byl pro nás natolik určující, že jsme si dali v roce 1999 slovo „Integra“ do názvu školy. Bylo patrné, že jsme se dostali do mezinárodního proudu, který vychází z reflexe současné doby a kontextu lidských práv, která se promítají do vzdělávání. Profesor Viktor Lechta v jím editované knize *Základy inkluzivní pedagogiky* říká: *„Má jít o naplnění filosofie „školy pro všechny“. Důležité je, že tato filosofie se svým principem bezvýhradného přijetí každého člena lidské (školní) komunity má nejen pedagogický, psychologický, ale i duchovní, a dokonce politický rozměr: symbolizuje dlouhodobé směřování v rámci celé EU.“*² Je to silné sdělení v nároku na uskutečnění principu bezvýhradného přijetí každého člena lidské komunity. Vize, idea, sen? Klasik říká: *„Když sní jedinec, je snílek, když stejný sen sní mnozí, je to počátek reality.“*

Dostáváme se k otázce, která se týká naší školní reality posledních 25 let. Naši praktické snaze o společné vzdělávání žáků nepostižených s žáky zdravotně postiženými jsme říkali integrace. Co pro naši práci znamená pojem „inkluze“? Vždyť heslo „škola pro všechny“ s námi bylo již při založení školy. Časy se mění, pojmy se vyvíjejí a do českého školství přichází klimatická změna, která novelou školského zákona k 1. 9. 2016 zavádí inkluzivní vzdělávání pro všechny základní školy.

Tato novelizace školského zákona přinesla nejpodstatnější změnu, přichází s novým pojetím podpory žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Upouští od kategorizace dětí, žáků a studentů podle jejich diagnózy, která se tak stává pouze prostředkem pro nastavení cílené podpory ve vzdělávání žáků podle jejich vzdělávacích potřeb. Pro příklad uvedu, že již není ve škole žák s tělesným postižením, ale žák se speciálními vzdělávacími potřebami, které jsou naplňovány různými podpůrnými opatřeními. Podpůrné opatření určí školské poradenské zařízení – pedagogicko-psychologická poradna nebo speciální pedagogické centrum. Podpůrnými opatřeními mohou být např. speciální pomůcky (elektronická lupa pro žáky se zrakovým postižením, stejně jako mikroskop pro nadaného žáka), hodina „doučování“ či asistent pedagoga. Vše má sledovat nejlepší zájem dítěte, prioritu jeho vzdělávání v „hlavním vzdělávacím proudu“, tedy v běžné škole, s možností začlenit dítě do školy v místě bydliště. Pokud se školní inkluze nedaří, je možné využít služeb dříve takzvaných „speciálních tříd“ v běžných školách, nebo „speciálních“ základních škol.

Tato inkluzní změna českého školství ve „školy pro všechny“ je klimatickou změnou proto, že Komenského vize „školy jako dílny lidskosti“ je přece chápána jako příprava pro život ve společnosti. Tedy nejde o nic menšího v čase či úsilí než o společnost pro všechny. V *Listině základních práv a svobod* se hned v prvním článku říká: „*Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezci- zitelné, neproměnitelné a neztužitelné.*“³ Při běžném pohledu na naši současnou společnost je hned patrné, že tyto hodnoty se nestanou realitou samy od sebe, je to o každém z nás, o našich hodnotách, principech a víře v jejich možné uskutečnění.

Z naší pětadvacetileté zkušenosti jsme přesvědčeni, že tato cesta je správná a možná, ovšem za velkého úsilí. Nám se osvědčila práce s menšími třídními kolektivy, podpora asistenta pedagoga, spolupráce s odborníky ve škole i mimo školu a především respektování individuálních potřeb – včetně možnosti, že některým dětem lépe vyhovuje vzdělávání ve „speciálních třídách“ v rámci běžných základních škol, nebo ve „speciálních“ základních školách. Při pohledu zpět si s vděčností uvědomujeme, jakou příležitost jsme dostali a co naše úsilí přineslo: vychovali jsme 290 absolventů, na společném díle pracovalo více než 150 zaměstnanců, již od roku 1997 u nás pracují asistenti pedagoga. V roce 2002 jsme poprvé otevřeli „speciální třídu“, vždy jsme spolupracovali s dalšími odborníky – ať už to byl v minulosti rehabilitační pracovník, nebo až do současnosti logoped, či už kmenoví pracovníci – školní speciální pedagog nebo školní psycholog. Od začátku nás supervidovali pracovníci Pedagogické fakulty UPOL, jejíž jsme fakultní školou. Stáli jsme u zrodu aktivit pro veřejnost, jako je Živý Betlém, Tříkrálový karneval, Den bariér v nás a kolem nás. Od roku 2002 jsme v šesti evropských projektech získali pro rozvoj školy více než 20 milionů Kč, které umožnily vzdělávání pedagogů v nových metodách, mnoho výukových a rozvojových programů pro žáky, a také jsme mohli pořídit výukové materiály a moderní techniku do výuky.

Z etické výchovy (Fotoarchiv ZŠ Integra Vsetín)

Na naší cestě s námi šlo mnoho nadšenců pro zmiňované hodnoty. Jedním z nepřehlédnutelných je význačný sociální fotograf, profesor Jindřich Štreit, který v letech 2005 až 2006 zachytil objektivem svého fotoaparátu život naší „školy pro všechny“. Na tento projekt navazujeme letošní výstavou fotografií a výtvarných prací s názvem *Život Integrity očima studentů a Jindřicha Štreita* (3. 6. – 26. 8., zámek Vsetín), jejímž prostřednictvím chceme otevřít okno do života naší školy, našeho úsilí a ptát se po člověku, po hodnotách, které vedou k důstojnému životu ve společnosti pro všechny.

1 *Integrace – znamení doby. Sborník z odborné konference na počest 50. výročí Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a 50. výročí vysokoškolské přípravy speciálních pedagogů.* Praha: Karolinum, 1998, 214 s.

2 LECHTA, Viktor. *Základy inkluzivní pedagogiky.* Praha: Portál, 2010.

3 Dostupný z WWW: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

příroda
s prožitkem

Tatarka, gengel, křibice aneb Jedli Valaši šváby?

Zasloužená pozornost je dnes čím dál více věnována starým a krajovým odrudám, velmi často pak zejména dřevinám. Příkladem může být jader- nička moravská, která se na Valašsku, jako mnoho dalších, udržela zejména pro svou mrazuvzdornost a nenáročnost. Náš kraj je však bohatý na řadu dalších typických plodin, které se dobře adaptovaly na drsnější podnebí podhorských oblastí. Mnohdy však stojí tak trochu v pozadí. Jmenujme na- příklad *gengel* – odrůdu ječmene pěstovanou na východní Moravě již po staletí. Mlel se kdysi na „kašu“ a „gengelovou krupicu“. Velmi nenáročné bylo trsnaté žito – *křibice*. Pro jeho dobu setí kolem sv. Jana se mu přezdívalo „svatojánské žito“. Poskytovalo nejen zrna, houževnatá sláma sloužila jako

Sečení „kosou hrabici“, která na sobě má upoutáno plátno a při sečení ukládá obilí do řad. (Fotoarchiv Muzea regionu Valašsko)

Semena „vojákových fazolí“ byla dle pověsti původně čistě bílá. ■
Postava se na nich objevila až poté, co byla zasetá na pole,
kde byli pochováni vojáci padlí v boji. (Foto M. Kvapil, 2015)

krmivo pro dobytek. Je také známo, že Valaši jedli *šváby* – velké černé, fialové strakaté fazole, jejichž pojmenování má pravděpodobně co do činění s podobou známého hmyzu. Na semena se pěstovaly také *fazole vojákové* s barevnou kresbou lidské postavy připomínající vojáka. Za druhé světové války se údajně nesměly pěstovat, aby nevzbuzovaly v lidech odpor vůči nacistům, přesto se podařilo je uchovat. Z fazolí se vařila „máčka“ s kyškou či vydatná polévka. Dodnes se též uchovala odrůda *mák modrý Valašsko*, s původním výskytem na Vsetínsku. Podle místního postupu se sel velmi brzy, jelikož má rád „sněhovou vodu“. Sklizeň probíhala postupně, když mák „zabělával“, tedy když makovice začínaly světlát. Jeho modrá semínka se teprve počínala uvolňovat z příhrádek, avšak nebylo možné čekat na plnou zralost. Sklizeň by zničily sýkorky, které makovice na poli hojně vyzobávaly. V kolénku odlámané makovice tak byly dosušovány na plachtách na hůře. Jeho využití bylo všestranné – k pečení makovníků, koláčů nebo sypání šišek. Tento mák se též pojídal přímo na poli, ne ještě zcela zralý. Semena vyklepaná do dlaně byla štavnatým a osvěžujícím občerstvením při namáhavé práci.

Jednou z nejvýznamnějších plodin pěstovaných na místních poličkách byla *tatarka* (pohanka tatarská), která je někdy pro svá drobnější semena označována jako „zparchantělá“ pohanka – tedy pohanka obecná. Jedná se však o samostatný botanický druh. Jako rostlina s krátkou vegetační dobou dokázala růst i ve vyšších polohách. Na chudších horských půdách, kde náročnější druhy rostlin již dobře neprosplývaly, přinášela místním obyvatelům kýženu potravu. Doba setí připadala na sv. Antoníčka. Pozemek mohl být „hroudavý“, s hroudami velkými jako lidská hlava. Nebylo je tedy nutné rozbíjet, jako tomu bylo u jiných plodin. Někde se podle staré zkušenosti tvrdilo, že „pohanka a tatarka milují upálení“. Toto hnojení popelem se dělalo následovně: na místo, kde měla být seta, se rozneslo nařezané jalovčí, které se za příhodného větru zapálilo. Do popela se pak semena sela.

Pokud má pohanka dostatek vody, nevyžaduje takřka žádnou péči. Proto přišly ke slovu lidské ruce až v době žní. Žatva se dělala „kosákama“, později „kosou hrabici“. Pohanka se vázala do „táček“ (snopků), které byly po proschnutí svázeny domů k vymlácení. To se dělo tradičně cepy, později i „mašinú“ (mlátičkou). Před vlastním loupáním („špicováním“) se zrno dosušovalo na kamnech nebo v peci. Nejjednodušší pomůckou k loupání byl ruční mlýnek – „žrna“. „Kameň sa zdvihnúl, aby sa šupky omlýly. Potom sa kameň vjec priťužoval. Štyrikrát pětkrát sa to prehňalo, než byla kaša hotová. Šlo to dobre, jak se to pěkně usušilo. To byla šupka popraskaná a dob-

ře se to lupalo.“¹ Následovně se osívalo na „říčici“ – kulatém velkém sítě. Semletí pohanky bylo pro její tvrdou slupku obtížnější než mletí obilí. Proto se též budovaly speciální mlýny – „kašníky“.

Tato královna valašských poliček má všestranné využití – nať či „pohančené šupy“ lze využít na vaření čaje, listy přidat do salátu. Oloupaná pohanka skýtala nepřebornou škálu možností kuchyňské úpravy. Z lámanky se vařila tradiční „pohančená“ či „tatarčená kaša“ slazená třeba medem. Často též „chudačka“ – hřibová polévka s pohankou, „kontrabás“ – kaše z pohanky a brambor, „netyja“ – pohanková kaše se švestkami, „palihuba“ – pagáč s přidavkem pohankové mouky, „opcházanica“ – zapečená jelitová kaše (pohanka s krví), „pohančené šišky“ – knedlíky z pohankového těsta, „šperkova kaša“ – pohanková kaše se škvarky a vepřovou krví, či „šupaňa“ – pohanková kaše pražená a vařená i se slupkami.²

Pohančená kaša

200 g pohankové krupice
300 ml mléka (nebo 150 ml mléka a 150 ml vody)
špetka soli
máslo (nebo sádlo)
cukr a ovoce (pro sladkou verzi)

Upravuje se z krupice ve vařící vodě jednou prokloktaně a odcezené, která se pak v studené vodě s kouskem másla a soli k ohni přistaví a za častějšího míchání v tuhou kaši svaří. Tato podává se s rozpáleným hnědým máslem či sádlem. Také vaří se kaše s mlékem a solí a uvařená podává se s máslem, cukrem a ovocem. Tato se též zapéká.³

Nesmíme však opomenout také její léčivé účinky – zmírňuje potíže s křečovými žilami, snižuje riziko trombózy, infarktu nebo mozkové mrtvice. Svůj význam zaujala v neposlední řadě též jako výchovný prostředek. Dříve totiž neposlušní Valašci za trest museli „klečat na pohance“. Její ostré hrany se jistě citelně otiskly do dětských kolének...

Osobitý ráz místní krajiny horských hřebenů rozbrázděných hlubokými údolímí předurčil již v dávných časech způsob života našich předků. Jejich hbité ruce vycvičené letitou prací půdu poctivě obhospodařovaly a vložily do ní všechny své zkušenosti. Podobně jako udržujeme lidové písně, kroje či venkovské stavby, udržujeme i ráz krajiny a odrůdy původních rostlin, které jsou s životem místních obyvatel neodmyslitelně spjaty.

Bohdana Šimčíková

1 ROUS, Jan. *Kronika obce Růžďalka*. Dostupný z WWW: <http://www.pohankovy.svet.cz/o-nas/co-je-pohanka> [cit. 2018-02-28]

2 Pohanka na Valašsku v minulosti. *Bio – měsíčník pro udržitelný rozvoj*. Hradec Králové: 2011, roč. 15, č. 3, s. 12-13.

3 *Slovník umění kuchařského. Sbírka osvědč. předpisů jídel, nápojů, cukrovinek, pochoutek a zavařenin. Kuchyně čes. i cizozem*. Praha: Bursík, 1904.

Poděkování za finanční dar

Tak jako v předchozích letech, tak i v letošním roce přispěla firma **GALVAMET spol. s r. o.** (Vsetín) Muzeu regionu Valašsko, p. o. na realizaci a rozvoj časopisu Valašsko, vlastivědná revue (č. 40–41; 2018/1–2) finančním darem. Dárci srdečně děkujeme.

MgA. Magda Veverková

Foto: Zdeněk Veverka

MgA. Magda VEVERKOVÁ, rozená Hrnčířová (*1977), je ilustrátorka, grafička a výtvarná lektorka. Pochází z Rožnova pod Radhoštěm, prvotní výtvarné vzdělání získala v ateliéru propagační grafiky na SUPŠ v Ostravě-Porubě a po krátkém intermezzu na PdF Masarykovy univerzity v Brně absolvovala ateliér grafiky při Fakultě výtvarných umění VUT v Brně. Pod vedením doc. ak. mal. Margity Titlové-Ylovsky se věnovala nejen grafice, ale realizovala i instalace s výrazným konceptuálním podtextem za využití kombinace přírodních materiálů a zrcadel či skla. Po ukončení studií (2003) se Magda Veverková zabývala propagační grafikou, malbou keramiky a v letech 2005–2007 působila jako odborná asistentka ateliéru ilustrace a grafiky na Fakultě designu a umění Západočeské univerzity v Plzni. Její doménou byla a je především ilustrace, které se věnuje od konce 90. let. Zpočátku pracovala především s technikou akvarelu nebo s časově náročnou technikou linorytu. V současné době jsou autorčiny ilustrace kombinací klasických kresebných a grafických technik s počítačovou grafikou. Magda Veverková spolupracuje s řadou předních českých nakladatelství (Albatros, Grada, Portál aj.), ilustrovala více než čtyři desítky knih, z nichž některé získaly ocenění či nominace v literárních a grafických soutěžích. Od roku 2011 vytváří rozměrné výtvarné práce pro Nadační fond Zdeňky Žádníkové-Volencové a věnuje se i další výtvarné práci. V současné době žije a pracuje ve středočeských Hořovicích.

Ještě za studií jsi získala ocenění v rámci prestižní soutěže „Grafika roku“ za opravdu monumentální linoryt. Jak se z graficky a konceptuální umělně stane ilustrátorka?

Slovy klasika Jana Nerudy: „Vším, čím jsem byl, byl jsem rád.“ Po svých vlastních zkušenostech i zkušenostech s výukou studentů podobného smýšlení bych řekla, že je dobré zažít několik přístupů i forem umění ve vlastní tvorbě. Zkusit najít vlastní cestu vyjádření. Nemáš později tak velkou potřebu „blbnout“ a přeskakovat do jiných oborů ve zralém věku. To není samozřejmě nic proti konceptuálnímu umění. Na škole máš navíc perfektní možnost mluvit o své práci, a když máš štěstí, pedagog tě směřuje a naznačuje, je-li tvá myšlenka srozumitelná. A to není k zahození, umět se vyjádřit i jinak než slovem nebo obrazem.

Grafika, a myslím tím většinu jejích technik s upřednostněním linorytu, ve mně zůstala zakořeněná stále. Před její náročností smekám, a proto ji jako techniku pro ilustraci užívám méně, i když některé knížky jsem technikou linorytu ilustrovala. Grafika obecně mě nikdy nepřestala fascinovat. Nevlastním ale grafickou dílnu, a tak možná v tušení technologicky složitějších situací volím kresbu nebo kombinovanou techniku. Moje cesta k ilustraci probíhala zároveň se všemi ostatními formami a během studií jen pro vlastní potěšení. Tušila jsem už od mala, že mě ilustrace velmi přitahuje. A nikdy mě tato myšlenka neopustila. Přirozené puzení někde uvnitř. To bylo to, proč jsem si ji jako povolání nakonec vybrala. A samozřejmě vlivy z útlých let, kdy mě rodiče nebo teta obdarovávali knížkami. Pamatuji si, jak voněly. Milovala jsem obrázky se spoustou detailů, které jsem mohla prohlížet hodně dlouho. Do paměti se mi vryla například knížka „Podívaný“ s ilustracemi Miloslava Jágra.

Věnuješ se především ilustracím pro děti. Jak dlouhá je cesta od textu pohádkového příběhu k výpravné obrázkové dětské knize? Co obnáší práce ilustrátora?

Když tedy dostanu od nakladatelství text, první, co udělám – přečtu jej. Většinou mi nakladatel o knížce poskytne základní informace. Kdo je autorem textu, kolik bude mít stran, jak bude velká a pro jakou věkovou kategorii je určena. Bývá na vzájemné domluvě, kolik bude v knížce ilustrací. Moje přání v tomto směru je jasné: co nejvíce. Text čtu několikrát a někdy se vynoří představa o ilustracích současně, někdy to trvá déle. Než začnu ilustrovat, zkusím si vytvořit pomyslný „koncept“ knížky. Zkusím zachytit důležitou myšlenku textu (prostředí, postavy, jejich vztahy...). Pokud je text podložený fakty, hledám informace, souvislosti, dobové realie, mapy a tak dále. Pak začnu skicovat. Stále se vracím k textu a hlídám detaily! Děti bývají velmi přísnými kritiky. Práce pak trvá podle zvolené techniky, formátu a počtu stránek v knížce.

Máš jako ilustrátorka svého oblíbeného spisovatele?

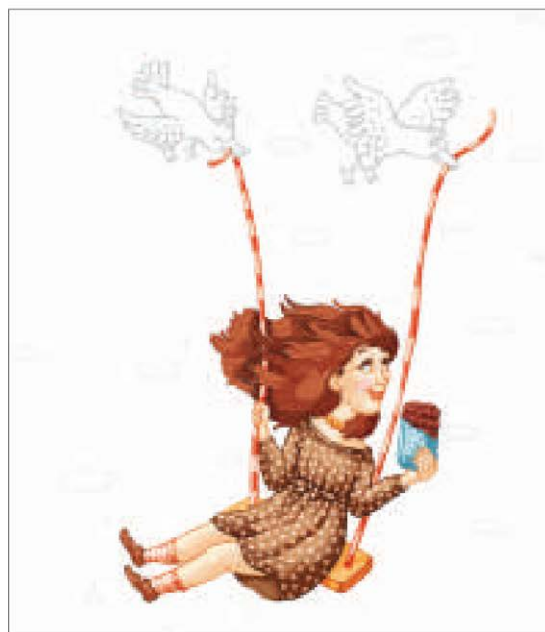
Bylo by mi potěšením ilustrovat knížku Zdeňku Svěrákovi.

Před nedávnem skončila v zámku Kinských ve Valašském Meziříčí Tvoje výstava „Obrázky nejen z pohádky“. Chystáš nějakou další výstavu? Co tě v nejbližší době čeká?

Momentálně svou další výstavu nechystám. Předě mnou je několik pracovních povinností: dokončení řady učebnic pro 1. stupeň základní školy (autorka Hana Mühlhauserová), ilustrace k pokračování série knížek „Ella a kamarádi“ (autor Timo Parvela), série tapet pro firmu Vavex Příbram, řada učebnic českého jazyka (Hana Mühlhauserová). Součástí snad bude i možnost potkat přátele, vnímat potřeby svých nejbližších a vrátit jim to, že mě v práci podporují. Děkuji i Tobě za uspořádání výstavy!

My moc děkujeme za krásnou výstavu a možnost nahlédnout „pod pokličku“ ilustrátorce, která svým dílem ovlivňuje výtvarný názor našich dětí.

Kamila Valoušková

Prísloví pro potěšení, 2012, grafika pro Nadační fond Zdeňky Žádníkové

Ilustrace pro knihu Zuzany Pospíšilové „Bez práce nejsou koláče“, Grada Publishing, 2014

Ilustrace pro knihu Zuzany Pospíšilové „Vánoční hvězda a splněné přání“, Portál, 2017

Felix Jenewein

Dopoledne Velkého pátku

hedvábný gobelín

1931, 85 x 123 cm

Ze sbírky MRV

(Foto Milan Ošťádal)

V tomto roce si Moravská gobelínová manufaktura ve Valašském Meziříčí připomíná 120 let své existence, a tak je na místě se ohlédnout za díly, v nichž je zatkána výjimečnost této umělecké dílny. K takovým patří i velmi jemný hedvábný gobelín, který je už čtyři desítky let součástí sbírek Muzea regionu Valašsko a chloubou expozice v zámku Kinských ve Valašském Meziříčí.

Předlohou ke gobelínu byla kolorovaná kresba malíře náboženských a historických scén Felixe Jeneweina (1857–1906), dílo vystavené v roce 1895 na výroční výstavě Künstlerhausu ve Vídni, za něž tehdy autor získal Königwerterovu cenu. Kresba je dnes součástí sbírek Národní galerie v Praze a gobelín byl podle ní vytvořen v roce 1931. Z nápisu, který je ukryt za masivním zlaceným rámem, se dozvídáme, že dílo bylo tkáno gobelínářkou Marií Strýčkovou téměř rok. Strýčková byla jednou z prvních čtyř začek gobelínové a kobercové školy, a jak později vzpomínala, za celý den usilovné práce jehlou jí tkaná plocha narostla sotva o půl centimetru. Svou hustotou 110 nití na 10 cm je hedvábný gobelín tím nejjemnějším, který byl kdy v gobelínové dílně utkán. V roce 1932 jej MGM vystavila na Krajské výstavě Valaška a moravsko-slezského Pobeskydí v Rožnově pod Radhoštěm, kde získal medaili. Gobelín s Jeneweinovým námětem inspiroval tehdejšího ředitele a výtvarníka dílny Jaro Kučeru k další realizaci provedené vlnou již ve standardní hustotě 60 nití na 10 cm, jejímž námětem byla pouze poloviční postava Panny Marie. Gobelín s mariánským motivem byl od roku 1937 utkán několikrát a o čtyři desetiletí později posloužil též motiv jako inspirace k tapiserii používané jako dílenská předloha pro výuku budoucích gobelínářek. Autorem graficky členěné kompozice využívající různých možností textilních rastrů byl tehdejší vedoucí výtvarník gobelínky Jan T. Strýček. Pod jeho vedením se dílna dočkala svého znovuzrození v roce 1993 a „živé muzeum gobelínů“ má své místo mezi uměleckými specifiky regionu dodnes.

Kamila Valoušková